

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών
Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Η εξέλιξη της φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων από το 1994 έως σήμερα στην Ελλάδα

ΛΙΑΝΗ ΕΛΕΝΗ

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής &
Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την
απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια
Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, 2024

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών
Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»

Η εξέλιξη της φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων από το 1994 έως σήμερα στην Ελλάδα

ΛΙΑΝΗ ΕΛΕΝΗ

A.M. 21021

Επιβλέπων Καθηγητής: ΚΑΡΑΒΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, Καθηγητής,
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής &
Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την
απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια
Οικονομική και Πολιτική

Αιγάλεω, 2024

University of West Attica
School of Administration, Economic, and Social
Sciences
Department of Accounting & Finance
Master of Science in Public Economics and Policy

The evolution of personal income tax from 1994 to the present day in Greece

LIANI ELENI

**Supervising Professor: KARAVITIS NIKOLAOS, Professor,
Panteion University**

Master Thesis submitted to the Department of Accounting & Finance of the University
of West Attica in partial fulfillment of the requirements for the degree of M.Sc. in
Public Economics and Policy.

Aigaleo, Greece, 2024

Η εξέλιξη της φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων από το 1994 έως σήμερα στην Ελλάδα

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 27/06/2024

A/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΒΙΤΗΣ	ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	
2	ΑΛΙΝΑ ΧΥΖ	ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	
3	ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΝΑΓΟΥ	ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Λιάνη Ελένη του Θωμά, με αριθμό μητρώου 21021 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημόσια Οικονομική και Πολιτική του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοικητικών Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

Η εξέλιξη της φορολογίας εισοδήματος φυσικών προσώπων από το 1994 έως σήμερα στην Ελλάδα

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη πραγματεύεται την πορεία της φορολογίας εισοδήματος των φυσικών προσώπων στην Ελλάδα από το 1994 έως σήμερα. Ξεκινώντας με μια σύντομη ιστορική αναδρομή για τον τρόπο με τον οποίο οι φόροι έγιναν αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής, στη συνέχεια θα αναλυθούν εκτενώς οι κρίσιμες περιόδους μέσα στο διάστημα αυτό. Σε σημαντικές στιγμές της ιστορίας της χώρας μας, όπως η σύγκλιση των οικονομιών το 1994, η υιοθέτηση του ευρώ στη θέση της δραχμής τον Φεβρουάριο του 2002, η οικονομική ύφεση από το 2008 έως το 2018 και η πανδημική εποχή του 2020, η Ελλάδα βρέθηκε αντιμέτωπη με συνακόλουθες προκλήσεις. Η έρευνα ασχολείται αποκλειστικά με τα φυσικά πρόσωπα, ανεξάρτητα αν πρόκειται για άτομα που ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα ή για πρόσωπα εξαρτημένης εργασίας (μισθωτούς – συνταξιούχους). Η επεξήγηση των εννοιών της φορολογίας που θα αναφερθούν, είναι απαραίτητη για να γίνει κατανοητή η ανάλυση που θα ακολουθήσει, με όλες τις τροποποιήσεις και τις αλλαγές που υπέστησαν οι δύο βασικοί «πυλώνες» νόμοι, πάνω στους οποίους βασίζεται ο Κ.Φ.Ε. (Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος), ο Ν. 2238/1994 και ο Ν. 4172/2013. Η έρευνα θα κινηθεί αποκλειστικά σε θεωρητικό πλαίσιο και μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, θα προκύψουν τα ερωτήματα για το εάν και κατά πόσο όλες αυτές οι αλλαγές, που υπέστη το ελληνικό φορολογικό σύστημα, το κατέστησαν αποτελεσματικό και δίκαιο.

Λέξεις-κλειδιά: Ελλάδα, φορολογία, φόροι, φυσικά πρόσωπα, αποτελεσματικότητα, δικαιοσύνη

The evolution of personal income tax from 1994 to the present day in Greece

Abstract

The present study deals with the course of personal income taxation in Greece from 1994 to the present. Starting with a brief historical review of how taxes became an integral part of life, the critical periods within this period will then be analysed in detail. At key moments in the country's history, such as the convergence of economies in 1994, the adoption of the euro in place of the drachma in February 2002, the economic recession from 2008 to 2018 and the pandemic era of 2020, Greece faced consequential challenges. The survey deals exclusively with natural persons, regardless of whether they are persons engaged in a professional activity or persons in dependent employment (employees - pensioners). The explanation of the concepts of taxation that will be mentioned is necessary to understand the analysis that will follow, with all the amendments and changes that the two main "pillar" laws, on which the Income Tax Code is based, Law 2238/1994 and Law 4172/2013, have undergone. The research will move exclusively in a theoretical framework and through the literature review, questions will arise as to whether and to what extent all these changes, which the Greek tax system has undergone, have made it effective and fair.

Keywords: Greece, taxation, taxes, natural persons, efficiency, fairness

Περιεχόμενα	
Περίληψη.....	xi
Abstract	xiii
Λίστα εικόνων	xvii
Λίστα διαγραμμάτων.....	xix
Εισαγωγή.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Βασικές έννοιες.....	5
1.1 Ο ορισμός του φόρου ως έννοια.....	5
1.2 Βασικές φορολογικές αρχές.....	8
1.3 Ταξινόμηση φόρων	13
1.3.1. Διακρίσεις φόρων ανάλογα με τη λειτουργία τους.....	13
1.3.2. Διακρίσεις φόρων ανάλογα με την φορολογική βάση	14
1.3.3. Διάκριση φόρων με βάση το μέγεθος και την κατεύθυνση της τελικής επίπτωσης.....	14
1.4 Φορολογικοί συντελεστές.....	15
1.5 Φορολογία εισοδήματος Φυσικών Προσώπων	16
1.5.1 Πηγή εισοδήματος.....	18
1.5.2 Αντικείμενο του φόρου εισοδήματος.....	19
1.5.3. Υποκείμενο του φόρου εισοδήματος.....	19
1.5.4. Φορολογική κατοικία.....	20
1.6. Σκοπός της φορολογικής πολιτικής	20
1.7. Φοροδιαφυγή – Φοροαποφυγή – Φοροαπαλλαγή.....	21
1.8. Φορολογική Συμμόρφωση	22
1.9 Τεκμαρτό εισόδημα	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Διαχρονικά προβλήματα που σχετίζονται με τη φορολογική δομή στην Ελλάδα.....	25
2.1. Πολυνομία.....	25
2.2. Γραφειοκρατία	28
2.3. Παραοικονομία – φοροδιαφυγή - φοροαποφυγή.....	29
2.3.1 Παραοικονομία	29
2.3.2. Φοροδιαφυγή	31
2.3.3. Αίτια της φοροδιαφυγής	36
2.3.4. Φοροαποφυγή.....	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Το σύστημα φορολόγησης των φυσικών προσώπων στην Ελλάδα	41
.....	41
3.1. Ιστορική αναδρομή	41
3.2. Πηγές εισοδήματος	46
3.3. Φορολογικοί συντελεστές.....	47
3.4. Απαλλαγές από τον φόρο	52
3.5. Εκπτώσεις δαπανών.....	54
3.6. Φορολογητέο εισόδημα – τρόπος προσδιορισμού.....	56
3.7. Τεκμήρια.....	57
3.8. Νομισματική ένωση και οικονομική κρίση – μεταρρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος Φ.Π.....	61
3.8.1. ΝΟΜΟΣ 4172/2013 ΦΕΚ Α΄167/23.7.2013	69
3.8.2. Η εποχή της πανδημίας	80
Συμπεράσματα	85
Βιβλιογραφία.....	92

Λίστα εικόνων

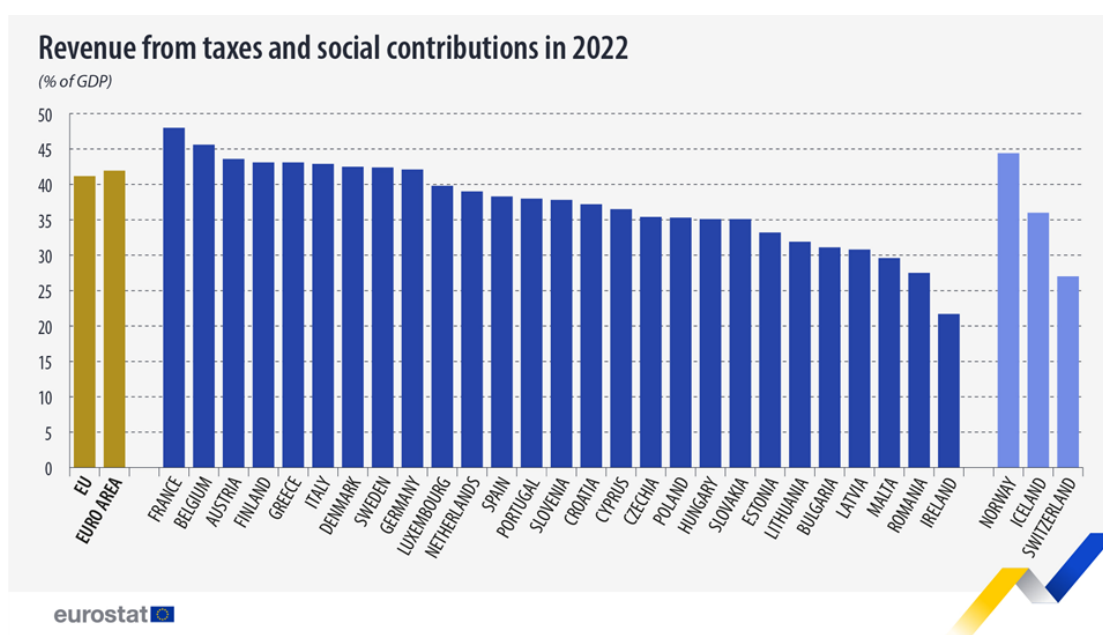
Εικόνα 1. Φορολογικά έσοδα (Πηγή: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231031-2).....	1
Εικόνα 2. Φορολογία και δημόσιες δαπάνες (Καραβίτης, 2022. Δημόσια Οικονομική και Πολιτική).....	8
Εικόνα 3. Αντικείμενα του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων βάσει ΚΦΕ (Γιαννόπουλος, 2022, σελ. 44).	19
Εικόνα 4. Σκοποί φορολογίας.....	21
Εικόνα 5. Πολυνομία στην Ελλάδα (Πηγή: διαΝΕΟσις, Πολυνομία και κακονομία στην Ελλάδα)	25
Εικόνα 6. Η παραοικονομία στην Ελλάδα (2003-2014) (Πηγή: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2018/04/forologia-eisodimatos-stin-Ellada.pdf)	30
Εικόνα 7. Παραοικονομία στην Ευρωζώνη κατά την περίοδο της πανδημίας (Πηγή: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2018/04/forologia-eisodimatos-stin-Ellada.pdf)	31
Εικόνα 8. Παραοικονομία και φοροδιαφυγή (Πηγή: Βασαρδάνη, 2011)	33
Εικόνα 9. Ποσοστό αυτοαπασχολούμενων στην Ελλάδα (Πηγή: https://www.hba.gr/5ekdosis/uplpdfs/sylltomos14/609-638%20rapanos%202014.pdf)	34
Εικόνα 10. Παραοικονομία και αυτοαπασχόληση (Πηγή: Eurostat, 2015).	35
Εικόνα 11. Εξέλιξη του ανώτατου φορολογικού συντελεστή σε Ελλάδα, Ε.Ε. και Ευρωζώνη (Πηγή: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2018/04/forologia-eisodimatos-stin-Ellada.pdf).....	50
Εικόνα 12. Καμπύλη Laffer για φορολογικό συντελεστή (Καραβίτης, 2022. Δημόσια Οικονομική & Πολιτική, 105).....	51
Εικόνα 13. Κατανομή εισοδήματος ανά πηγή προέλευσης στα πεμπτημόρια των φορολογουμένων, 2008 (Καπλάνογλου, 2023).	62
Εικόνα 14. Σύνθεση δημοσίων εσόδων 1995-2008 (Δημέλη, 2008).	64
Εικόνα 15. Μεταβολή των φορολογικών εσόδων ως % του ΑΕΠ στις χώρες του ΟΟΣΑ κατά την περίοδο 2009-2019 (Πηγή: https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2023/01/Book-Kaplanoglou.pdf)	65
Εικόνα 16. Επιβάρυνση από την εισφορά αλληλεγγύης τα έτη 2011, 2014 και 2016 (https://www.dianeosis.org/research/i-forologia-eisodimatos-stin-ellada/)	68
Εικόνα 17 Πηγές φορολογικών εσόδων ΟΟΣΑ κατά μέσο όρο, 2022 (https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RS_GBL).....	83
Εικόνα 18. Πηγές φορολογικών εσόδων Ελλάδας και ΟΟΣΑ, 2018 (https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RS_GBL).....	84

Λίστα διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1. ΚΦΕ Ν. 2238/1994	45
-------------------------------------	----

Εισαγωγή

Η φορολογία αποτελεί κρίσιμη ευθύνη των κυβερνήσεων παγκοσμίως, ιδίως στις ανεπτυγμένες χώρες. Θεωρείται δραστηριότητα μέγιστης σημασίας των δημόσιων αρχών, καθώς εγγυάται ένα μεγάλο ποσοστό των εσόδων των κυβερνήσεων. Ενδεικτικό είναι ότι, σύμφωνα με το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, την περίοδο Ιανουαρίου – Δεκεμβρίου 2023, το ύψος των καθαρών εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού της Ελλάδας ανήλθε σε 102.721 εκατ. ευρώ, από τα οποία τα 60.414 εκατ. ήταν έσοδα από φόρους, με το εισόδημα από φόρο να αντιστοιχεί σε ποσοστό 58,83% επί του συνόλου των κρατικών εσόδων (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, Δελτίο μηνιαίων στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης, Δεκέμβριος 2023). Σε μία πρόσφατη έρευνα από τη Eurostat για το έτος 2022, υπολογίστηκε ότι τα φορολογικά έσοδα της Ελλάδας αντιστοιχούσαν στο 43,1% του ΑΕΠ, καθιστώντας την Ελλάδα την πέμπτη χώρα στην Ε.Ε. με το υψηλότερο ποσοστό φορολογικών εσόδων, όπως παρουσιάζεται και στο παρακάτω διάγραμμα:

Εικόνα 1. Φορολογικά έσοδα (Πηγή: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231031-2>)

Τα παραπάνω στοιχεία καταδεικνύουν ότι τα κρατικά έσοδα που προκύπτουν από υποχρεωτικούς φόρους αποτελούν τη σημαντικότερη πηγή δημοσίων εσόδων στην

σύγχρονη οικονομία. Συνεπώς η ευρύτερη μελέτη του φορολογικού συστήματος, ως πολύπλευρου και πολύπλοκου αντικειμένου, γίνεται ολοένα και πιο επιτακτική ανάγκη.

Ως φορολογία ορίζεται η επιβολή υποχρεωτικών φόρων υπέρ του κράτους στα φυσικά και νομικά πρόσωπα, για τη χρηματοδότηση δημόσιων δαπανών και κυβερνητικών λειτουργιών. Οι φόροι είναι υποχρεωτικές πληρωμές που επιβάλλονται από την κυβέρνηση επί του εισοδήματος, της κατανάλωσης και των συναλλαγών, της παραγωγής και της περιουσίας. Το κόστος εκτέλεσης του κυβερνητικού έργου στηρίζεται ακριβώς στους πόρους που αποκομίζει το κράτος με τη φορολογική πολιτική που αποφασίζει να εφαρμόσει.

Όσον αφορά τους σκοπούς της φορολογίας, οι Διεθνείς Οργανισμοί έχουν θέσει ορισμένους λόγους και στόχους που πρέπει να έχει η φορολογία στη σύγχρονη εποχή, με στόχο την εφαρμογή καλών φορολογικών πολιτικών. Ο πρωταρχικός σκοπός είναι η αύξηση των δημοσίων εσόδων ώστε να καλύπτονται επαρκώς οι δημόσιες δαπάνες. Δεύτερος σκοπός είναι η επανατιμολόγηση αγαθών και υπηρεσιών που θεωρείται ότι τιμολογούνται εσφαλμένα από την αγορά, όπως ο καπνός, το αλκοόλ, οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και η παροχή φορολογικών ελαφρύνσεων, για παράδειγμα για τη φροντίδα των παιδιών. Οι σκοποί έχουν επίσης και κοινωνικές προεκτάσεις, όπως είναι η αναδιανομή του εισοδήματος και του πλούτου και η αύξηση της εκπροσώπησης στο πλαίσιο της δημοκρατικής διαδικασίας. Αυτό, επειδή έχει διαπιστωθεί ότι μόνο όταν το εκλογικό σώμα και η κυβέρνηση δεσμεύονται από το κοινό συμφέρον της φορολογίας, η δημοκρατική λογοδοσία λειτουργεί πραγματικά. Τέλος, η φορολογία αποσκοπεί επίσης στη διευκόλυνση της αναδιοργάνωσης της οικονομίας μέσω της φορολογικής πολιτικής (Kiprotich, 2016).

Η ίδια η έννοια του φόρου, αποτελεί επίσης μία πολύπλοκη έννοια με διαφορετικές ερμηνείες σε οικονομικό και νομικό πλαίσιο, αλλά και με ποικίλες ταξινομήσεις. Οι φόροι μπορούν να ταξινομηθούν με διάφορους τρόπους βάσει ποικίλων κριτηρίων. Έτσι, με βάση την κατεύθυνση της τελικής επίπτωσης, η οποία δείχνει ποιος πραγματικά επωμίζεται το φορολογικό βάρος, διακρίνονται σε άμεσους και έμμεσους, με βάση τον σκοπό σε φόρους εσόδων και ρυθμιστικούς, ενώ με κριτήριο τον φορολογικό συντελεστή διακρίνονται σε αναλογικούς, προοδευτικούς και αντίστροφα προοδευτικούς. Με βάση το διεθνές εμπόριο η διάκριση γίνεται σε φόρους εισαγωγής (δασμοί) και φόρους εξαγωγών, ενώ με βάση τη διάρκειά τους διακρίνονται σε μόνιμους και προσωρινούς. Ωστόσο μπορούν να εντοπιστούν δύο βασικά χαρακτηριστικά που διαπερνούν την έννοια του φόρου:

1. Αποτελεί αναγκαστικό μέσο μετάθεσης πόρων από τον ιδιωτικό στο δημόσιο τομέα.

2. Αποτελεί μονομερές μέσο, δηλαδή συνεπάγονται μόνο παροχή από τους ιδιωτικούς φορείς προς τους δημόσιους φορείς χωρίς αντίστοιχα ειδική αντιπαροχή των τελευταίων προς τους πρώτους (Γεωργακόπουλος & Πάσχος, 2003).

Η πρακτική της φορολογίας συναντάται ήδη από τα αρχαία χρόνια, όταν τα μέλη μια κοινωνίας παρείχαν υποχρεωτικά αντικείμενα ή προϊόντα αξίας στους ηγεμόνες ή τα κράτη τους. Από την περίοδο του Μεσαίωνα, σημαντικό φαινόμενο αποτέλεσε εγκαθίδρυση της παροχής υπηρεσιών από τους τοπικούς άρχοντες, με αντάλλαγμα την είσπραξη φόρων από μια επαρχία για προσωπικό τους όφελος. Στη βυζαντινή εποχή παρατηρήθηκε περίπτωση όπου ο φορολογούμενος δεν είναι κάποιο άτομο που διαμένει σε κάποια περιοχή, αλλά κάποιο κράτος που υποχρεούται σε καταβολή φόρων μετά από υπογεγραμμένη συμφωνία. Η καταβολή των φόρων στην αρχαιότητα ήταν ποσοστό της σοδειάς που με τα χρόνια εξελίχθηκε σε χρήμα. Σε κάθε περίπτωση η έλλειψη φορολογικών εσόδων καθιστά ανέφικτη τη δυνατότητα προμήθειας δημοσίων αγαθών από μέρος της δημόσιας διοίκησης.

Η ιστορία της σύγχρονης ελληνικής φορολογικής πολιτικής ξεκινάει το 1919 με την ψήφιση του νόμου 1640 - ΕτΚ αρ. 4 – 9/1/1919, περί φορολογίας των καθαρών εισοδημάτων. Αποτέλεσε τον πρώτο συστηματικό νόμο άμεσης φορολογίας και ουσιαστικά με την ψήφιση αυτού του νόμου θεσπίζεται, μεταξύ άλλων, η κατάταξη των εισοδημάτων των φυσικών προσώπων σε φορολογικές κλίμακες, οι οποίες καθορίζουν τον φορολογικό συντελεστή και κατ' επέκταση το ύψος του φόρου.

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι αποκλειστικά ο φόρος εισοδήματος των φυσικών προσώπων και το πως αυτός έχει διαμορφωθεί και εξελιχθεί από το 1994 έως σήμερα μέσα από τη συνεχή αλλαγή των νόμων και πλαισίων εντός των οποίων αυτή διενεργείται. Η έρευνα ξεκινά με την πρώτη κωδικοποίηση της Φορολογίας Εισοδήματος με την ψήφιση του νόμου 2238/1994 με πλήρη αναφορά σε όλες τις τροποποιήσεις του, κυρίως μέχρι την κατάργησή του και την αντικατάστασή του από τον 4172/2013 που ισχύει μέχρι τη σύνταξη της παρούσας εργασίας. Παράλληλα με την ερμηνεία του Κ.Φ.Ε. θα γίνει περαιτέρω ανάλυση των εννοιών του φορολογικού έτους, της φορολογικής κλίμακας, της φοροδιαφυγής αλλά και της φοροαποφυγής. Θα αναλυθεί το καθεστώς για τις μειώσεις φόρων και φοροαπαλλαγές αλλά και το γενικό πλαίσιο φορολόγησης εισοδημάτων που προκύπτουν από τόκους και

ακίνητη περιουσία. Έμφαση θα δοθεί στην ανάλυση των σημαντικότερων νομοθετημάτων που καθόρισαν το πλαίσιο ΦΕΦΠ, και ιδιαίτερα των Ν. 2238/1994 και ο Ν. 4172/2013. Μέσα από τη μελέτη των ελληνικών φορολογικών νομοθετημάτων, θα εξεταστούν οι φορολογικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα από το 1994 έως το ισχύον νομικό πλαίσιο. Θα εξεταστούν οι αιτίες στροφής του φορολογικού πλαισίου προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις αλλά και τα αποτελέσματα που αυτές επέφεραν κάθε φορά. Τέλος, θα εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα και δικαιοσύνη αυτών των πολιτικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Βασικές έννοιες

Η έννοια της φορολογίας ήταν ένα θέμα μεγάλου ενδιαφέροντος και μελέτης για φιλοσόφους, πολιτικούς και οικονομολόγους σε όλη την ιστορία και συνεχίζει να είναι επίκαιρο μέχρι σήμερα. Η σημασία της φορολογίας έχει αναγνωριστεί τόσο από πολιτικούς όσο και από οικονομολόγους, οδηγώντας τους στην αναζήτηση ενός πλαισίου αρχών για την καθοδήγηση των φορολογικών πολιτικών. Η σύγχρονη οικονομία υπογραμμίζει τη σημασία της προώθησης μιας δίκαιης κατανομής του εισοδήματος.

1.1 Ο ορισμός του φόρου ως έννοια

Πολλές σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές μελέτες στον τομέα της φορολογίας δεν δίνουν κανέναν ορισμό του όρου «φόρος» (Bannock et al., 1972). Ως εκ τούτου έχουν προκύψει ποικίλοι ορισμοί στη διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) ορίζει τον φόρο ως «υποχρεωτικές μη ανταποδοτικές πληρωμές προς τη γενική κυβέρνηση» (Messere, & Owens, 1985). Επιπλέον, σύμφωνα με το Business Dictionary, ο φόρος είναι ένα μέσο με το οποίο οι κυβερνήσεις χρηματοδοτούν τις δαπάνες τους επιβάλλοντας επιβαρύνσεις στους πολίτες και τις εταιρικές οντότητες (Αnon., χ.χ.). Το αγγλικό λεξικό της Οξφόρδης ορίζει τον φόρο ως «μια υποχρεωτική συνεισφορά για τη στήριξη της κυβέρνησης που επιβάλλεται σε πρόσωπα, ιδιοκτησία, εισόδημα, εμπορεύματα, συναλλαγές κ.λπ., τώρα με σταθερό συντελεστή, ως επί το πλείστον ανάλογο του ποσού επί του οποίου επιβάλλεται η συνεισφορά» (Onions, 1992).

Σε όλους τους παραπάνω ορισμούς είναι σαφές ότι οι φορολογικές πληρωμές γίνονται προς την κυβέρνηση και, επομένως, η κυβέρνηση είναι αυτή που έχει την ευθύνη της είσπραξης των φορολογικών εσόδων (Kiprotich, 2016).

Σύμφωνα με τους Αναστασόπουλο & Φορτσάκη (2003), η προσπάθεια να καταρτισθεί ένας ενιαίος ορισμός του φόρου είναι ιδιαίτερα δυσχερής, δεδομένου ότι οι μορφές, το περιεχόμενο και οι λειτουργίες της φορολογικής επιβολής έχουν διαφοροποιηθεί σημαντικά (Αναστασόπουλος & Φορτσάκης, 2003). Ανατρέχοντας στην ελληνική βιβλιογραφία, διατυπώνονται διάφοροι ορισμοί όπως εκείνος του Φινοκαλιώτη (2005): «ο φόρος θα μπορούσε να ορισθεί ως η άμεση αναγκαστική οριστική παροχή των ιδιωτών στο Κράτος και Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου αλλά και Νομικών Προσώπων Ιδιωτικού Δικαίου, μη συνδεδεμένη με ειδικό

αντάλλαγμα και αποσκοπούσα στην εκπλήρωση δημοσίων σκοπών και ιδίως στην κάλυψη των δημοσίων δαπανών.» (Φινοκαλιώτης, 2005). Σύμφωνα με τους Φορτσάκης & Τσουρουφλή (2022), «Ο φόρος αποτελεί ταυτόχρονα δραστική επέμβαση του κράτους στη σφαίρα των ιδιωτικών συμφερόντων και δημόσιο καθήκον των πολιτών» (Φορτσάκης & Τσουρουφλής, 2022).

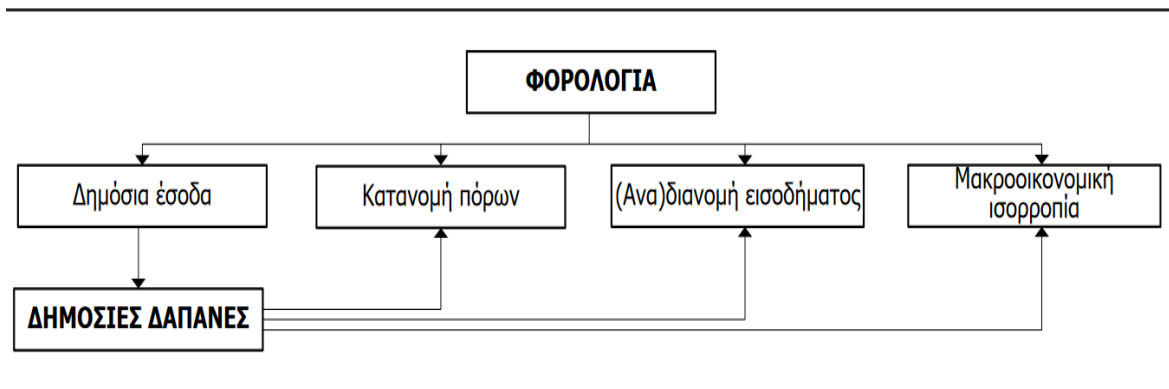
Σημαντικές συνεισφορές έχουν γίνει από δικηγόρους, λογιστές και οικονομολόγους που συζητούν και ορίζουν τον όρο, υποστηρίζοντας ενίοτε λεπτές διαφορές (Heij, 2001). Σύμφωνα με έναν νομικό ορισμό, οι φόροι «Είναι υποχρεωτικοί, επιβάλλονται υπό την εξουσία του νομοθέτη, εισπράττονται από δημόσιο φορέα και προορίζονται για δημόσιους σκοπούς» (Tiley, 1978). Ωστόσο, στο πλαίσιο των οικονομικών επιστημών οι νομικοί ορισμοί δημιουργούν διάφορα προβλήματα. Οι οικονομικές επιστήμες, ως μέρος των κοινωνικών επιστημών, ενδιαφέρονται για την πραγματική φορολογική επιβάρυνση ή/και τα πραγματικά κρατικά έσοδα. Ο νομικός ορισμός καλύπτει μόνο ένα μέρος αυτών των τομέων. Για παράδειγμα, δεν είναι σαφές εάν οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης ή οι φόροι εξόρυξης που καταβάλλονται στην κυβέρνηση αποτελούν ή όχι φόρο. Και στις δύο περιπτώσεις οι πληρωμές συμβάλλουν στα κρατικά έσοδα και εκλαμβάνονται ως φόρος από τους εν λόγω φορολογούμενους, αλλά σύμφωνα με τον νομικό ορισμό δεν περιλαμβάνονται ως φόρος. Η στατιστική ανάλυση και οι διεθνείς φορολογικές συγκρίσεις καθίστανται σχεδόν αδύνατες λόγω της διαφορετικής ταξινόμησης των φορολογικών και μη φορολογικών εσόδων. Ωστόσο, πολλοί οικονομολόγοι χρησιμοποιούν βολικά τον νομικό ορισμό για να συγκεντρώσουν στοιχεία που μπορούν εύκολα να ποσοτικοποιηθούν. Οι πληροφορίες αυτές οδηγούν σε στατιστικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται για συγκριτικές έρευνες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και τα δεδομένα που συλλέγονται τροφοδοτούν εύκολα τα οικονομικά μοντέλα (Mohammed & Walley, 1984).

Επιπλέον, υπάρχουν πρόσθετες δυσκολίες και παρερμηνείες της έννοιας αφού, όπως αναφέρθηκε, δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία για τον ακριβή προσδιορισμό της έννοιας του φόρου, καθώς οι διάφοροι επιστημονικοί κλάδοι αναλύουν την έννοια διαφορετικά, ερχόμενοι πολλές φορές σε ασυμφωνία. Έτσι προκύπτουν προβλήματα όταν ο νομικός ορισμός χρησιμοποιείται για την έρευνα στον τομέα της κοινωνιολογίας, καθώς περιορίζει αυθαίρετα την εμπειρική έρευνα (Onions, 1992). Υπάρχουν πληρωμές που δεν αποτελούν φόρο σύμφωνα με τον νομικό ορισμό, αλλά θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως τέτοιοι από τους κοινωνιολόγους. Οι κοινωνικές επιστήμες έχουν σε μεγάλο βαθμό παραμελήσει το πρόβλημα, με πολλά έργα αναφοράς των κοινωνικών

επιστημών, όπως οι εγκυκλοπαίδειες κοινωνιολογίας, να παραλείπουν εντελώς τον όρο «φόρος» (Heij, 2001).

Ως γενικός ορισμός επικρατεί ότι φόρος είναι το μονομερές αναγκαστικό μέσο μετάθεσης πόρων απ' τον ιδιωτικό προς το δημόσιο τομέα, οι οποίοι είναι αναγκαίοι για την κάλυψη των δημοσίων βαρών (Charlet, 2010). Αναγκαστικό διότι είναι υποχρεωτική η καταβολή πόρων των ιδιωτών προς το κράτος και μονομερές διότι η πληρωμή των φόρων δεν αντιστοιχεί σε ειδικό αντάλλαγμα για τους υπόχρεους (Σταματόπουλος & Καραβοκύρης, 2011). Επομένως τα βασικά στοιχεία του φόρου είναι η μονομερής αναγκαστική και χωρίς αντάλλαγμα παροχή. Σύμφωνα με τον Δαλαμάγκα (2010), είναι μονομερής διότι αφορά την αγορά μιας συγκεκριμένης δημόσιας υπηρεσίας και αναγκαστική διότι αυτοί που σύμφωνα με τον νόμο συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις, είναι υποχρεωμένοι να καταβάλλουν φόρο. Επομένως ερμηνεύοντας τον ορισμό του φόρου που δίνει το φορολογικό δίκαιο τονίζει τα χαρακτηριστικά του φόρου ως την χρηματική, οριστική, υποχρεωτική παροχή χωρίς αντάλλαγμα των ιδιωτών προς το κράτος και έχει αποκλειστικό σκοπό την κάλυψη δημοσίων δαπανών. Ο φόρος είναι υποχρεωτικός, διότι οι διατάξεις που περιέχονται στη φορολογική νομοθεσία καθορίζονται από τη δημόσια εξουσία μονομερώς. Επομένως η βεβαίωση του φόρου σύμφωνα με τον Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων αποτελεί εκτελεστό τίτλο.

Όλα τα είδη φόρων χρησιμοποιούνται για την χρηματοδότηση των δημοσίων δαπανών, ενώ συχνά χρησιμοποιούνται για διορθώσεις στην κατανομή των πόρων. Οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας συχνά χρησιμοποιούνται και για αναδιανομή των εισοδημάτων, λόγω της προοδευτικότητας που μπορεί να έχουν. Οι φόροι μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην μακροοικονομική πολιτική και, ιδιαίτερα, για την σταθεροποίηση της οικονομίας. Αυτό συμβαίνει γιατί, η χρήση ενός φόρου για έναν συγκεκριμένο σκοπό, για παράδειγμα για τη συλλογή εσόδων μπορεί να έχει επιπτώσεις σε άλλες πολιτικές, όπως για παράδειγμα στην κατανομή των πόρων ή στην διανομή του εισοδήματος. Η άσκηση της φορολογικής πολιτικής πρέπει να συνεκτιμά όλες τις επιπτώσεις. Η σύνδεση φορολογίας και δημοσίων δαπανών παρουσιάζεται στην παρακάτω εικόνα:

Εικόνα 2. Φορολογία και δημόσιες δαπάνες (Καραβίτης, 2022. Δημόσια Οικονομική και Πολιτική)

Συνοπτικά, τα κοινά χαρακτηριστικά που δίνουν οι παραπάνω ορισμοί στην έννοια του φόρου είναι:

- ο φόρος είναι υποχρεωτικός,
- εισφορά σε χρηματική ή άλλη μορφή,
- από φυσικά πρόσωπα, οργανισμούς ή άλλες οντότητες,
- που εισπράττεται από την κυβέρνηση- και
- για δημόσιους σκοπούς, με άλλα λόγια χωρίς αντάλλαγμα (Heij, 2001).

Επομένως, γίνεται απολύτως ξεκάθαρο ότι η φορολογία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής μας αποτελώντας το τίμημα των παροχών του κράτος. Στις ενότητες που ακολουθούν, αναλύονται όλες οι βασικές έννοιες που θεμελιώνουν το φορολογικό σύστημα.

1.2 Βασικές φορολογικές αρχές

Ο σχεδιασμός του φορολογικού συστήματος απαιτεί ιδιαίτερη επιμέλεια και μεγάλη προσοχή. Επιβάλλεται να βασίζεται σε συγκεκριμένους κανόνες σύμφωνους τόσο με το νόμο όσο και με την οικονομική πολιτική. Έτσι με τον όρο «βασικές αρχές φορολογίας» λαμβάνονται οι κανόνες και τα αξιώματα από τα οποία πρέπει να διαπνέεται ένα φορολογικό σύστημα για να είναι δίκαιο και αποδοτικό (Σγουρινάκης, 2012). Οι αρχές αυτές τίθενται αρχικά από τον συνταγματικό νομοθέτη, ο οποίος δημιουργεί αφενός μεν, ένα πλέγμα προστασίας για τον φορολογούμενο πολίτη και την υπόχρεη σε φόρους οικονομική μονάδα, αφετέρου δε κατευθύνουν τον (κοινό) φορολογικό νομοθέτη σε θέσπιση διατάξεων που στοχεύουν στη φορολογική δικαιοσύνη (Σγουρινάκης, 2012). Έτσι λαμβάνεται ως σημείο αναφοράς ότι επιβολή

των φόρων ρυθμίζονται ρητά από το Σύνταγμα, οπότε εφαρμόζονται και στην φορολογία οι λοιπές συνταγματικές αρχές και γενικές αρχές του δημοσίου δικαίου.

Πολλοί οικονομολόγοι και νομικοί απαριθμούν τις φορολογικές αρχές από τέσσερις μέχρι και οχτώ. Παρακάτω αναλύονται οι οχτώ βασικές αρχές της φορολογίας σύμφωνα με τον Δαλαμάγκα (2010):

ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΑ: η αρχή αυτή αναφέρεται στο σύνολο των πολιτών που οφείλουν να συμμετέχουν στην κάλυψη των δημοσίων δαπανών. Σαφώς αυτό εξαρτάται από την φοροδοτική ικανότητα του κάθε ατόμου. Το ποσό του φόρου που θα καταβάλλει το άτομο συνδέεται άμεσα με το ύψος του εισοδήματός του. Ειδικές εξαιρέσεις προβλέπονται από τον νόμο για άτομα που ανήκουν σε κοινωνικές – οικονομικές ομάδες, βάσει αυστηρών προδιαγραφών (Δαλαμάγκας, 2010).

ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ: ο πολίτης έχει την υποχρέωση της καταβολής του φόρου αλλά έχει και το δικαίωμα να γνωρίζει το ποσό του φόρου που θα πληρώσει. Η ιδιότητα της βεβαιότητας του φόρου είναι ιδιαίτερα χρήσιμη τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις εταιρείες προκειμένου να προγραμματίσουν τον κύκλο των εργασιών τους. Από την άλλη μεριά η βεβαιότητα του φόρου αποτρέπει τους δημόσιους φορείς σε αυθαίρετες ενέργειες επιβολής – καταβολής φόρων. Από την αρχή αυτή συνάγεται ότι ο πολίτης δεν έχει καθαρή εικόνα των φόρων που πληρώνει σε ετήσια βάση, διότι πέρα από τον φόρο εισοδήματος, φόροι όπως ο ΦΠΑ καταβάλλονται σταδιακά ανάλογα με τις αγορές του (Δαλαμάγκας, 2010).

ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑ: ο σχεδιασμός του φόρου πρέπει να γίνεται με αμέριστη προσοχή και ενδελέχεια. Οι διαδικασίες είσπραξης του φόρου θα πρέπει να είναι περίτεχνες προκειμένου να μην δυσχεραίνουν τις χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις των φορολογουμένων. Τέτοιες είναι η πληρωμή του φόρου στην πηγή του. Όταν δηλαδή γίνεται παρακράτη από τον εκάστοτε φορέα, όπως για παράδειγμα η παρακράτηση του φόρου εισοδήματος από τον εργοδότη, η παρακράτηση των τόκων καταθέσεων από τα τραπεζικά ιδρύματα κλπ. Οι φορείς που παρακρατούν τους φόρους για λογαριασμό των ατόμων είναι υποχρεωμένοι να τους αποδώσουν στο Δημόσιο (Δαλαμάγκας, 2010).

ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑ: η οργάνωση του φορολογικού συστήματος με ορθολογικό τρόπο επιτρέπει στο κράτος να μεγιστοποιεί τα έσοδα από τους φόρους, μειώνοντας το διοικητικό κόστος του υπηρεσιών και του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Το διοικητικό κόστος αφορά εξίσου και τους φορολογούμενους οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να διατηρούν αρχεία από παλαιότερες χρήσεις μη τυχόν ζητηθούν από τις φορολογικές αρχές στα πλαίσια κάποιου φορολογικού ελέγχου. Βέβαιο όσο πιο

πολύπλοκο είναι σύστημα φορολόγησης τόσο διαφοροποιείται και το κόστος. Το φορολογικό σύστημα των φυσικών προσώπων περιέχει πλήθος διαφοροποιήσεων κυρίως σε σχέση με τους φορολογικούς συντελεστές που το καθιστά δυσχερές (Δαλαμάγκας, 2010).

ΕΠΑΡΚΕΙΑ: μετά τον ορθολογικό σχηματισμό του, το φορολογικό σύστημα πρέπει να είναι επαρκές δηλαδή να καλύπτει τουλάχιστον το κόστος διαχείρισής του. Αυτό σημαίνει ότι αν σε δεδομένη χρονική στιγμή για διαφόρους κοινωνικούς ή οικονομικούς λόγους η βεβαίωση και η είσπραξη κάποιου συγκεκριμένου φόρου έχει υψηλότερο κόστος από το διαχειριστικό, τότε το φορολογικό σύστημα θα πρέπει να στραφεί στην είσπραξη άλλου είδους φόρου που θα συλλέξει περισσότερα έσοδα. Ασταθής πολιτικές συνθήκες που επηρεάζουν αρνητικά την συνείδηση των πολιτών και τους οδηγεί να στέφονται στη φοροδιαφυγή ή στην δωροδοκία (υπάλληλοι δημοσίων υπηρεσιών) καθιστούν τον φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων μη ευνοϊκό στην είσπραξή του. Οπότε σε αυτήν την περίπτωση ο ΦΠΑ είναι πολύ πιο εύκολα εισπρακτέος μέσω της αγοράς των αγαθών, χωρίς να το αντιλαμβάνονται τόσο οι φορολογούμενοι (Δαλαμάγκας, 2010).

ΕΥΕΛΙΞΙΑ: η αρχή αυτή δεν αναφέρεται σε τίποτα άλλο παρά στην ιδιότητα της προσαρμοστικότητας του συστήματος φορολόγησης. Επίσης έγκειται και στο πόσο γρήγορα θα λαμβάνουν μέρος οι διάφορες αλλαγές που επιβάλλονται από τις εκάστοτε συνθήκες που συμβαίνουν στην οικονομία. Γενικότερα όταν η οικονομία είναι σε ύφεση τα έσοδα από φόρους δύναται να είναι χαμηλότερα, προκειμένου να ενισχυθεί η ζήτηση, ενώ αντίθετα όταν υπάρχει πληθωρισμός, αυξάνονται για να συρρικνωθεί το εισόδημα. Η αρχή της ευελιξία παρεμποδίζεται από τυχόν καθυστερήσεις στη συλλογή εσόδων, οι οποίες μπορεί να προκύψουν από προσαρμογές στους φορολογικούς συντελεστές (Δαλαμάγκας, 2010).

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ: η αρχή αυτή αναφέρεται στη ουδετερότητα του φόρου. Ο ουδέτερος φόρος είναι αυτός που δεν επηρεάζεται από άτομο. Δηλαδή το άτομο δεν μπορεί να κάνει κάτι για να τον μειώσει και θα καταβάλλει το ποσό που είναι προκαθορισμένο να καταβάλλει. Μια άλλη ιδιότητα που προσδίδει η αρχή αυτή στον φόρο είναι η διορθωτική, όταν δηλαδή ο φόρος επηρεάζει τις επιλογές του ατόμου. Για παράδειγμα ο φόρος κατανάλωσης αποτρέπει το άτομο από την αγορά και τον οδηγεί στην αποταμίευση. Όταν το άτομο επιλέγει δουλέψει λιγότερο μειώνει τον φόρο εισοδήματος. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο φόρος χαρακτηρίζεται στρεβλωτικός (Δαλαμάγκας, 2010).

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ: Η φορολογική δικαιοσύνη εκφράζει την ιδέα ότι οι φόροι πρέπει να είναι δίκαιοι ως μία από τις αρχές που διέπουν τη φορολογική πολιτική (Kiprotich, 2016). Για την δίκαιη αυτή κατανομή έχουμε δύο διακρίσεις φορολογικής ισότητας, την οριζόντια και την κάθετη. Οριζόντια φορολογία εφαρμόζεται όταν άτομα που βρίσκονται σε παρόμοιες συνθήκες υφίστανται ισότιμη φορολογική μεταχείριση, ενώ στην κάθετη φορολογία τα άτομα που βρίσκονται σε διαφορετικές συνθήκες υφίστανται διαφορετική φορολογική μεταχείριση. Για αυτό και η οικονομική επιστήμη συνέδεσε αυτές τις αρχές με τη θεωρία του ανταλλάγματος και τη θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας.

Η θεωρία του ανταλλάγματος υποστηρίζει ότι η επιβολή των φόρων πρέπει να είναι ανάλογη με τα οφέλη που παρέχει το κράτος στους πολίτες του. Το επίπεδο της εμπειρίας απόλαυσης είναι ευθέως ανάλογο με το ποσό που καταβάλλεται. Αντίθετα, μια χαμηλότερη πληρωμή έχει ως αποτέλεσμα μικρότερο βαθμό απόλαυσης.

Αυτοί που ενστερνίζονται τη θεωρία του ανταλλάγματος υποστηρίζουν ότι:

- Η παραγωγή των δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών προσαρμόζεται καλύτερα στις προτιμήσεις των πολιτών.
- Είναι σύμφωνη με την αρχή της δικαιοσύνης.
- Ελαχιστοποιεί τις δυσμενείς επιδράσεις.
- Συμβάλλει στη βελτίωση των παρεχόμενων από το κράτος υπηρεσιών (Τάτσος, 2012).

Από τα παραπάνω επιχειρήματα που προβάλλουν οι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι παροχές του κράτους θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ανάλογα με την λειτουργία της ελεύθερης αγοράς. Προσδιορίζεται η παροχή των δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών από το αντίτιμο που ο καθένας είναι διατεθειμένος να καταβάλλει. Θεωρούν δε ότι αυτό είναι κοινωνικά δίκαιο, να καθορίζεται η ποιότητα του δημοσίου αγαθού από το ύψος του ποσού που πληρώνει το άτομο. Αυτό βέβαια αντίκειται στην αρχή της αντιπαροχής, διότι όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο ορισμός του φόρου δεν περιέχει το στοιχείο του ανταλλάγματος. Οπότε δεν υφίσταται πλέον η μονομέρεια και αλλοιώνεται εντελώς η έννοια του φόρου, της χωρίς αντάλλαγμα παροχής προς το κράτος με σκοπό την κάλυψη δημοσίων δαπανών για αγαθά και υπηρεσίες προς το κοινωνικό σύνολο. Παύει η έννοια του κοινού καλού και μετατίθεται στην έννοια του εξατομικευμένου. Παρόλα αυτά οι οπαδοί της θεωρίας

πιστεύουν ότι εφαρμόζοντας της το κράτος αναγκάζεται να βελτιστοποιήσει τις παροχές του σε αγαθά και υπηρεσίες λόγω της σχέσης κόστος – όφελος.

Υπάρχουν όμως δημόσια αγαθά τα οποία δεν μπορούν να διαιρεθούν και να κατανεμηθούν. Τα χαρακτηριστικά τους είναι ότι δεν είναι μετρήσιμα, χρηματοδοτούνται αποκλειστικά από τα έσοδα που εισπράττει το κράτος από τους φόρους και τα καταναλώνουν όλοι το ίδιο, ανεξάρτητα αν έχουν πληρώσει φόρους ή όχι.

Αγαθά όπως η εθνική άμυνα, οι δρόμοι, τα δημόσια πάρκα κ.α. προσφέρονται σε όλη την κοινωνία και είναι αδύνατον να αποκλειστούν άτομα που δεν συμμετέχουν στα φορολογικά βάρη. Άρα για αυτά τα αγαθά ουσιαστικά δεν υφίσταται αγορά.

Ο παραπάνω ισχυρισμός είναι κατά βάση ανέφικτος να εφαρμοστεί στην πράξη και δεν συνάδει με τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης. Οι πολίτες με χαμηλά εισοδήματα συνήθως χρησιμοποιούν περισσότερο τις δημόσιες υπηρεσίες και τα δημόσια αγαθά σε τομείς όπως η υγεία, η παιδεία κλπ. Στην περίπτωση της εφαρμογής της αρχής του ανταλλάγματος οι χαμηλές εισοδηματικές τάξεις θα αναγκαστούν να αποκλειστούν από τα δημόσια αγαθά αφού δεν θα μπορέσουν να καταβάλλουν το ανάλογο τίμημα. Κάτι τέτοιο δεν είναι κοινωνικά αποδεκτό.

Η θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας. Βάσει αυτής της θεωρίας ο πολίτης συμμετέχει στα φορολογικά βάρη ανάλογα με την ικανότητα του και όχι ανάλογα με το όφελος που θα αποκομίσει. Σε αντίθεση με την θεωρία του ανταλλάγματος που υποστηρίζει την ίση κατανομή των βαρών, η θεωρία αυτή στηρίζεται στο κατά πόσο το άτομο έχει την δυνατότητα να συμβάλλει στα φορολογικά βάρη. Άρα οι έχοντες συμβάλλουν περισσότερο από τους μη έχοντες. Η θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας είναι πιο εφικτό να εφαρμοστεί στην πράξη. Στην Ελλάδα η αρχή αυτή είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη. Τα θέματα που προκύπτουν κατά την εφαρμογή της είναι ο καθορισμός της φοροδοτικής ικανότητας και οι παράγοντες που την προσδιορίζουν. Αφού καθοριστούν αυτοί οι παράγοντες και δημιουργηθεί η κατάταξη των πολιτών, προκύπτει το θέμα της διαφοροποίηση τους. Μια μορφή κατάταξης είναι οι κλίμακες των φορολογικών συντελεστών. Το εισόδημα, η περιουσία και οι δαπάνες είναι ενδείξεις ικανότητας πληρωμής φόρου. Το εισόδημα θεωρείται πιο αντιπροσωπευτικό της οικονομικής κατάστασης του ατόμου. Πρωτίστως όμως πρέπει να προσδιοριστεί τι αποτελεί εισόδημα που θα υποστεί φορολόγηση σύμφωνα με την αρχή της δίκαιης κατανομή βαρών. «Το εισόδημα με την ευρεία έννοια προσδιορίζεται από το άθροισμα της κατανάλωσης και της αύξησης της καθαρής περιουσιακής κατάστασης του

φορολογούμενου κατά το διάστημα μιας χρονικής περιόδου» (Τάτσος, 2012). Επίσης σημαντικό είναι να οριστεί το τμήμα το εισοδήματος που θα φορολογηθεί ώστε να επιτρέπει στον φορολογούμενο να καλύψει τις βασικές του ανάγκες που και αυτές δεν είναι απολύτως ξεκάθαρες για τον καθένα. Επίσης είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη παράγοντες όπως η οικογενειακή κατάσταση, η κατάσταση της υγείας, τα ενήλικα εξαρτώμενα μέλη που επιβαρύνουν οικονομικά τον φορολογούμενο κ.ά.

Ένα άλλο σημαντικό κριτήριο φοροδοτικής ικανότητας είναι η περιουσία. Επειδή όμως η περιουσία δεν αντιπροσωπεύει άμεσο χρήμα δεν σημαίνει ότι όποιος κατέχει ακίνητα κατέχει και ρευστό για κατανάλωση.

Τέλος η καταναλωτική δαπάνη δεν θεωρείται αντιπροσωπευτικός δείκτης φοροδοτικής ικανότητας. Στη δαπάνη είναι τεχνικά δύσκολο η εφαρμογή διαφορετικών συντελεστών με τη μορφή κλίμακας και είναι δύσκολο να ανιχνευτεί η οικονομική κατάσταση των φορολογουμένων.

Το κριτήριο για τον καθορισμό του ποσού του φόρου που θα πληρώσουν τα άτομα ανάλογα με την φοροδοτική τους ικανότητα καθορίζει την δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών. Αυτό όμως είναι υποκειμενικό και καθόλου εύκολα μετρήσιμο.

1.3 Ταξινόμηση φόρων

Οι φόροι έχουν ποικίλες ταξινομήσεις με βάση πολλαπλά κριτήρια, όπως η λειτουργία που επιτελούν στην κοινωνία, τα χαρακτηριστικά τους, η σχέση τους με τη φορολογική βάση, ο τρόπος με τον οποίο εισπράττονται. Στις ενότητες που ακολουθούν θα αναλυθούν οι κυριότερες ταξινομήσεις των φόρων.

1.3.1. Διακρίσεις φόρων ανάλογα με τη λειτουργία τους

Οι φόροι ταξινομούνται με βάση τη λειτουργία τους, έχοντας τρεις κύριες λειτουργίες. Η βασικότερη λειτουργία τους είναι η ταμειευτική, που αναφέρεται στο αναγκαστικό μέσο μετάθεσης πόρων από τον ιδιωτικό τομέα προς τον δημόσιο, έτσι ώστε ο δεύτερος να χρηματοδοτεί τις ανάγκες του και να παρέχει δωρεάν υπηρεσίες προς το κοινωνικό σύνολο. Ακόμη οι φόροι επιτελούν οικονομική λειτουργία, που αναφέρεται στην χρησιμοποίησή τους ως μέσων άσκησης οικονομικής πολιτικής, παραδείγματος χάρι για την καταπολέμηση της ανεργίας, του πληθωρισμού ή την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Τρίτον, η κοινωνική λειτουργία των φόρων αναφέρεται στην χρησιμοποίησή τους ως μέσων άσκησης κοινωνικής πολιτικής,

δηλαδή για την βελτίωση της διανομής του εισοδήματος και του πλούτου που να ανταποκρίνεται στις αντιλήψεις της κοινωνίας περί κοινωνικής δικαιοσύνης.

1.3.2. Διακρίσεις φόρων ανάλογα με την φορολογική βάση

«Φορολογική βάση είναι το μέγεθος με βάση το οποίο υπολογίζεται η φορολογική υποχρέωση, δηλαδή το ποσό φόρου που πρέπει να καταβάλει ο φορολογούμενος» (Γεωργακόπουλος, 2012). Επομένως ο φορολογούμενος πολίτης πληρώνει φόρο ανάλογα με το εισόδημα που αποκτά από διάφορες πηγές, την περιουσία που κατέχει και την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών που πραγματοποιεί. Ουσιαστικά πρόκειται για τρεις κύριες φορολογικές βάσεις και το θέμα που προκύπτει είναι ποια από αυτές είναι η πιο αποτελεσματική στην διαίρεση των φορολογικών βαρών. Παλαιότερα και συγκεκριμένα κατά την βιομηχανική επανάσταση η κατοχή ακίνητης περιουσίας ήταν ένδειξη οικονομικής ευμάρειας, οπότε και τη θεωρούσαν την κυριότερη πηγή εισοδήματος. Αργότερα με τη ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα της οικονομίας η εργασία καθιερώθηκε ως η κύρια πηγή εισοδήματος. Αυτό δεν σημαίνει ότι η περιουσία παύει να αποτελεί πηγή εισοδήματος αλλά η επικρατούσα άποψη είναι ότι οι όλες οι πηγές εισοδήματος θα πρέπει να υπολογίζονται αθροιστικά.

1.3.3. Διάκριση φόρων με βάση το μέγεθος και την κατεύθυνση της τελικής επίπτωσης

Η τελική επίπτωση αναφέρεται στο ποιος επωμίζεται κάθε φορά τον φόρο, οι παραγωγοί ή οι καταναλωτές. Η βασική διάκριση των φόρων σύμφωνα με την ανάλυση του Γεωργακόπουλου (2005) με βάση αυτό το κριτήριο, είναι σε άμεσους και έμμεσους. Η διάκριση αυτή βασίζεται σε δύο παράγοντες, είτε στον τρόπο είσπραξής τους (διοικητική άποψη) είτε στη φύση του φορολογικού αντικειμένου (δημοσιονομική άποψη). Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, στο φορολογικό σύστημα οι άμεσοι φόροι είναι ονομαστικοί, δηλαδή αναφέρονται σε ορισμένα πρόσωπα και επιβάλλονται στο παραγόμενο εισόδημα ή την περιουσία του φορολογούμενου. Τέτοιοι φόροι είναι ο φόρος εισοδήματος, ο φόρος κληρονομιών, ο φόρος δωρεών και γονικών παροχών, ο φόρος μεταβίβασης ακινήτων, ο φόρος ακίνητης περιουσίας, καθώς βεβαιώνεται και εισπράττεται με την ίδια διαδικασία των άμεσων φόρων, δηλαδή με ονομαστικούς καταλόγους. Έμμεσοι φόροι από την άποψη αυτή είναι όσοι επιβάλλονται στο δαπανώμενο εισόδημα και εισπράττονται όχι ονομαστικά, αλλά με την ευκαιρία πραγματοποίησης ορισμένων γεγονότων ή συναλλαγών. Τέτοιοι φόροι είναι οι δασμοί,

τα τέλη χαρτοσήμου, οι φόροι κατανάλωσης, ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.), και όσοι άλλοι εισπράττονται όχι με καταλόγους αλλά με βάση τιμολόγια (Γεωργακόπουλος, 2005).

Οι άμεσοι φόροι διακρίνονται περαιτέρω σε φόρους εισοδήματος και φόρους κεφαλαίου. Οι φόροι εισοδήματος διαιρούνται σε φόρους εισοδήματος των φυσικών προσώπων και φόρους εισοδήματος των νομικών προσώπων.

Λόγω της μεγάλης φοροδιαφυγής και της στενότητας της φορολογικής βάσης (χαμηλό εισόδημα) η άμεση φορολογία είναι ιδιαίτερα χαμηλή στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα η είσπραξη των φόρων να βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε έμμεσους φόρους. Το βασικό μειονέκτημα της έμμεσης φορολογίας είναι ότι επηρεάζει τα κίνητρα και την συμπεριφορά των ανθρώπων. Σε περιπτώσεις όπου η έμμεση φορολογία είναι υπερβολικά υψηλή, κάποια άτομα ενδέχεται να καταφύγουν στη φοροδιαφυγή.

1.4 Φορολογικοί συντελεστές

Ως φορολογικός συντελεστής ορίζεται το ποσό του φόρου που αντιστοιχεί σε κάθε μια μονάδα της φορολογικής βάσης. Διακρίνεται στον μέσο φορολογικό συντελεστή, ο οποίος αποτελεί τον λόγο του ποσού του φόρου που καταβάλλεται συνολικά προς τη συνολική αξία της φορολογικής βάσης και στον οριακό φορολογικό συντελεστή, ο οποίος αποτελεί τον πρόσθετο φόρος που πρέπει να καταβληθεί για κάθε μια νέα μονάδα της φορολογικής βάσης. Ανάλογα με τον συντελεστή οι φόροι διακρίνονται σε αναλογικούς, που είναι σταθεροί, σε προοδευτικούς οι οποίοι μεταβάλλονται όσο μεγαλώνει η φορολογητέα ύλη και σε αντίστροφα προοδευτικούς, οι οποίοι καθορίζουν μία αντίστροφη σχέση μεταξύ φορολογικής βάσης και φορολογικού συντελεστή.

Πιο συγκεκριμένα, αναλογικός είναι ο φόρος που επιβάλλει η φορολογική αρχή και είναι το ίδιο ποσοστό επί της φορολογικής βάσης σε όλους. Αυτό σημαίνει ότι το ποσοστό παραμένει σταθερό, ανεξάρτητα από τις μεταβολές της φορολογικής βάσης. Οι αναλογικοί φόροι δεν εξετάζουν το ύψος του εισοδήματος που αντιστοιχεί σε κάθε φορολογούμενο. Ο μέσος φορολογικός συντελεστής είναι αμετάβλητος με κινητή να παραμένει μόνο η φορολογική βάση. Με αυτό τον τρόπο το κράτος εισπράττει το ίδιο ποσοστό εισοδήματος από κάθε φορολογούμενο.

Στους προοδευτικούς φόρους ο συντελεστής δεν είναι σταθερός αλλά μεταβάλλεται. Η φορολογητέα ύλη χωρίζεται σε κλιμάκια και όσο αυτή αυξάνεται τόσο αυξάνεται και ο συντελεστής φορολόγησης. Συνήθως στα χαμηλότερα κλιμάκια και μέχρι ένα

συγκεκριμένο ποσό ο συντελεστής είναι μηδενικός. Αυτό σημαίνει ότι μέχρι κάποιο ποσό το εισόδημα είναι αφορολόγητο. Οι προοδευτικοί φόροι αναφέρονται και ως οι πιο δίκαιοι μεταξύ των φόρων. Έτσι ορίζουμε το φορολογικό σύστημα με το οποίο οι φορολογούμενοι με υψηλές αποδοχές επιβαρύνονται με μεγαλύτερο ποσοστό επί του εισοδήματός τους σε σχέση με φορολογούμενους που έχουν χαμηλό εισόδημα. Σημαντικό είναι το γεγονός πως υπάρχει αναλογιστική ισχύς και έτσι όσο αυξάνεται η φορολογική βάση, τόσο αυξάνεται ο μέσος φορολογικός συντελεστής. Στην περίπτωση της προοδευτικής φορολογίας η φορολογική βάση ενσωματώνει το εισόδημα ενώ η περιουσία χωρίζεται σε κλιμάκια. Κάθε κλιμάκιο κάνει χρήση ενός διαφορετικού φορολογικού συντελεστή. Η σχέση μεταξύ των κλιμακίων και των μέσων φορολογικών συντελεστών είναι θετική.

Τέλος, αντίστροφα προοδευτικοί φόροι ορίζονται εκείνοι που όσο αυξάνεται η φορολογική βάση τόσο μειώνεται ο μέσος φορολογικός συντελεστής. Αυτό συντελεί στην μείωση της επιβάρυνσης του φορολογούμενου.

1.5 Φορολογία εισοδήματος Φυσικών Προσώπων

Η φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων αφορά αμιγώς τα άτομα, για τον λόγο αυτό ο όρος «Φυσικό Πρόσωπο» χρησιμοποιείται για να περιγράψει το άτομο. Τα φυσικά πρόσωπα δύνανται να ασκούν δραστηριότητα ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή να έχουν ατομική επιχείρηση.

Ωστόσο είναι απαραίτητο να οριστεί και τι είναι εισόδημα το οποίο θα υποστεί φορολόγηση. Σύμφωνα με τον ορισμό των Haig - Simons το εισόδημα είναι η χρηματική αξία που απεικονίζει την καθαρή αύξηση της δυνατότητας ενός ατόμου να καταναλώσει μέσα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο.» (Rosen et al., 2009). Ως ατομικό εισόδημα ορίζεται το εισόδημα το οποίο κερδίζουν τα νοικοκυριά και οι μη μετοχικές επιχειρήσεις. Αντίθετα από το εθνικό εισόδημα, δεν περιλαμβάνει τα αδιανέμητα κέρδη, δηλαδή εισόδημα που έχουν κερδίσει οι εταιρείες αλλά δεν έχουν διανείμει στους ιδιοκτήτες με μορφή μερισμάτων. Αφαιρεί, επίσης, εταιρικούς φόρους εισοδήματος και εισφορές για κοινωνική ασφάλιση. Επιπλέον, το ατομικό εισόδημα περιλαμβάνει εισοδήματα από τόκους που τα νοικοκυριά εισπράττουν από τα μερίδιά τους από το δημόσιο χρέος και εισοδήματα που εισπράττουν από δημόσιες κοινωνικές δαπάνες, όπως πληρωμές από υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας και ασφάλισης (Abel et al., 2017). Διαθέσιμο ατομικό εισόδημα είναι το εισόδημα των νοικοκυριών και των μη μετοχικών επιχειρήσεων το οποίο μένει αφού ικανοποιηθούν όλες οι υποχρεώσεις προς

το κράτος. Ισούται με το ατομικό εισόδημα μείον τους άμεσους φόρους και κάποιες μη φορολογικές πληρωμές. Το προσωπικό διαθέσιμο εισόδημα προκύπτει από την αφαίρεση των προσωπικών φόρων και τις υποχρεωτικές ασφαλιστικές εισφορές από το προσωπικό εγχώριο εισόδημα. Ο ρόλος του διαθέσιμου εισοδήματος είναι σημαντικός γιατί έτσι μπορεί να μετρηθεί η καταναλωτική και η αποταμιευτική συμπεριφορά των ατόμων της οικονομίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο φόρος μερισμάτων, τον οποίο έχουν φυσικά και νομικά πρόσωπα, εμπίπτει στον Φόρο Εισοδήματος Νομικών Προσώπων και όχι στη ΦΕΦΠ. Αυτό οφείλεται στο ότι το εισόδημα από τη συμμετοχή στο κεφάλαιο μιας επιχείρησης φορολογείται σε δύο στάδια. Αρχικά, φορολογείται το σύνολο των κερδών στο όνομα του νομικού προσώπου και στη συνέχεια, όταν γίνεται διανομή, φορολογείται το μέρος των διανεμόμενων κερδών στο όνομα του μετόχου με ένα πρόσθετο φόρο μερισμάτων. Το γεγονός αυτό στην πραγματικότητα συνιστά, από οικονομική άποψη, διπλή φορολόγηση του ίδιου εισοδήματος. Για να επιλύσει αυτό το πρόβλημα, η Ελλάδα εφαρμόζει μια παραλλαγή του κλασσικού συστήματος φορολόγησης, δηλαδή φορολογεί τα κέρδη στο όνομα του νομικού προσώπου και επιβάλλει έναν χαμηλό, πρόσθετο φόρο μερισμάτων σε επίπεδο φυσικού προσώπου στα κέρδη που διανέμονται.

Το εισόδημα στο οποίο επιβάλλεται ο φόρος θεωρείται κατά γενική ομολογία η καλύτερη ένδειξη φοροδοτικής ικανότητας. Αυτοί που ασκούν οικονομική πολιτική, εφαρμόζοντας προοδευτικούς συντελεστές, εξαιρέσεις και ειδικές απαλλαγές, λαμβάνοντας υπόψη τις προσωπικές και οικογενειακές συνθήκες των πολιτών, μπορούν να περιορίσουν τις οικονομικές ανισότητες αποτελεσματικά. Από τη στιγμή μάλιστα που δεν υπάρχουν πολλά περιθώρια μετακύλισης του φόρου δεν επηρεάζει ιδιαίτερα την κατανομή του φορολογικού βάρους. Στον αντίποδα η επίδραση του φόρου εισοδήματος είναι δυνατόν να αποτρέψει τον φορολογούμενο από επιπλέον εργασία και αποταμίευση. Το ύψος των φορολογικών συντελεστών μπορεί να αποτελέσει αντικίνητρο για την εργασία και αποταμίευση. Ειδικά στα άτομα με υψηλά εισοδήματα που φορολογούνται στα υψηλά εισοδηματικά κλιμάκια, αφού η αποταμίευση και η επένδυση είναι πιο συνηθισμένες πρακτικές σε αυτά τα άτομα. Όταν όμως μειώνεται το διαθέσιμο εισόδημά τους λόγω την υψηλής φορολογίας το κίνητρο για επένδυση εξασθενεί.

Ο σχεδιασμός της φορολόγησης των φυσικών προσώπων δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση και απασχολεί εδώ και πολλά χρόνια την οικονομική και πολιτική κοινότητα. Παρόλο που στην Ελλάδα δεν είναι και τόσο παλιά η καθιέρωση του. Καθιερώθηκε

ουσιαστικά για πρώτη φορά το 1919 με τη επιβολή φόρου επί των καθαρών προσόδων και αφορούσε κυρίως τα εισοδήματα από αγροτική δραστηριότητα. Σε λιγότερο από σαράντα χρόνια ο Ν. 1640/1919 καταργείται με το άρθρο 78 του Ν. 3323/1955 (Φ.Ε.Κ. 214/12.8.1955 Τεύχος Α') που τον αντικατέστησε και καθιέρωσε τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων. Στο άρθρο 2 του νόμου ορίζει ότι το εισόδημα στο οποίο επιβάλλεται ο φόρος είναι αυτό που προέρχεται από κάθε πηγή αφού αφαιρεθούν οι δαπάνες για την απόκτησή του.

Πριν από τη χρηματοπιστωτική κρίση και την επιβολή μνημονιακών υποχρεώσεων στην Ελλάδα, η φορολόγηση εισοδήματος φυσικών προσώπων χωριζόταν σε α) Μισθωτούς και συνταξιούχους και β) Μη μισθωτούς και επαγγελματίες. Ο διαχωρισμός αυτός παύει μετά το 2011 με τον Ν. 4024/2011, εξακολουθεί όμως να επιβαρύνει τα μεσαία στρώματα. Αυτό, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι τα φορολογικά έσοδα στηρίζονται περισσότερο στην έμμεση φορολόγηση των φυσικών προσώπων και δευτερευόντως στην άμεση (γεγονός που επηρεάζεται έντονα από την οικονομική δραστηριότητα), οδηγεί εν τέλει στην εν συνόλω αύξηση της φορολογίας των φυσικών προσώπων στην Ελλάδα σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωζώνης, παρόλο που υπάρχουν χώρες όπου οι κλίμακες φορολόγησης είναι αρκετά υψηλότερες (Γιαννοπούλου κ.ά., 2022).

Υπό την προϋπόθεση ότι ο ελεγκτικός και φοροεισπρακτικός μηχανισμός της χώρας λειτουργεί με αποτελεσματικό τρόπο, ο φόρος εισοδήματος είναι βέβαιο ότι μπορεί να αποφέρει σημαντικά έσοδα στο κράτος.

1.5.1 Πηγή εισοδήματος

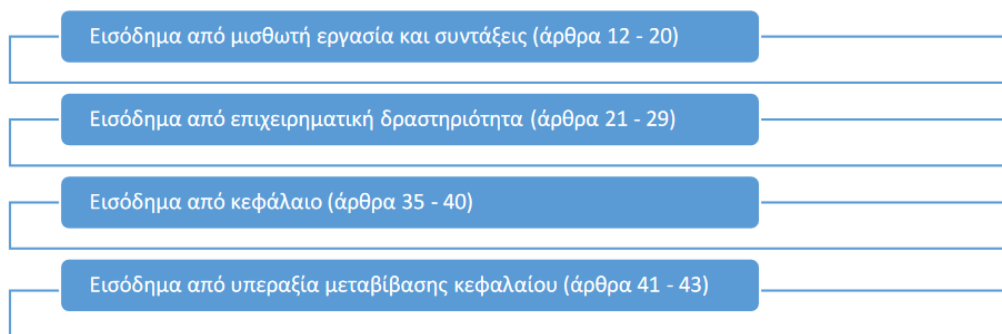
Ο Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος (ΚΦΕ) διακρίνει τις ακόλουθες τέσσερις (4) κατηγορίες ακαθαρίστων εισοδημάτων:

- α) εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις,
- β) εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα,
- γ) εισόδημα από κεφάλαιο (μερίσματα, τόκοι, δικαιώματα και εισόδημα από ακίνητη περιουσία),
- δ) εισόδημα από υπεραξία μεταβίβασης κεφαλαίου (μεταβίβαση ακίνητης περιουσίας, τίτλων, μετοχών) (Γιαννοπούλου κ.ά., 2022).

1.5.2 Αντικείμενο του φόρου εισοδήματος

Αντικείμενο του φόρου ορίζεται η βάση πάνω στην οποία θα επιβληθεί ο φόρος. Στην συγκεκριμένη περίπτωση μιλάμε για το εισόδημα, από κάθε πηγή που αποκτά ο φορολογούμενος και αποτελεί τον δείκτη του οικονομικού μεγέθους του ατόμου, του νοικοκυριού ή της οντότητας. Αντιπροσωπεύει το ποσό των χρημάτων που κερδίζονται κατά τη διάρκεια μιας ορισμένης περιόδου, συνήθως μέσω μισθών, ημερομισθίων, επενδύσεων ή άλλων πηγών. Με μια ευρύτερη έννοια, το συνολικό εισόδημα σε εθνικό επίπεδο χρησιμοποιείται επίσης ως δείκτης του οικονομικού μεγέθους μιας χώρας, το οποίο συνήθως μετράται ως Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ή Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (ΑΕΕ). Τα μέτρα αυτά παρέχουν μια συνολική εκτίμηση της οικονομικής δραστηριότητας και της παραγωγής πλούτου σε μια χώρα ή περιοχή. Έτσι, το εισόδημα χρησιμεύει ως κρίσιμο μέτρο για την κατανόηση και την αξιολόγηση του οικονομικού μεγέθους και της οικονομικής δραστηριότητας σε διάφορα επίπεδα.

Αντικείμενα του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων βάσει ΚΦΕ αποτελούν εισοδήματα από μισθωτή εργασία και συντάξεις, από επιχειρηματική δραστηριότητα, από κεφάλαιο ή από υπεραξία μεταβίβασης κεφαλαίου, όπως παρουσιάζεται στην παρακάτω εικόνα:

Εικόνα 3. Αντικείμενα του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων βάσει ΚΦΕ (Γιαννόπουλος, 2022, σελ. 44).

1.5.3. Υποκείμενο του φόρου εισοδήματος

Υποκείμενο του φόρου είναι το φυσικό πρόσωπο το οποίο αποκτά εισόδημα από οποιαδήποτε πηγή στην Ελλάδα ανεξάρτητα αν διαμένει σε αυτήν. Φυσικά πρόσωπα που αποκτούν εισοδήματα στο εξωτερικό αλλά διαμένουν στην Ελλάδα θεωρούνται επίσης υποκείμενα φόρου. Για τον χαρακτηρισμό των φυσικών προσώπων ως «υποκείμενα φόρου» δεν λαμβάνεται υπόψη η ιθαγένεια τους. Σημασία έχει ο τόπος διαμονής τους ή αλλιώς η φορολογική κατοικία. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι το

παγκόσμιο εισόδημα που αποκτά το άτομο πρέπει να δηλωθεί στη χώρα που έχει την μόνιμη κατοικία του. Προκειμένου να αποφευχθεί η διπλή φορολόγηση η Ελλάδα με μια τεράστια γκάμα διεθνών συνθηκών, με την πλειονότητα των άλλων κρατών, έχει δημιουργήσει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο με στόχο την αποτροπή της διπλής φορολογίας εισοδήματος και κεφαλαίου.

1.5.4. Φορολογική κατοικία

Η αναφορά στη φορολογική κατοικία, υποδεικνύει τον φυσικό τόπο στον οποίο αναγνωρίζεται ο πολίτης ως φορολογούμενος, και καθορίζεται από τη διάρκεια του χρόνου που έχει ζήσει εκεί. Από αυτήν εξαρτάται ο τόπος που θα να επιβληθεί ο φόρος και ποιο είναι το φορολογικό καθεστώς που ισχύει. Ο προσδιορισμός της φορολογικής κατοικίας εξαρτάται από τους τοπικούς φορολογικούς κανονισμούς της συγκεκριμένης χώρας. Συνήθως περιλαμβάνει παράγοντες όπως η διάρκεια παραμονής, η κύρια τοποθεσία εργασίας ή επιχειρηματικής δραστηριότητας.

1.6. Σκοπός της φορολογικής πολιτικής

Η κυβέρνηση μέσω της φορολόγησης συγκεντρώνει χρήματα για να καλύψει τις δημόσιες δαπάνες της σε διάφορους τομείς όπως η εκπαίδευση, η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η παροχή δημοσίων αγαθών (υποδομές, εθνική άμυνα). Επιπλέον, το κράτος δανείζεται χρήματα από τις αγορές τα οποία πρέπει να αποπληρώνει. Ένα μέρος των φορολογικών εσόδων χρησιμοποιείται για την αποπληρωμή αυτού του χρέους στους δανειστές.

Σημαντικός σκοπός της φορολογίας αποτελεί επίσης και η άμβλυνση των οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των πολιτών. Αυτό επιτυγχάνεται καθώς άτομα με μεγαλύτερο εισόδημα και μεγαλύτερη περιουσιακή κατάσταση πληρώνουν μεγαλύτερους φόρους. Ταυτόχρονα, τα άτομα με χαμηλότερο εισόδημα επωφελούνται αναλογικά περισσότερο από τα φορολογικά έσοδα με τη μορφή επιδομάτων, όπως και με την επιλογή δημόσιας από ιδιωτικής ασφάλισης υγείας.

Τέλος, μέσω αυτών των φορολογικών εσόδων η κυβέρνηση έχει την ικανότητα να κάνει επενδύσεις, γεγονός που τονώνει την οικονομία και την κάνει πιο ανταγωνιστική. Στην παρακάτω εικόνα απεικονίζονται οι σκοποί της φορολογικής πολιτικής:

Εικόνα 4. Σκοποί φορολογίας

1.7. Φοροδιαφυγή – Φοροαποφυγή – Φοροαπαλλαγή

Η φοροδιαφυγή (tax evasion) είναι η παράνομη πρακτική απόκρυψης φορολογητέας ύλης των υποκείμενων στο φόρο (φυσικά και νομικά πρόσωπα). Αυτό μπορεί να γίνει με τη μη αναγραφή ή απόκρυψη εισοδημάτων από τη φορολογική δήλωση (Γιαννόπουλος, 2022). Η απόκρυψη μπορεί να είναι και η επίκληση ανύπαρκτων δαπανών με σκοπό τη μείωση των εσόδων. Συνιστά ποινικό αδίκημα και λειτουργεί ενάντια στην κοινωνία αφού μεταβιβάζει το φορολογικό βάρος στους συνεπείς φορολογικά πολίτες.

Αντιθέτως η φοροαποφυγή (tax avoidance ή tax mitigation) ορίζεται ως η οποιαδήποτε νόμιμη διαδικασία ή τρόπος για την αποφυγή πληρωμής φόρων (Χρυσοβιτσιώτης & Σταυρακόπουλος, 2001). Θεωρείται νόμιμη διότι εκμεταλλεύεται τα κενά και τις αδυναμίες του νόμου προκειμένου να περιορίσει στο ελάχιστο την καταβολή φόρου. Πρόκειται για την «εφαρμογή καλά σχεδιασμένων λογιστικών πρακτικών που αποτελούν απόρροια προσεκτικής μελέτης της εμπορικής νομοθεσίας, της φορολογικής πρακτικής, των διεθνών προτύπων χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, δικαστικών και υπουργικών αποφάσεων με μοναδικό στόχο τη μείωση της φορολογητέας ύλης ενός φυσικού ή νομικού προσώπου. Πραγματοποιείται στα πλαίσια ενός καλά μελετημένου φορολογικού σχεδιασμού, κατά τον οποίο δημιουργούνται διάφορα σενάρια και εναλλακτικές, μέχρι να προσδιοριστεί ο ελάχιστος δυνατός φόρος, συνήθως στα πλαίσια του νόμου (Γιαννόπουλος, 2022).

Η φοροαπαλλαγή συνιστάται στις ρυθμίσεις του νόμου για απαλλαγή πληρωμής φόρων σε ορισμένες περιπτώσεις φορολογουμένων που είτε βρίσκονται σε αδυναμία (άτομα με αναπηρία ή άνεργοι) είτε δίνονται ως κίνητρα σε επιχειρήσεις προκειμένου να επενδύσουν κάνοντας χρήση του κριτηρίου απαλλαγής.

1.8. Φορολογική Συμμόρφωση

Φορολογική συμμόρφωση ουσιαστικά είναι μια έκφανση της φορολογικής ηθικής. Πρόκειται για την ενσυνείδητη, εθελοντική και ορθολογική συμπεριφορά, που οδηγεί σε πράξεις σεβασμού, παρακολούθησης και υπακοής στη φορολογική νομοθεσία και τους σχετικούς κανόνες (Μάρκοβιτς, 2017). Ωστόσο στην πράξη η συμμόρφωση με τους φορολογικούς νόμους και τους κανονισμούς αποτελεί μια συνεχή πρόκληση. Αυτό οφείλεται αφενός στις συνεχείς αλλαγές στη νομοθεσία και στη διαρκή εισαγωγή κανονισμών, αφετέρου στα προβλήματα ερμηνείας που προκύπτουν, καθώς ακόμα και οι πιο ξεκάθαροι νόμοι και κανονισμοί επιδέχονται διαφορετικών ερμηνειών από τη φορολογική διοίκηση και τον φορολογούμενο, καθώς βλέπουν τις διατάξεις από διαφορετική οπτική γωνία, έχοντας κατά νου τα δικά τους συμφέροντα (Μάρκοβιτς, 2017). Η φορολογική συμμόρφωση αποτελεί τον πιο περιεκτικό και ουδέτερο όρο για την προθυμία των φορολογουμένων να πληρώσουν φόρους. Ωστόσο, η συμμόρφωση μπορεί να είναι εθελοντική ή να επιβάλλεται από τις αρχές. Η μη συμμόρφωση αναφέρεται στις παραλείψεις εκπλήρωσης των φορολογικών υποχρεώσεων, είτε οι παραλείψεις αυτές είναι σκόπιμες είτε όχι. Τα αποτελέσματα της μη συμμόρφωσης μπορεί να είναι η νόμιμη φοροαποφυγή ή η παραβίαση της φορολογικής νομοθεσίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να εφαρμοστεί προληπτική πολιτική, με προσπάθεια εφαρμογής και τήρησης της φορολογικής νομοθεσίας μέσω παροχής οδηγιών, γνωμοδοτήσεων και εγκυκλίων, αλλά και με φορολογικό έλεγχο. Αν το φαινόμενο παραμένει, μπορούν να εφαρμοστούν κατασταλτικά μέτρα προκειμένου να ανατρέψουν τη συμπεριφορά του φορολογούμενου.

Όταν η εμπιστοσύνη στις αρχές είναι υψηλή, οι φορολογούμενοι θα πληρώνουν τους φόρους τους οικειοθελώς. Αντίθετα, όταν η εμπιστοσύνη στις αρχές είναι χαμηλή, οι φορολογούμενοι υποτίθεται ότι έχουν κίνητρο να παρακρατήσουν τις εισφορές τους. Όταν η εμπιστοσύνη είναι χαμηλή, αλλά η δύναμη των αρχών να ελέγχουν αποτελεσματικά και να επιβάλλουν κυρώσεις για λανθασμένη συμπεριφορά είναι ισχυρή, η συμμόρφωση των φορολογουμένων επιβάλλεται με κατασταλτικά μέτρα. Εάν η εμπιστοσύνη στις αρχές, αλλά και στη δύναμη των αρχών είναι χαμηλή, οι

φορολογούμενοι αναμένεται να παραβιάζουν το νόμο και να φοροδιαφεύγουν (Kirchler & Wahl, 2010).

1.9 Τεκμαρτό εισόδημα

Εννοιολογικά η λέξη τεκμαρτό προέρχεται από το ρήμα τεκμαίρομαι δηλαδή αποδεικνύομαι. Τεκμαρτός είναι αυτός που εξάγεται από τεκμήρια, με άλλα λόγια ο υποθετικός. Έτσι το τεκμαρτό εισόδημα είναι το εισόδημα που υπολογίζεται βάσει τεκμηρίων, δηλαδή αποδεικτικών διαβίωσης. Ο τεκμαρτός υπολογισμός του φόρου εισοδήματος ή ο ελάχιστος τεκμαρτός υπολογισμός αποτελεί ένα μέτρο κάλυψης της αδυναμίας του φορολογικού συστήματος για την σύλληψη της φοροδιαφυγής.

Τεκμήρια που επιβάλλονται από τον νόμο, όπως η κατοικία, η κατοχή αυτοκινήτου ή/και σκάφους, άτομα που βαρύνουν τον φορολογούμενο τα οποία διαμένουν μαζί του κ.ά. αποδεικνύουν με αντικειμενικό τρόπο πού περίπου κυμαίνεται το κόστος διαβίωσης του ατόμου. Σε περίπτωση που ο φορολογούμενος δηλώνει χαμηλότερο εισόδημα από το όριο συντήρησης των δαπανών διαβίωσης του, τότε σύμφωνα με τον νόμο ο προσδιορισμός του εισοδήματος γίνεται με βάση τις δαπάνες αυτές.

Σύμφωνα με το Άρθρο 50 του ΚΦΕ, για τον τεκμαρτό προσδιορισμό των ακαθάριστων αμοιβών λαμβάνονται υπόψη ο χρόνος και ο τρόπος άσκησης του επαγγέλματος, ο τόπος που ασκείται αυτό, η ειδικότητα, ο επιστημονικός τίτλος, ο κύκλος των εργασιών, το ύψος της αμοιβής που εισπράττεται κατά περίπτωση, το προσωπικό το οποίο απασχολείται, τα μέσα που διαθέτονται, η πελατεία, το ύψος των επαγγελματικών δαπανών και γενικά κάθε άλλο στοιχείο που προσδιορίζει την επαγγελματική δραστηριότητα και απόδοση του φορολογουμένου. Για τον τεκμαρτό προσδιορισμό των καθαρών αμοιβών οι ακαθάριστες αμοιβές πολλαπλασιάζονται με ειδικούς συντελεστές καθαρών αμοιβών ανάλογα με την κατηγορία του επαγγέλματος. Στις καθарές αμοιβές που προσδιορίζονται με τεκμαρτό τρόπο προστίθενται:

α) Οι τόκοι από συναλλακτικές πράξεις.

β) Η αυτόματη υπερτίμηση κεφαλαίου του ελεύθερου επαγγελματία.

γ) Τα ποσά που έχουν εισπραχθεί από επισφαλείς απαιτήσεις που έχουν αποσβεστεί, εφόσον είχαν γίνει δεκτές από τον προϊστάμενο της δημόσιας οικονομικής υπηρεσίας κατά τον προσδιορισμό του φορολογούμενου εισοδήματος.

δ) Τα ποσά που έχουν εισπραχθεί για φόρους, τέλη και εισφορές που είχαν καταβληθεί αχρεωστήτως, εφόσον είχαν γίνει δεκτά από τον προϊστάμενο της δημόσιας οικονομικής υπηρεσίας κατά τον προσδιορισμό του φορολογούμενου εισοδήματος.

Για κάθε κατηγορία επαγγέλματος προβλέπεται ένας μοναδικός συντελεστής καθαρών αμοιβών, ο οποίος εφαρμόζεται στις ακαθάριστες αμοιβές (Αποπ., 1994).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Διαχρονικά προβλήματα που σχετίζονται με τη φορολογική δομή στην Ελλάδα

2.1. Πολυνομία

Η πολυνομία υποδηλώνει την υπερπληθώρα νομικών ρυθμίσεων (νόμοι, προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις κ.ά.) (Γεωργακόπουλος, 2016) σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, και μπορεί να έχει διάφορα πολιτιστικά, νομικά ή κοινωνικά πλαίσια αναφοράς, ανάλογα με το πεδίο που αναφέρεται. Ως κακονομία χαρακτηρίζεται το πρόβλημα της χαμηλής ποιότητας των νομικών ρυθμίσεων, όταν αυτές δηλαδή περιέχουν νόμους με ασάφειες, κακή γραφή ή και αντιφατικούς κανόνες. Θα μπορούσε να γίνει ο ισχυρισμός ότι η πολυνομία παραπέμπει σε ποσοτικό μέγεθος, ενώ η κακονομία σε ποιοτικό (Σωτηρόπουλος & Χριστόπουλος, 2016).

Η νομοθετική διαδικασία στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από πολυνομία και κακονομία, καθώς οι δύο βρίσκονται σε σχέση αλληλοτροφοδότησης, προκαλώντας δυσχέρεια στην λειτουργία της δημόσιας διοίκησης ακόμα και στην απόδοση δικαιοσύνης. Στην παρακάτω εικόνα, από τη μελέτη του οργανισμού διαΝΕΟσις, αποτυπώνεται η έξαρση της πολυνομίας στην Ελλάδα, ιδιαίτερα από τα χρόνια της κρίσης έως σήμερα.

Διάγραμμα 4: Χρονική Εξέλιξη Παραγωγής Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου (2001-2016)

Πηγή: Επεξεργασία των συγγραφέων με βάση έρευνα όλων των νόμων (2001-2016)

Εικόνα 5. Πολυνομία στην Ελλάδα (Πηγή: διαΝΕΟσις, Πολυνομία και κακονομία στην Ελλάδα)

Οι αλληπάλληλες τροποποιήσεις νόμων στην Ελλάδα οδήγησαν σε αυτά τα φαινόμενα προκαλώντας διόγκωση της γραφειοκρατίας και είχαν ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση των διαδικασιών. Η κακονομία, ως συνέπεια της πολυνομίας, έγκειται στις αντιφάσεις που παρατηρούνται σε διατάξεις του ίδιου νόμου, στα νομικά κενά, ενώ οι παρερμηνείες εντός των νόμων είναι εμφανείς και συνηθισμένες. Οι κανονισμοί, με τις περίπλοκες διατυπώσεις τους, συχνά αποδεικνύονται ατελείς και ανεπαρκείς. Για την ορθή ερμηνεία και επιβολή του νόμου, είναι απαραίτητο να θεσπιστούν νέοι κανόνες για να εξηγήσουν την πραγματική πρόθεση του νομοθέτη όταν εξέδωσε προηγούμενη διάταξη.

Τα αίτια της πολυνομίας είναι ποικίλα. Σύμφωνα με τον Γεωργακόπουλο (2016), μπορούν να συνοψιστούν σε τρεις παράγοντες. Αρχικά την πολιτική κουλτούρα, σύμφωνα με την οποία η εκάστοτε κυβέρνηση βλέπει ως κύριο έργο τη νομοθέτηση, η οποία πρέπει να ξεπερνά το έργο της προηγούμενης κυβέρνησης, ιδιαίτερα σε περιόδους πολιτικής πόλωσης. Ως δεύτερο αίτιο εντοπίζει την κουλτούρα της δημόσιας διοίκησης, η οποία οδηγεί και σε υπερβολική ρυθμιστική παραγωγή. Ως τρίτο λόγο αναφέρει τον τρόπο λειτουργίας του κοινοβουλίου, που λειτουργεί ως απλός επικυρωτής των αποφάσεων της κυβέρνησης, χωρίς την εφαρμογή αποτελεσματικών μηχανισμών ελέγχου και αξιολόγησης της παραγωγής ρυθμίσεων (Γεωργακόπουλος, 2016).

Συγκεκριμένα για το φορολογικό σύστημα, η πολυνομία που μαστίζει τη χώρα μας ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την φοροδιαφυγή από τη στιγμή που καθιστά το φορολογικό σύστημα πολύπλοκο και δυσνόητο. Η ταυτόχρονη ύπαρξη πολλαπλών νομοθεσιών και η συνεχής τροποποίησή τους προκαλούν πληθώρα προβλημάτων τόσο στην κατανόηση τους από τους φορολογούμενους πολίτες όσο και την παρεμπόδιση του έργου των φορολογικών αρχών που καλείται να τις εφαρμόσει όσο τον δυνατόν δίκαια. Ειδικά κατά τις περιόδους που η Ελλάδα τελούσε υπό τον έλεγχο των δανειστών της, για παράδειγμα με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2008, και ήταν υποχρεωμένη να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες που αυτοί όριζαν, οι νόμοι σχετικά με την φορολογία άλλαζαν συνεχώς ακόμα και μέσα στο ίδιο φορολογικό έτος.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που έχει συγκεντρώσει η Πρόεδρος των Διοικητικών Δικαστηρίων Ε. Γιανναδάκη, από το 1975 έχουν εκδοθεί συνολικά 119 χιλιάδες νόμοι, προεδρικά διατάγματα και υπουργικές αποφάσεις. Αυτό ισοδυναμεί με την ψήφιση 3.132 νόμων τον χρόνο και σε 8,6 νόμων ανά ημέρα. Όσον αφορά συγκεκριμένα τους

φορολογικούς νόμους, έχουν ψηφισθεί 250 από το 1975 έως σήμερα (Παπαποστόλου, 2017).

Ακόμη, για τη φορολογία εισοδήματος στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2002-2016, ψηφίστηκαν συνολικά τουλάχιστον τριάντα επτά (37) νόμοι και θεσπίστηκαν τρεις (3) Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου (ΠΝΠ), με βάση το άρθρο 44 παράγραφος 1 του Συντάγματος, που περιείχαν φορολογικές ρυθμίσεις. (Σωτηρόπουλος & Χριστόπουλος, 2017). Στη συνέχεια, το υπουργείο οικονομικών εκδίδει ερμηνευτικές εγκυκλίους, προκειμένου να διευκρινίσουν και να επεξηγήσουν τις νέες διατάξεις που εισέρχονται στους νόμους. Συγκεκριμένα ο νόμος 4987/2022 «Κύρωση Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας» (ΦΕΚ Α' 206/04-11-2022) στο άρθρο 9 ορίζει ότι ο Διοικητής της ΑΑΔΕ δύναται να εκδίδει ερμηνευτικές εγκυκλίους, καθώς και οδηγίες για την εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας, οι οποίες είναι δεσμευτικές για τη Φορολογική Διοίκηση, έως ότου ανακληθούν ρητά ή έως ότου τροποποιηθεί η νομοθεσία την οποία ερμηνεύουν.

Τα στοιχεία από το Ινστιτούτο Φορολογικών Μελετών δείχνουν ότι κάθε ενάμιση μήνα αλλάζουν τα δεδομένα στον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (με 33 άρθρα από το 2013), Κάθε έναν μήνα και 25 ημέρες αλλάζει ο Κώδικας Φορολογικών Διαδικασιών (με 27 νόμους), κάθε δύο μήνες και 20 ημέρες αλλάζει ο ΕΝΦΙΑ (17 νόμοι), κάθε δύο μήνες και δύο ημέρες αλλάζει ο ΦΠΑ, κάθε έξι μήνες και 24 ημέρες άλλαξαν τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα (Παπαποστόλου, 2017).

Ωστόσο ενώ οι νόμοι γράφονται σε σύντομο χρονικό διάστημα για να εφαρμοστούν το γρηγορότερο δυνατό, οι ερμηνευτικές οδηγίες εκδίδονται πολύ αργότερα και στην ουσία αντί να διαφωτίζουν δημιουργούν περαιτέρω σύγχυση, αφού έχουν ερμηνευτικές δυσχέρειες, όπως ασάφειες, πολυσημίες και αόριστες έννοιες. Επομένως δημιουργείται σύγχυση όταν ψηφίζονται νέοι νόμοι για να τροποποιήσουν – διορθώσουν - αντικαταστήσουν τους παλαιότερους, ειδικές διατάξεις για να εξηγήσουν γενικές κ.ο.κ. Κοινός παρονομαστής των προαναφερθέντων είναι ότι όλοι ανεξαιρέτως, φορολογούμενοι πολίτες, νομικοί, λογιστές, υπάλληλοι των φορολογικών αρχών, καλούνται να ανταπεξέλθουν και να προσαρμοστούν κάθε φορά στις εκάστοτε αλλαγές. Αυτό δεν είναι καθόλου εύκολο ακόμα και για τους ειδικούς του είδους, πόσο μάλλον για τον απλό πολίτη. Επομένως το να ανταπεξέλθουν οι Έλληνες φορολογούμενοι στις υποχρεώσεις που επιτάσσει η φορολογία και να θεωρούνται νόμιμοι, αγγίζει τα όρια το ακατόρθωτου.

Όλο αυτό το χάος της πολυνομίας είναι φυσικό να δημιουργεί ένα ανασφαλές και ασταθές πλαίσιο για τους πολίτες. Η πολυπλοκότητα των πολλαπλών φορολογικών

νόμων μπορεί να δημιουργήσει ευκαιρίες για φοροαποφυγή ή φοροδιαφυγή. Οι φορολογούμενοι μπορεί να εκμεταλλεύονται κενά ή να προβαίνουν σε επιθετικό φορολογικό σχεδιασμό για να ελαχιστοποιήσουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις, ξεπερνώντας μερικές φορές τα όρια της παράνομης φοροδιαφυγής.

Ίσως σε ένα πιο απλουστευμένο αλλά εξίσου ποιοτικό φορολογικό νομοθετικό πλαίσιο ο Έλληνας πολίτης να είναι πιο πρόθυμος να ανταποκριθεί και να εκπληρώνει τις φορολογικές του υποχρεώσεις χωρίς να δυσαρεστείται.

2.2. Γραφειοκρατία

Η πολυνομία και η κακονομία είναι δύο παράγοντες που προκαλούν γραφειοκρατία. Η πολυνομία αποτελεί μία από τις βασικές πηγές εμφάνισης της γραφειοκρατίας (Σωτηρόπουλος & Χριστόπουλος, 2017). Συγκεκριμένα, τα έντονα φαινόμενα αντικρουόμενων διατάξεων και ασαφειών που αναφέρθηκαν παραπάνω, δυσχεραίνουν το έργο των δημοσίων αρχών, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να τις διαχειριστούν. Ειδικά στη φορολογική διοίκηση η γραφειοκρατία κυριαρχεί λόγω μη ενοποιημένων διαδικασιών, λόγω δυσχερειών στα ηλεκτρονικά συστήματα σε συνδυασμό με τη έλλειψη ευχέρειας των υπαλλήλων σε αυτά. Το προσωπικό των φορολογικών υπηρεσιών υστερεί σε δεξιότητες και ικανότητες καθώς πολλοί δεν παρακολουθούν τις τεχνολογικές εξελίξεις. Επιπλέον η αυστηρή τήρηση του τύπου στέκεται εμπόδιο στην εύρεση ουσιαστικής επίλυσης των υποθέσεων της διοίκησης και κατ' επέκταση των πολιτών. Οι αρμοδιότητες στις φορολογικές υπηρεσίες δεν είναι πάντα αποσαφηνισμένες, χαρακτηρίζονται δε από πλήθος νομοθετημάτων σχετικά με τις εσωτερικές διαδικασίες με αποτέλεσμα να αναλώνονται πόροι (όχι μόνο χρηματικοί) σε αυτές χωρίς ουσία. Το διοικητικό βάρος διογκώνεται και οι διαδικασίες τελεσφορούν με πολύ αργούς ρυθμούς.

Προβλήματα όπως οι καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση υποθέσεων, η νομική ανασφάλεια και ο μεγάλος χρόνος που απαιτείται για να γίνουν κατανοητές και να εφαρμοστούν οι ρυθμίσεις αποτελούν εκφάνσεις του γραφειοκρατικού φαινομένου, το οποίο προκαλείται από την πολυνομία και επηρεάζει τις καθημερινές συναλλαγές των πολιτών με τη διοίκηση. Οι μηχανισμοί όμως που δημιουργούν το πρόβλημα, όπως στα περισσότερα ζητήματα που άπτονται του διοικητικού φαινομένου, δεν είναι πάντα ορατοί και κατανοητοί στους πολίτες, παρά μόνον εάν οι τελευταίοι έχουν εξειδικευμένες γνώσεις σχετικά με το αντικείμενο αυτό (Σωτηρόπουλος & Χριστόπουλος, 2017).

2.3. Παραοικονομία – φοροδιαφυγή - φοροαποφυγή

Τα φαινόμενα της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας μονοπωλούσαν ανέκαθεν το ενδιαφέρον όχι μόνο των επιστημόνων και των πολιτικών αλλά και του κάθε πολίτη – φορολογούμενου. Από παλιά ακόμα η προσπάθεια μέτρησης και μελέτης αυτών των φαινομένων καθίσταται δύσκολη διαδικασία, λόγω έλλειψης στατιστικών στοιχείων. Ο εντοπισμός και η διερεύνηση των υποκειμένων που φοροδιαφεύγουν ή αποκτούν εισοδήματα από προϊόν παραοικονομίας είναι αρκετά πολύπλοκη. Προτού προχωρήσουμε στην ανάλυση τους, θα ήταν απαραίτητο να αποσαφηνίσουμε επακριβώς τους όρους για την καλύτερη κατανόηση τους.

2.3.1 Παραοικονομία

Ο ορισμός που έχει επικρατήσει για να περιγράψει την παραοικονομία θωρεί: «το τμήμα εκείνο της οικονομικής δραστηριότητας το οποίο θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο εθνικό προϊόν - αφού δημιουργεί προστιθέμενη αξία - βάσει της εθνικολογιστικής πρακτικής πλην όμως για διάφορους λόγους δεν καθίσταται δυνατό να καταγραφεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες μετρήσεως» (Κανελλόπουλος κ.ά., 2017).

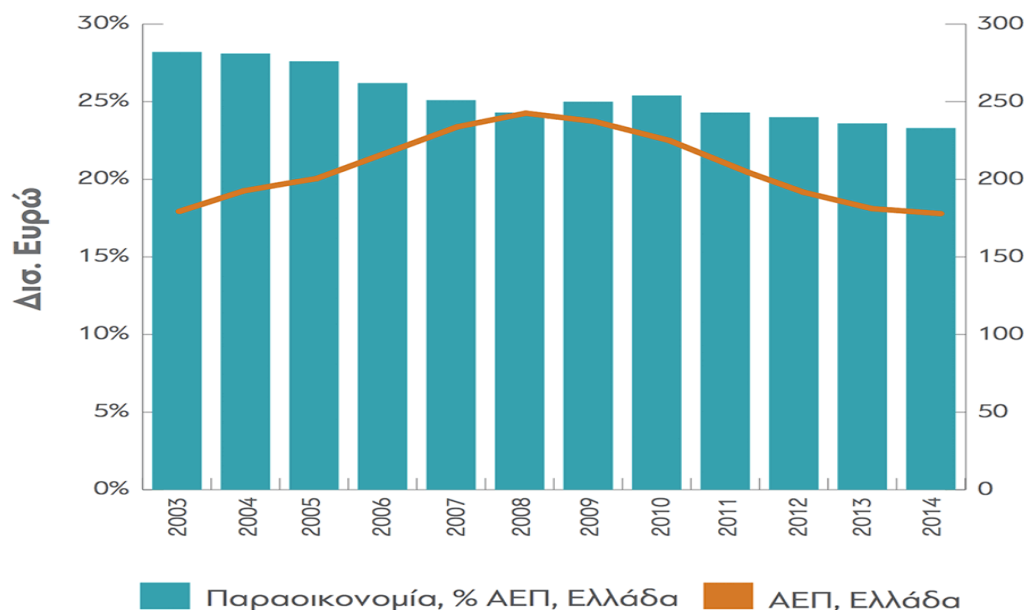
Με άλλα λόγια, πρόκειται για τη μη επίσημη από το κράτος καταγραφή των οικονομικών δραστηριοτήτων ατόμων και επιχειρήσεων. Σε αυτό συμπεριλαμβάνονται και αδήλωτα εισοδήματα από παράνομες δραστηριότητες. Πρόκειται για άτυπη οικονομία με κάλυψη των δραστηριοτήτων, οι οποίες κανονικά θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π.), αλλά δεν περιλαμβάνονται, γιατί αυτοί που τις πραγματοποιούν καταβάλλουν προσπάθειες να τις αποκρύψουν από τις Δημόσιες Αρχές. Το Α.Ε.Π. αποτελεί τον οικονομικό δείκτη που εκφράζει τη συνολική παραγωγή ή το συνολικό εισόδημα. Ουσιαστικά εκφράζει το βιοτικό επίπεδο και την ανάπτυξη της οικονομίας. Επομένως στην παραοικονομία περιλαμβάνονται παράνομες και νόμιμες δραστηριότητες, οι οποίες δεν καταγράφονται από τις επίσημες κρατικές υπηρεσίες και κατά συνέπεια δεν υφίστανται ούτε έλεγχο ούτε φορολόγηση, προκαλώντας τις αντίστοιχες αλλαγές στο ΑΕΠ (Rosen et al., 2009).

Στην Ελλάδα το μέγεθος της παραοικονομίας της έχει υπολογιστεί από διάφορες μελέτες να κυμαίνεται από 20 μέχρι 30% του ΑΕΠ, ένα ποσοστό πολύ υψηλό για ανεπτυγμένη χώρα. Είναι κατά κανόνα γύρω στις 4-5 μονάδες πάνω από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για το 2015 υπολογίστηκε γύρω στο 22,4% του ΑΕΠ, δηλαδή σχεδόν 40 δισ. (Γεωργακόπουλος, 2016). Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται

η παραοικονομία στην Ελλάδα και το ποσοστό του ΑΕΠ που αυτή καλύπτει, την χρονική περίοδο 2003-2014, με σαφή κορύφωση τα χρόνια της κρίσης:

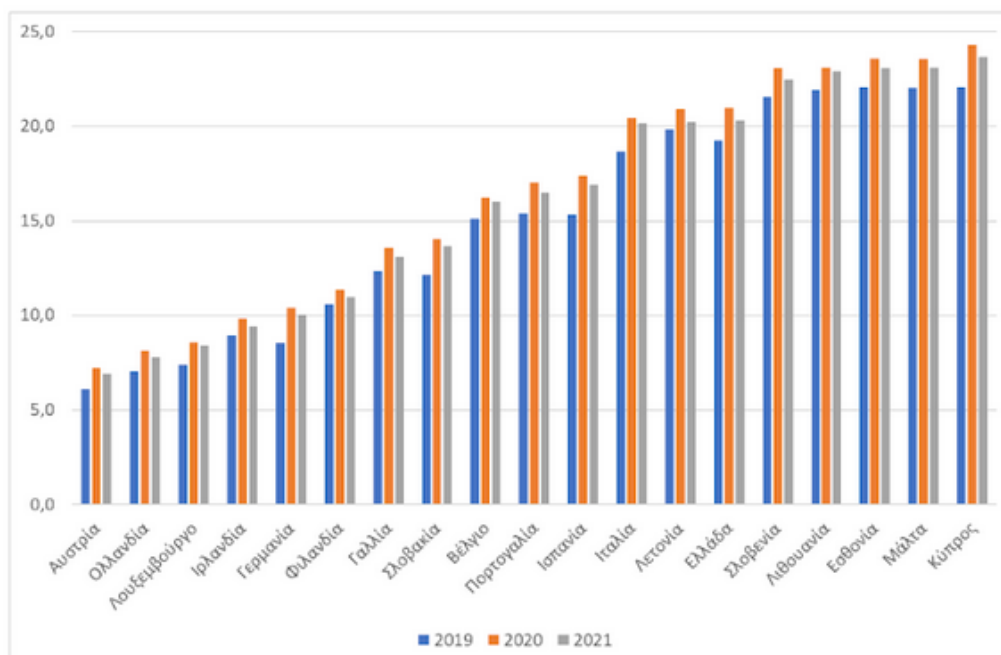
Παραοικονομία ως Ποσοστό του ΑΕΠ και Οικονομική Δραστηριότητα (Ελλάδα & ΕΕ)

Γράφημα 20α: Παραοικονομία, % ΑΕΠ, Ελλάδα

Εικόνα 6. Η παραοικονομία στην Ελλάδα (2003-2014) (Πηγή: <https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2018/04/forologia-eisodimatos-stin-Ellada.pdf>)

Επιπλέον, δεδομένου ότι η παραοικονομία ως φαινόμενο τείνει να οξύνεται σε περιόδους κρίσεις, στην Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά κατά την περίοδο της πανδημίας. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η παραοικονομία στην Ελλάδα υπολογίζεται πως αυξήθηκε το 2020 στο 20,9% του ΑΕΠ, έναντι 19,23% το 2019, ενώ σταθεροποιήθηκε στο 20,3% το 2021. Η θέση της Ελλάδας στο μέγεθος παραοικονομίας για τα χρόνια 2019-2021 παρουσιάζεται στην παρακάτω εικόνα:

Εικόνα 7. Παραοικονομία στην Ευρωζώνη κατά την περίοδο της πανδημίας (Πηγή: <https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2018/04/forologia-eisodimatos-stin-Ellada.pdf>)

2.3.2. Φοροδιαφυγή

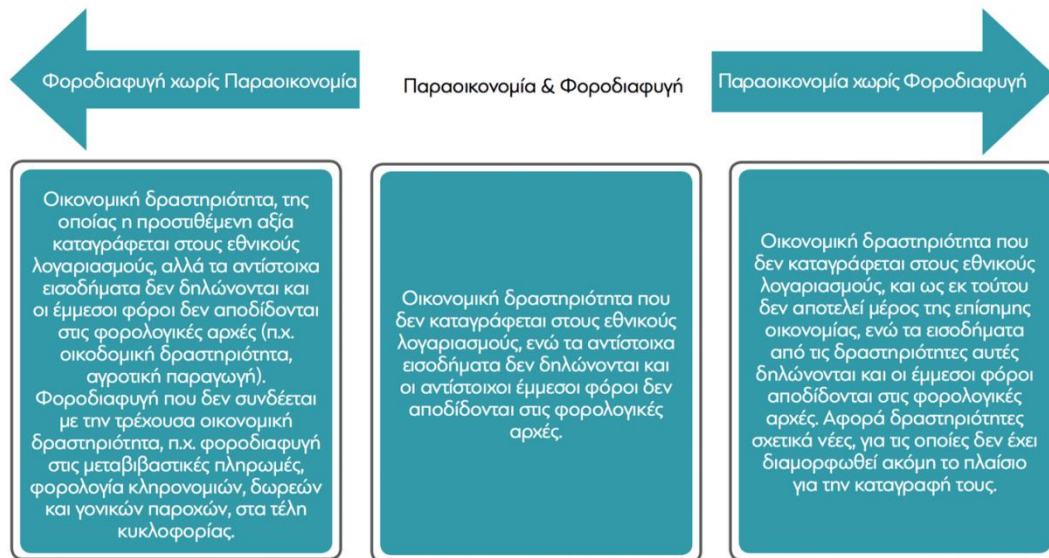
Ομοίως με την παραοικονομία έτσι και για την φοροδιαφυγή η απόδοση ενός συγκεκριμένου όρου δεν είναι ξεκάθαρη. Υπάρχει η πεποίθηση ότι η φοροδιαφυγή και η παραοικονομία είναι έννοιες ταυτόσημες. Όμως από παλιά ακόμα οι οικονομολόγοι εμμένουν ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ τους, καθώς η παραοικονομία είναι η μη καταγραφόμενη οικονομική δραστηριότητα, ενώ η φοροδιαφυγή αναφέρεται στους φόρους που έπρεπε βάσει νόμου να αποδοθούν και δεν αποδόθηκαν.

Σε αυτό το σημείο χρήσιμο θα ήταν να τονίσουμε τη διαφορά μεταξύ φοροδιαφυγής και φοροκλοπής. Στη φοροκλοπή δεν αποδίδονται φόροι που ήδη έχουν παρακρατηθεί, όπως οι φόροι μισθωτών υπηρεσιών ή φόροι ελεύθερων επαγγελματιών. Ακόμα πιο δύσκολο είναι στους έμμεσους φόρους. Όταν για παράδειγμα οι πολίτες πληρώνουν για αγαθά και υπηρεσίες και οι επιτηδευματίες δεν εκδίδουν απόδειξη λιανικής τότε ο εισπραχθέν ΦΠΑ καταλήγει στην τσέπη του επιχειρηματία. Αυτό βέβαια στην περίπτωση που ο πολίτης αμελεί να ζητήσει απόδειξη. Σε αυτήν την περίπτωση εκτός από τον ΦΠΑ ο επιτηδευματίας μειώνει τα έσοδα του και κατ' επέκταση το φόρο εισοδήματος του. Ο επαγγελματίας είναι αυτός που αποφασίζει τι εισόδημα θα δηλώσει από τη στιγμή που η δραστηριότητα και ο καταβληθέν φόρος θεωρούνται δεδομένα.

Όταν οι φορολογικοί συντελεστές κινούνται σε υψηλά επίπεδα τα άτομα στρέφονται στη φοροδιαφυγή.

Σε παλαιότερη έρευνα από Μελετητική Ομάδα ΚΕΠΕ (1995) αναφέρεται ότι η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή διαφέρουν και είναι δυνατόν να υπάρχουν παραοικονομικές δραστηριότητες με και χωρίς φοροδιαφυγή αλλά και φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία. Ειδικά το τελευταίο θεωρείται πιο κατανοητό. Παραοικονομία με φοροδιαφυγή νοείται η εντελώς παράνομη και εγκληματική δραστηριότητα όπως το εμπόριο ναρκωτικών και άλλων παρεμφερών. Σε καμία περίπτωση το εισόδημα από τέτοιες δραστηριότητες, ακόμα και αν εντοπιστεί, δεν θα υπαχθεί σε φορολογία. Για τον λόγο αυτό στην διαταγή ΔΕΑΦ Α΄ 1144110 ΕΞ 2015 του Υπουργείου Οικονομικών διευκρινίζεται: *«Σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 4 του άρθ. 21 του ΚΦΕ, κάθε προσαύξηση περιουσίας που προέρχεται από παράνομη ή αδικαιολόγητη ή άγνωστη πηγή ή αιτία, θεωρείται κέρδος από επιχειρηματική δραστηριότητα».*

Παραοικονομία χωρίς φοροδιαφυγή είναι μια ιδιαίζουσα περίπτωση όπου για κάποιους λόγους η οικονομική δραστηριότητα δεν καταγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς, παρόλα αυτά το αποκτηθέν εισόδημα δηλώνεται. «Πρόκειται για περιπτώσεις νέων οικονομικών δραστηριοτήτων για τις οποίες δεν έχει διαμορφωθεί ακόμα κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο με αποτέλεσμα να μην παρακολουθούνται από τις στατιστικές υπηρεσίες» (Νάστας, 2015). Φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία έχουμε όταν υπάρχει καταγραφή της οικονομικής δραστηριότητας αλλά μέρος των εισοδημάτων από αυτή αποκρύπτεται. Τέλος συνύπαρξη παραοικονομίας και φοροδιαφυγής, εκτός από την περίπτωση των παράνομων διακινήσεων που αναφέρθηκαν πιο πάνω, έχουμε όταν ούτε καταγραφή της οικονομικής δραστηριότητας έχουμε αλλά ούτε και τα εισοδήματα από αυτές δηλώνονται. Περιπτώσεις όπως παροχή υπηρεσιών από άτομα που δεν έχουν κάνει έναρξη εργασιών στη εφορία δεν είναι δυνατόν να δηλώσουν εισοδήματα από αυτές. Ακόμη υπάρχουν περιπτώσεις όπου δεν καταγράφονται εισοδήματα ώστε να γίνει μέτρηση ΑΕΠ από πλευρά εισοδήματος, αλλά καταγράφονται ως δαπάνη, με αποτέλεσμα να έχουμε μέτρηση ΑΕΠ από πλευρά δαπάνης και συνεπώς λανθασμένες εκτιμήσεις για τα πραγματικά μεγέθη. Στο παρακάτω σχήμα παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της παραοικονομίας με ή χωρίς φοροδιαφυγή:

Εικόνα 8. Παραοικονομία και φοροδιαφυγή (Πηγή: Βασαρδάνη, 2011)

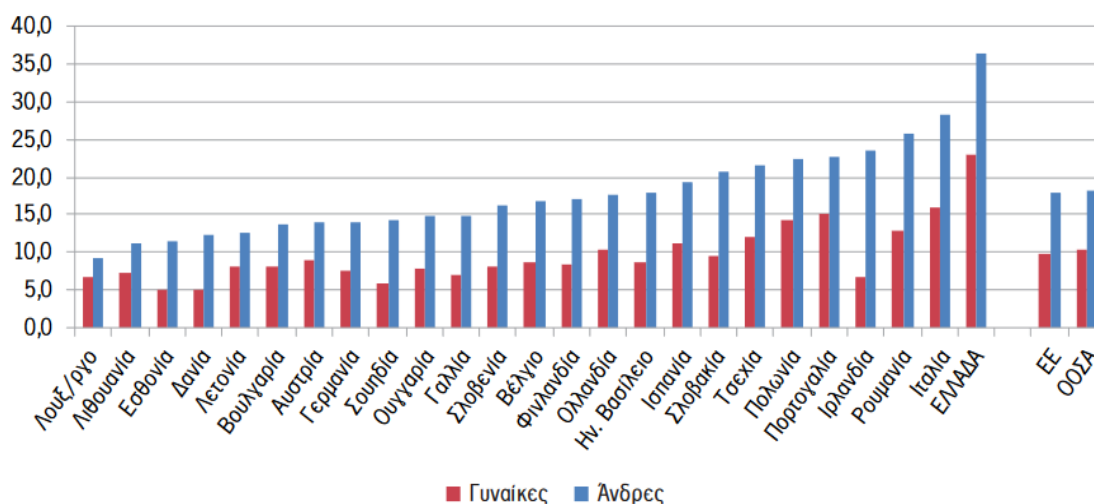
Η φύση της φοροδιαφυγής είναι ξεκάθαρα σύνθετη και λόγω της συσχέτισής της με την παραοικονομία η μέτρησή της είναι εξαιρετικά δύσκολη. Παρόλο που η πάταξη της φοροδιαφυγής θεωρείται μείζον ζήτημα και αποτελεί μέλημα κάθε κυβέρνησης, εντούτοις η προσέγγιση και καταγραφή της είναι συνήθως εμπειρικές και θεωρητικές. Παλαιότερες έρευνες που στηρίζονται σε εξειδικευμένα ερωτηματολόγια σχετικά με το πόσο φοροδιαφεύγουν οι πολίτες ή αν έχουν αποκτήσει προϊόντα παραοικονομίας, στερούνται αξιοπιστίας των απαντήσεων των ερωτηθέντων.

Για να γίνει αντιληπτό το ζήτημα της φοροδιαφυγής κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζει το ΑΕΠ. Σύμφωνα με έρευνες που αναφέρει ο οργανισμός διαNEΟσις, τα διαφυγόντα έσοδα από τη φοροδιαφυγή των φυσικών προσώπων κυμαίνονται από 1,9% ως 4,7% του ΑΕΠ ετησίως. Από τη φοροδιαφυγή στον ΦΠΑ εκτιμάται ότι χάνεται το 3,5% του ΑΕΠ. Απώλειες από το λαθρεμπόριο ποτών, τσιγάρων και καυσίμων αντιστοιχεί σε περίπου 0,5% του ΑΕΠ. Για τα νομικά πρόσωπα, τα διαφυγόντα κέρδη για τη χώρα από τη φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή των επιχειρήσεων υπολογίζονται γύρω στο 0,15% του ΑΕΠ. Κατά συνέπεια, το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα μπορεί να προσδιοριστεί σε ένα ποσοστό από 6% ως 9% του ΑΕΠ, δηλαδή ανάμεσα σε €11 και €16 δισ. το χρόνο (Γεωργακόπουλος, 2016).

Σε κάθε περίπτωση η απόκρυψη φόρου είναι παράνομη και μάλιστα από ένα ποσό και πάνω θεωρείται και ποινικό αδίκημα ανάλογα με τον εκάστοτε νόμο. Για παράδειγμα με το άρθρο 18 του Ν. 2523/1997 «Διοικητικές και ποινικές κυρώσεις στη

φορολογική νομοθεσία και άλλες διατάξεις» από το πρώτο ευρώ, ο νόμος προέβλεπε φυλάκιση.

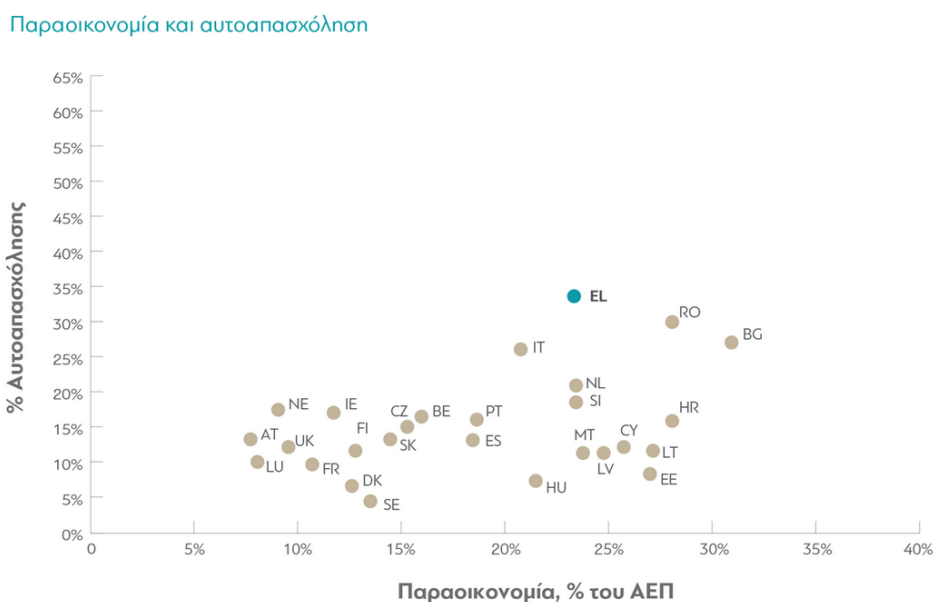
Άλλωστε το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που φοροδιαφεύγουν είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και μικρές επιχειρήσεις κυρίως αυτοί που παρέχουν υπηρεσίες. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι ελληνικό αλλά παγκόσμιο. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις και πολλοί ελεύθεροι επαγγελματίες κατά κανόνα δηλώνουν στις Αρχές μικρότερο ποσό του εισοδήματός τους από ό,τι οι μισθωτοί ή οι μεγάλες επιχειρήσεις, επειδή η πιθανότητα εντοπισμού τους είναι παντού πολύ χαμηλή, και το κίνητρο να κόψουν αποδείξεις και να δηλώσουν τα εισοδήματά τους μικρότερο (Γεωργακόπουλος, 2016). Αυτό το φαινόμενο έχει μικρότερες συνέπειες στα φορολογικά έσοδα των περισσότερων ανεπτυγμένων χωρών, καθώς για οι πολύ μικρές επιχειρήσεις σε αυτές τις οικονομίες είναι λίγες, και οι αυτοαπασχολούμενοι μικρό ποσοστό του εργατικού δυναμικού, κάτι που όμως δεν ισχύει στην Ελλάδα καθώς το ποσοστό της αυτοαπασχόλησης είναι διπλάσιο του ευρωπαϊκού μέσου όρου (34%). Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται η θέση της Ελλάδας σε σχέση με το ποσοστό αυτοαπασχόλησης σε σχέση με άλλες χώρες, το οποίο είναι ιδιαίτερα υψηλό:

Εικόνα 9. Ποσοστό αυτοαπασχολούμενων στην Ελλάδα (Πηγή: <https://www.hba.gr/5ekdosis/uplpdfs/sylltomos14/609-638%20rapanos%202014.pdf>)

Στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλος αριθμός αυτοαπασχολούμενων με αποτέλεσμα την φοροδιαφυγή στην άμεση φορολογία, διότι δεν έχουν όλοι οι επαγγελματίες ΦΠΑ π.χ. γιατροί και άλλες ιατρικές υπηρεσίες. Ακόμα περισσότερο όταν οι ποινές που προβλέπονται είναι μικρότερες σε σχέση με το «κέρδος» του επιχειρηματία από την

φοροδιαφυγή. Υπάρχει και το ενδεχόμενο κάποιες επιχειρήσεις να δικαιούνται εκπτώσεις και απαλλαγές έναντι άλλων που δεν κατατάσσονται σε αυτήν την κατηγορία. Τότε είναι πολύ πιθανόν αυτοί που δεν δικαιούνται τέτοιου είδους απαλλαγές να θεωρούνται αδικημένοι και μη ανταγωνιστικοί, οπότε να θεωρούν την φοροδιαφυγή μονόδρομο. Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται η σχέση παραοικονομίας και αυτοαπασχόλησης σύμφωνα με δεδομένα του 2015. Παρατηρείται ότι η θέση της Ελλάδας είναι ιδιαίτερα ψηλά όσον αφορά το ποσοστό της αυτοαπασχόλησης σε σχέση με τις άλλες χώρες, ενώ καλύπτει ένα μεγάλο ποσοστό του ΑΕΠ, σχεδόν το 25%.

Εικόνα 10. Παραοικονομία και αυτοαπασχόληση (Πηγή: Eurostat, 2015).

Το καθεστώς πολυνομίας παίζει σημαντικό ρόλο για την αύξηση και επιμονή του φαινομένου. Συγκεκριμένα, η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος στην Ελλάδα καθορίζει ένα μεγάλο εύρος νομοθετημάτων σχετικά με τη φορολογία, τα οποία επανεξετάζονται συνεχώς, δημιουργώντας σύγχυση και επεκτείνουν τόσο το τομέα για εισαγωγή ειδικών, και επιπλέον απαλλακτικών, διατάξεων περί φορολογίας, όσο και το τομέα για προώθηση παρερμηνειών της νομοθεσίας περί φορολογίας (Mitrakos et al., 2016). Έτσι το άτομο που φορολογείται αδυνατεί να τακτοποιήσει τις υποχρεώσεις του, μη ανταποκρινόμενος να υλοποιήσει ένα νόμο όπου υφίσταται αλληπάλληλες αλλαγές, και αφετέρου, εξαιτίας της επιτήδευσης του φορολογικού

συστήματος, κατευθύνεται σε ηθελημένες ή μη παρερμηνείες της νομοθεσίας, για το όφελος του ιδίου (Stamatoroulos et al., 2015). Σύμφωνα με τους Kaplanoglou & Rapanos (2012), τα λιγοστά διαθέσιμα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν ότι η απροθυμία των Ελλήνων να πληρώσουν τους φόρους τους εξηγείται εν μέρει από το χαμηλό επίπεδο αντιλαμβανόμενης δικαιοσύνης και το υψηλό επίπεδο αντιλαμβανόμενης διαφθοράς, την προφανή έλλειψη εμπιστοσύνης στους εθνικούς θεσμούς, στο δικαστικό σύστημα, αλλά και στους συμπολίτες τους (Kaplanoglou & Rapanos, 2012).

2.3.3. Αίτια της φοροδιαφυγής

Υψηλοί φορολογικοί συντελεστές : υπάρχει θετική σύνδεση των συντελεστών φορολόγησης με την φοροδιαφυγή. Ειδικά στην ανώτατη κλίμακα φορολόγησης που ο συντελεστής είναι στο 45% από ένα σχετικά μεγάλο ποσό και πάνω ο κάθε επαγγελματίας θα αποφύγει με κάθε τρόπο να το δηλώσει. Εξάλλου η υψηλή φορολόγηση είναι ανατρεπτική για την επιχειρηματικότητα, καθώς οι φορολογικοί συντελεστές αποτελούν σοβαρό αντικίνητρο για επενδύσεις, μειώνουν ραγδαία την ανταγωνιστικότητα των εγχώριων επιχειρήσεων έναντι των ξένων, ενώ επηρεάζουν αρνητικά την κατανάλωση (οι πωλήσεις αλκοολούχων ποτών στην Ελλάδα στην περίοδο 2009-2012 μειώθηκαν κατά 45,7%) (Γεωργακόπουλος, 2016).

Πολυνομία: τα πολύπλοκα νομοθετήματα και το πλήθος των νόμων που διέπει την φορολογία δημιουργούν ανασφάλεια δικαίου και για τους φορολογούμενους πολίτες επαγγελματίες και μη αλλά και για τους υπαλλήλους των φορολογικών αρχών που καθιστά δυσχερή την άσκηση των καθηκόντων τους.

Γραφειοκρατία: ανασταλτικός παράγοντας για την εξάλειψη της φοροδιαφυγής. Οι γραφειοκρατικές αγκυλώσεις συνδέονται με συμφέροντα γραφειοκρατικών καναλιών με αποτέλεσμα να αναστέλλουν τη εύρυθμη λειτουργία της φορολογικής διοίκησης.

Ανεπάρκεια ελεγκτικού μηχανισμού : το πλήθος των ατομικών επιχειρήσεων καθώς και των ελεύθερων επαγγελματιών είναι πολύ υψηλό στη χώρα μας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο ελεγκτικός μηχανισμός να μην έχει την δυνατότητα να ελέγξει τον μεγάλο αριθμό των αυτοαπασχολούμενων. Βέβαια σε αυτά τα επίπεδα είναι πολύ δύσκολο να εντοπισθεί η φοροδιαφυγή. Ειδικά όταν το άτομο συναλλάσσεται με μετρητά τα οποία συνήθως διοχετεύονται στην κατανάλωση και δεν εμφανίζονται επίσημα. Από την άλλη μεριά όμως μεγάλο ρόλο παίζει και η ποιότητα των υπαλλήλων

των φορολογικών αρχών που και αυτοί με τη σειρά τους συντελούν στην ανεπάρκεια των υπηρεσιών διευκολύνοντας τους φοροφυγάδες με το αζημίωτο. Η επικράτηση της διαφθοράς και της παράνομης δραστηριότητας στις οικονομικές υπηρεσίες λειτουργεί αποτρεπτικά για την υιοθέτηση φορολογικής συμμόρφωσης από τους πολίτες. Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει προσπάθεια στελέχωσης των υπηρεσιών αυτών με ανθρώπους που διαθέτουν υψηλό επίπεδο μόρφωσης και δεξιοτήτων έτσι ώστε να ελαχιστοποιούνται τέτοια φαινόμενα.

Τεχνολογία : στη χώρα μας η μηχανογράφηση των υπηρεσιών και δη των φορολογικών πραγματοποιήθηκαν εξαιρετικά αργά. Το 1998 δημιουργήθηκε το σύστημα TAXIS δίνοντας τέλος στον αποκλειστικά χειρόγραφο τρόπο λειτουργίας των δημόσιων οικονομικών υπηρεσιών. Από 2013 έγινε υποχρεωτική η υποβολή δήλωσης ηλεκτρονικά. Σταδιακά και με αφορμή την πανδημία το 2020 είναι λιγότερες οι διαδικασίες που απαιτούν φυσική παρουσία του φορολογούμενου. Συνεχίζουν όμως, να υφίστανται πληροφοριακά συστήματα που δεν διασυνδέονται μεταξύ τους και σε πολλές περιπτώσεις τα συστήματα αυτά δεν είναι επικαιροποιημένα με την τρέχουσα νομοθεσία, η οποία αλλάζει τακτικά. Όλες αυτές οι δυσλειτουργίες δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την φοροδιαφυγή.

Πολιτική βούληση : Συνίσταται κυρίως στο πολιτικό περιβάλλον της χώρας. Είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το πολιτικό κόστος και την προθυμία της εκάστοτε κυβέρνησης να καταστείλει πραγματικά την φοροδιαφυγή. «Ο τρόπος δαπάνης των χρημάτων από την φορολογούσα αρχή επηρεάζει την τάση των ιδιωτικών φορέων για φοροδιαφυγή, οι οποίοι τείνουν να φοροδιαφύγουν περισσότερο όταν αισθάνονται ότι τα χρήματα τους δεν χρησιμοποιούνται παραγωγικά από το δημόσιο.» (Γεωργακόπουλος, 2012). Άρα μεγάλη σημασία έχει για τους πολίτες να ξέρουν ότι οι φόροι που καταβάλλουν, το κράτος τους επενδύει σε βασικούς τομείς όπως η υγεία, η παιδεία κ.α. Γενικά το να διαθέτει το κράτος υψηλών προδιαγραφών οικονομικές υπηρεσίες, με οργανωμένα συστήματα διασταυρώσεων, το καθιστά ικανό και αποτελεσματικό στην αντιμετώπιση του φαινομένου της φοροδιαφυγής. Και στον αντίλογο, οι φορολογούμενοι όταν γνωρίζουν ότι το κράτος έχει την δυνατότητα να διαπιστώσει την φοροδιαφυγή θα είναι πιο επιφυλακτικοί στο να καταφύγουν σε αυτή.

Φορολογική ηθική : Η φορολογική ηθική ή φορολογικό φρόνημα, που γενικά ορίζεται ως το εγγενές κίνητρο για την καταβολή φόρων (Oecd, 2019), δεν είναι έμφυτο στους πολίτες αλλά η διαμόρφωσή του οφείλεται σε μεγάλο βαθμό από τις ατομικές και κοινωνικές αξίες κάθε κοινωνίας, επηρεάζεται από την κουλτούρα, τους τυπικούς

και άτυπους θεσμούς, αλλά και από το γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας του κράτους και των υπηρεσιών του (Ράπανος & Καπλάνογλου, 2014). Ο τρόπος διακυβέρνησης της χώρας παίζει επίσης μεγάλο ρόλο, καθώς η χαμηλή ποιότητα των θεσμικών οργάνων ενισχύει το κίνητρο για παρανομία, ενώ η εμπιστοσύνη των φορολογούμενων στους νόμους του κράτους επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την φορολογική ηθική. Όταν ο Έλληνας φορολογούμενος καλείται να αποδείξει ότι δεν είναι φοροφυγάς λόγω ανεπάρκειας της φορολογικής διοίκησης, δημιουργείται αίσθημα ανασφάλειας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την τάση προς την φοροδιαφυγή με περιορισμένους ηθικούς φραγμούς από πλευράς πολιτών. Αυτή η διαπίστωση σχετικά με τη σημασία που έχει η εμπιστοσύνη των πολιτών στο κράτος θα μπορούσε να εξηγήσει γιατί δεν υπάρχουν μεγάλα ποσοστά φοροδιαφυγής σε χώρες με υψηλή φορολογία (Ράπανος & Καπλάνογλου, 2014).

2.3.4. Φοροαποφυγή

Ο περιορισμός της φορολογητέας ύλης με νόμιμο τρόπο καλείται φοροαποφυγή. Ένα ίσης σημασίας ζήτημα που δεν θα πρέπει να υποτιμάται και θα πρέπει να αποτελεί αντικείμενο μελέτης όπως και η φοροδιαφυγή. Η αποφυγή του φόρου με νόμιμες ενέργειες ή διαφυγή από το φόρο με παράνομα μέσα, οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα, δηλαδή στην αποφυγή καταβολής των ανάλογων φόρων. «Έτσι, ως προς τις οικονομικές τους συνέπειες η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή δεν διαφέρουν μεταξύ τους» (Τάτσος, 2012). Είναι γεγονός ότι η φοροαποφυγή στερεί σημαντικά έσοδα από τη δημοσιονομική πολιτική της εκάστοτε κυβέρνησης. «Η φοροαποφυγή είναι ένα παγκόσμιο ζήτημα που υπερβαίνει το πεδίο παρέμβασης των εθνικών κυβερνήσεων» (Γιακούλας, 2023).

Η πράξη της φοροαποφυγής είναι άρρηκτα συνδεδεμένη και ενθαρρύνεται από το καθεστώς πολυνομίας. Αυτό, γιατί περιλαμβάνει την εκμετάλλευση κενών ή ελαττωμάτων στη νομοθεσία της φορολογίας που δημιουργείται κατεξοχήν με την ύπαρξη ποικίλων, ασαφών και αυτοαναιρούμενων νόμων. Έτσι πραγματοποιείται χωρίς ρητή παραβίαση συγκεκριμένων διατάξεων, με στόχο την πλήρη ή μερική αποφυγή φορολογικών υποχρεώσεων, την εξασφάλιση δηλαδή φορολογικών προνομίων. Η φοροαποφυγή είναι βασικά μια συμπεριφορά που έρχεται σε αντίθεση κυρίως με το πνεύμα του νόμου και όχι με γράμμα του νόμου. Έχει παρατηρηθεί ότι συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες επωφελούνται σε βάθος χρόνου από τέτοιες αστοχίες και κενά στους διάφορους νόμους της φορολογίας, οι οποίες ομάδες αυτές ασκούν μεγάλη επιρροή

στην πολιτική εξουσία ώστε να συντηρεί ή να δημιουργεί νέα «παράθυρα» στο νόμο, με στόχο την αποφυγή του φόρου. Το γεγονός ότι η φοροαποφυγή δεν συνεπάγεται πρόστιμο εντείνει την τάση των φορολογούμενων να εκμεταλλεύονται τις ατέλειες του νόμου για να μην καταβάλλουν φόρους.

Η φοροαποφυγή συνδέεται άμεσα με τον φορολογικό σχεδιασμό και την πρόθεση του νομοθέτη κατά την διατύπωση της νομοθεσίας σχετικά με την φορολογία. Οι οικονομολόγοι θεωρούν ότι η φοροαποφυγή έχει τα εξής βασικά χαρακτηριστικά:

- Η ύπαρξη του στοιχείου της ανειλικρίνειας, της πλαστότητας ή της εικονικότητας. Δηλαδή στοχευμένες ενέργειες που αποσκοπούν στην αποφυγή του φόρου.
- Πρωταρχικός στόχος των διευθετήσεων αυτών να είναι η εκμετάλλευση των ατελειών του νόμου που οφείλεται σε αδυναμία ή ασαφή σύνταξη των διατάξεων από τον νομοθέτη.
- Η φοροαποφυγή γίνεται όσο τον δυνατόν πιο διακριτικά και μυστικά ώστε να γνωρίζουν λιγότεροι τους τρόπους φοροαποφυγής. Όταν γίνουν ευρέως γνωστά τότε λαμβάνονται μέτρα προκειμένου να αντιμετωπιστούν.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι φοροαποφυγή είναι όταν ο τρόπος συμπεριφοράς των φορολογούμενων είναι εσκεμμένος ώστε να μειώσει την επιβάρυνση του φόρου πολύ πιο κάτω από αυτό που όρισε ο νομοθέτης αλλά λόγω κακής διατύπωσης αποτελεί «γκρίζα ζώνη». Λόγω των κοινών γνωρισμάτων που έχει με τη φοροδιαφυγή πολλοί επιστήμονες συμφωνούν ότι και τα δυο αυτά φαινόμενα καλούνται «φορολογική απάτη».

Στο επόμενο κεφάλαιο της εργασίας θα αναλυθεί η περίπτωση της Ελλάδας σχετικά με τους νόμους που έχουν κατατεθεί από το 1919 έως σήμερα για τη Φορολογία Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων (ΦΕΦΠ), ενώ θα αξιολογηθεί η δικαιοσύνη και η αποτελεσματικότητα της στις εκάστοτε συνθήκες, ιδιαίτερα σε περιόδους όπως η οικονομική κρίση του 2008.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Το σύστημα φορολόγησης των φυσικών προσώπων στην Ελλάδα

3.1. Ιστορική αναδρομή

Η φορολογία εισοδήματος στην Ελλάδα και ιδιαίτερα η Φορολογία Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων (ΦΕΦΠ) είναι το κατεξοχήν μέσο δημοσιονομικής πολιτικής που χρησιμοποιείται για την αναδιανομή του εισοδήματος. Γι' αυτό το λόγο η φορολογία αυτή έχει αποτελέσει και αποτελεί αντικείμενο ζωηρής συζήτησης τόσο από τις ομάδες εισοδηματιών όσο και από τις πολιτικές παρατάξεις (Αγαπητός, 1986).

Η θεσμοθέτηση του φόρου εισοδήματος των φυσικών προσώπων, όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, έγινε με τον νόμο 1640/1919. Ονομαζόταν ως ο φόρος των «καθαρών προσόδων», ο οποίος υπολογιζόταν ανά πηγή εισοδήματος. Τότε ο νόμος όριζε επτά κατηγορίες:

Α' εξ οικοδομών

Β' εκ γαιών

Γ' εκ κινητών αξιών

Δ' εξ εμπορικών και βιομηχανικών επιχειρήσεων

Ε' εκ γεωργικών επιχειρήσεων

ΣΤ' εκ μισθωτών υπηρεσιών

Ζ' εξ υπηρεσιών ελευθέρων επαγγελματιών

Αρχικά ο φόρος υπολογιζόταν σε κάθε μια πηγή ξεχωριστά με ενιαίο συντελεστή φορολόγησης. Στη συνέχεια το σύνολο των εσόδων που πρόκυπτε, υπόκειται σε συμπληρωματικό φόρο ο οποίος ονομαζόταν «συνθετικός». Ο συντελεστής φορολόγησης του συμπληρωματικού - συνθετικού φόρου ήταν κλιμακωτός. Το μικτό φορολογικό σύστημα του νόμου 1640/1919 ήταν σε ισχύ για περίπου 35 χρόνια, ενώ ο νόμος 3323/1955 αποτέλεσε ουσιαστικά τη βάση της φορολογικής μεταρρύθμισης.

Με τη φορολογική μεταρρύθμιση του 1955 – 1958 ψηφίστηκε το 3323/1955 Νομοθετικό Διάταγμα που αφορούσε την φορολογία Φυσικών Προσώπων (Φ.Ε.Κ. 214/12.8.1955 Τεύχος Α'), το οποίο έχει υποστεί γύρω στις 25 με 30 τροποποιήσεις. Ο υπολογισμός του φόρου βασίζεται σε μια φιλοσοφία που ισχύει μέχρι σήμερα: «Το συνολικό εισόδημα κάθε φυσικού προσώπου μετά την αφαίρεση μειώσεων και εκπτώσεων υπόκειται σε φορολογία βάσει προοδευτικής κλίμακας» (Γκίνογλου, 2004). Με τον νόμο αυτόν εισάγεται ο ενιαίος φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων.

Μέχρι την ψήφιση του Ν. 2238/1994, η φορολογία εισοδήματος υπέστη σωρεία τροποποιήσεων με διάφορους νόμους. Η ψήφιση του Ν. 2238/1994, ο οποίος περιείχε τη ΦΕΦΠ σε ενιαίο κείμενο για πρώτη φορά, σχετίζεται με την εκπλήρωση από τη μεριά της Ελλάδας των κριτηρίων σύγκλισης με την Ε.Ε. όπως ορίζονταν από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Ουσιαστικά τροποποιούσε το νομοθέτημα 3323/1955 περιλαμβάνοντας και μεταβατικές διατάξεις προσαρμοσμένες στα τότε χρονικά δεδομένα. Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένοι νόμοι οι οποίοι τροποποίησαν την φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων:

Ν. 542/1977 ΦΕΚ Α' 41/14-02-1977 «Περί τροποποίησης, αντικατάστασης και συμπλήρωσης φορολογικών και άλλων τινών διατάξεων». Ο νόμος περιλάμβανε τροποποιήσεις του νόμου 3323/1955, μεταξύ άλλων στον τεκμαρτό προσδιορισμό εισοδήματος ελεύθερων επαγγελματιών και πρόστιμο για μη φορολογική συμμόρφωση.

Ν. 1828/1989 ΦΕΚ Α' 2/3.1.1989 «Αναμόρφωση της φορολογίας εισοδήματος και άλλες διατάξεις». Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η κλίμακα φόρου που ορίζει ο συγκεκριμένος νόμος είχε εννέα κλιμάκια.

Ν. 1882/1990 ΦΕΚ 43/23.3.1990 «Μέτρα για την περιστολή της φοροδιαφυγής, διαρρυθμίσεις στην άμεση και έμμεση φορολογία και άλλες διατάξεις». Ο νόμος αυτός εκτός από τροποποίηση διατάξεων στην φορολογία του εισοδήματος, περιλάμβανε, διατάξεις για την φορολογία κεφαλαίου, θέματα έμμεσης φορολογίας, μέτρα για είσπραξη δημοσίων εσόδων, διαρρυθμίσεις στον φόρο κατανάλωσης κ.ά.

Ν. 1947/1991 ΦΕΚ Α' 70/14.5.1991 «Απλούστευση φορολογικών διαδικασιών και άλλες ρυθμίσεις». Ο νόμος αυτός προέβλεπε ρυθμίσεις σχετικά με την περαίωση εκκρεμών υποθέσεων στις φορολογικές αρχές για τους επιτηδευματίες. Η περαίωση είναι ένας προαιρετικός τρόπος οριστικής επίλυσης εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων, σε περιπτώσεις που ο ελεγκτικός μηχανισμός δεν προλαβαίνει να ελέγξει διεξοδικά επιτηδευματίες και επιχειρήσεις. Ανάλογα με τις διατάξεις του νόμου οι επαγγελματίες μπορούν να ενταχθούν προαιρετικά σε περαίωση και καταβάλλοντας ένα συγκεκριμένο ποσό δύναται να «κλείσουν» τα φορολογικά τους βιβλία.

Ν. 1914/14 ΦΕΚ Α' 178/17.12.1990 «Εκσυγχρονισμός και ανάπτυξη του δημόσιου τομέα και της κεφαλαιαγοράς, φορολογικές ρυθμίσεις και άλλες διατάξεις». Εκτός από φορολογικές ρυθμίσεις, στο συγκεκριμένο νόμο περιλαμβάνονται διατάξεις σχετικά με την συνεργασία με την Ε.Ο.Κ. σε φορολογικά θέματα. Επιπλέον προβλέπει μέτρα αποκρατικοποίησης, χρηματιστηριακές ρυθμίσεις κ.ά.

N. 2065/1992 (ΦΕΚ 113/30.6.1992) – «Αναμόρφωση της άμεσης φορολογίας και άλλες διατάξεις». Ο νόμος αυτός περιείχε διατάξεις σχετικές με την φορολογία εισοδήματος Φυσικών και Νομικών προσώπων, ωστόσο περιλάμβανε και άλλες διατάξεις που δεν είχαν άμεση σχέση με αυτή. Αυτές ήταν φορολογία κληρονομιών, διατάξεις για τη φορολόγηση της ακίνητης περιουσίας, λοιπές ρυθμίσεις χρεών προς το δημόσιο, μέτρα για την πάταξη της φοροδιαφυγής, καθώς και θέματα τροποποίησης του Κώδικα Φορολογικής Δικονομίας.

N. 2166/1993 ΦΕΚ 137/24.08.1993 «Κίνητρα ανάπτυξης επιχειρήσεων, διαρρυθμίσεις στην έμμεση και άμεση φορολογία και άλλες διατάξεις». Μέσα σε πλήθος διατάξεων σχετικά, με τα ευεργετήματα αναπτυξιακών νόμων για τις επιχειρήσεις, την επιτροπή κεφαλαιαγοράς, ρυθμίσεις του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων και των δημοσίων κληροδοτημάτων περιέχονται και διατάξεις για την άμεση αλλά και έμμεση φορολογία.

N. 2214/1994 (ΦΕΚ Α' 75/11.05.1994) «Αντικειμενικό σύστημα φορολογίας εισοδήματος και άλλες διατάξεις». Ο νόμος αυτός περιλάμβανε το θεσμικό πλαίσιο του προσδιορισμού του εισοδήματος με αντικειμενικό τρόπο, λαμβάνοντας υπόψη, πέρα από τα έσοδα από επαγγελματική δραστηριότητα, την μισθωτική αξία της επαγγελματικής εγκατάστασης. Ωστόσο στα περιεχόμενα του νόμου υπήρχαν διατάξεις για ρυθμίσεις σε θέματα ΦΠΑ, ΚΒΣ, τελωνειακές ρυθμίσεις, μέτρα για περιστολή της φοροδιαφυγής κ.α.

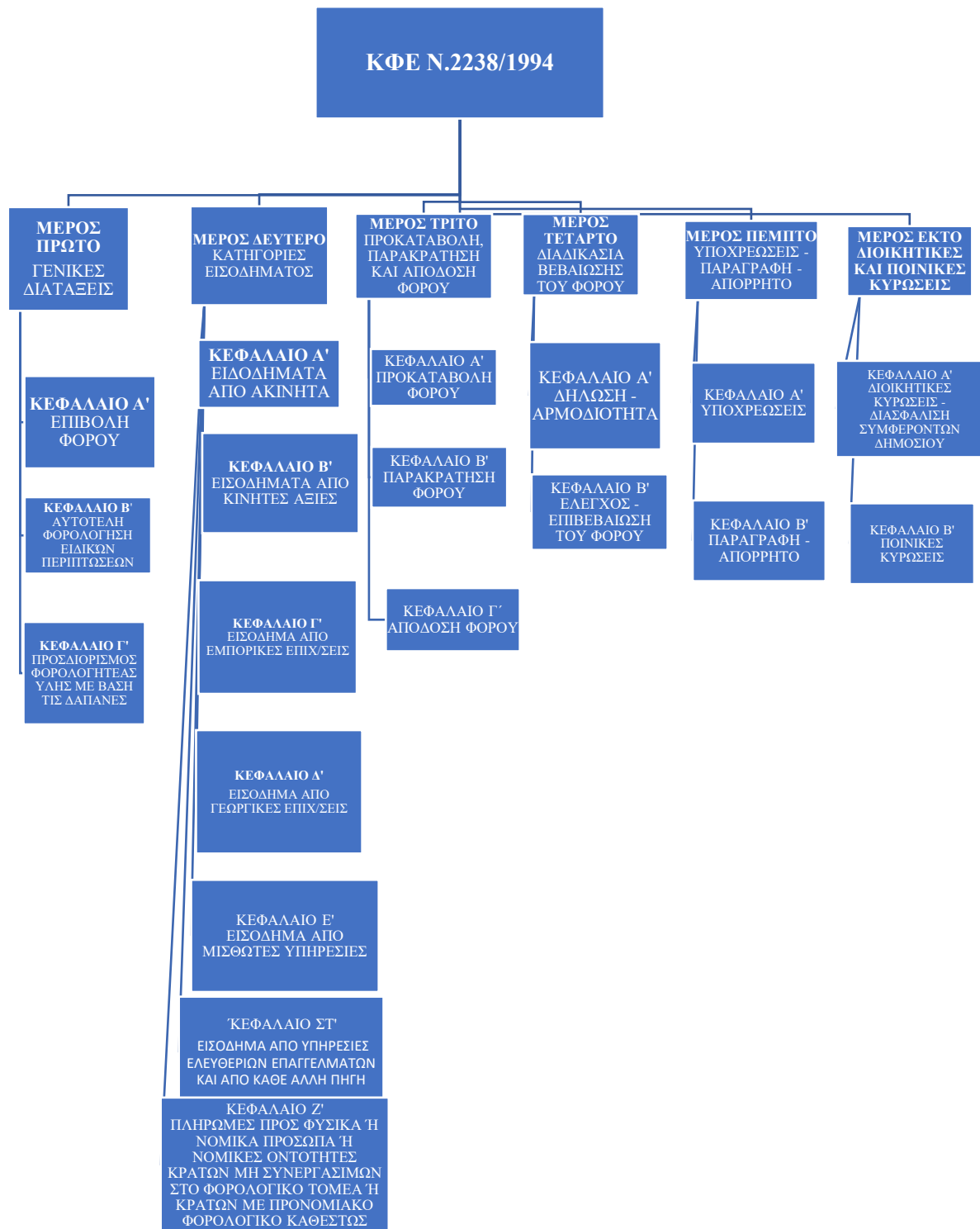
Όλοι οι παραπάνω νόμοι αποτέλεσαν ένα συνονθύλευμα διατάξεων για διαφορετικά αντικείμενα και ήταν απολύτως λογικό να δημιουργήσει σύγχυση. Πληθώρα νόμων με διάσπαρτες διατάξεις, για διάφορα ζητήματα, χωρίς να συνδέονται με κάποιον τρόπο. Επομένως αν κάποιος ήθελε να μάθει τι ίσχυε, για παράδειγμα στη φορολογία κεφαλαίου σε δεδομένη στιγμή, δεν θα ήταν εύκολο να εντοπίσει σε ποιο άρθρο και σε ποιο νόμο αυτό αναφέρεται. Ελλείπει της τεχνολογίας και του διαδικτύου, η αναζήτηση μεμονωμένων διατάξεων των νόμων, σχετικά με τον φόρο εισοδήματος Φ.Π. ήταν ιδιαίτερα δύσκολη και χρονοβόρα εκείνη την εποχή.

Ο Ν. 2238/1994 ήταν ο πρώτος νόμος με τον οποίο κωδικοποιήθηκε η φορολογία εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων σε ενιαίο κείμενο. Η κωδικοποίηση του νόμου σε ενιαίο κείμενο σημαίνει ότι για πρώτη φορά, δημιουργήθηκε ένας κώδικας, που αφορούσε αποκλειστικά την φορολογία εισοδήματος. Περιλάμβανε όλες τις διατάξεις συγκεντρωμένες, διευκολύνοντας τους νομικούς, τους λογιστές και γενικά τους πολίτες. Όμως και αυτός ο νόμος έχει υποστεί πολλές τροποποιήσεις. Δύο χρόνια

μετά την ψήφιση του, είχαν τροποποιηθεί διάφορα άρθρα του Κ.Φ.Ε. σε τουλάχιστον τρεις νόμους.

Στα πλαίσια άσκησης οικονομική πολιτικής, οι εκάστοτε κυβερνόντες επικαλούμενοι την ενίσχυση της ανάπτυξης, την πάταξη της φοροδιαφυγής και την δικαιότερη κατανομή του φορολογικού βάρους, αναμορφώνουν συνεχώς τη φορολογική νομοθεσία.

Η διάρθρωση του Ν. 2238/1994 ήταν ως εξής:

Διάγραμμα 1. ΚΦΕ Ν. 2238/1994

3.2.Πηγές εισοδήματος

Η φορολογία του εισοδήματος των φυσικών και νομικών προσώπων αποτελεί την πιο σημαντική πηγή εσόδων στις περισσότερες χώρες. Το εισόδημα, παρά τις δυσκολίες στον ορισμό του και τις διαφορετικές οικονομικές επιπτώσεις που συνεπάγεται η φορολόγηση των επιμέρους πηγών του, συνιστά έναν καλό δείκτη της φοροδοτικής ικανότητας των φορολογούμενων μονάδων (Βασιλειάδης κ.ά., 2018).

Τα εισοδήματα που αποκτά το άτομο, από οποιαδήποτε πηγή και αν προέρχονται, προορίζονται για κατανάλωση και μεταβολή της περιουσίας του ατόμου, μέσα σε ένα ημερολογιακό έτος. Σε αυτά τα εισοδήματα υπολογίζεται ο φόρος. Για να είναι το εισόδημα φορολογητέο πρέπει να έχει οπωσδήποτε το στοιχείο της περιοδικότητας και της διαρκή εκμετάλλευσης της πηγής.

Στο άρθρο 4 του Ν. 2238/1994 γίνεται διάκριση των πηγών του εισοδήματος ως εξής:

Α-Β εισόδημα από ακίνητα. Είναι τα ενοίκια δηλαδή η αμοιβή που εισπράττει ένας ιδιοκτήτης ακινήτου, για την παραχώρηση του για οικιακούς ή επαγγελματικούς σκοπούς.

Γ εισόδημα από κινητές αξίες. Αφορά τα εισοδήματα από τόκους ομολογιών και χρεογράφων, μερίσματα μετοχών ανώνυμων εταιρειών, κέρδη από αμοιβαία κεφάλαια, αμοιβές Διοικητικού Συμβουλίου των Α.Ε.

Δ εισόδημα από εμπορικές επιχειρήσεις. Πρόκειται για φυσικά ή νομικά πρόσωπα που ασκούν δραστηριότητα πώλησης αγαθών ή παροχή υπηρεσιών.

Ε εισόδημα από γεωργικές επιχειρήσεις. Κέρδος που προκύπτει από δραστηριότητες αγροτών, κτηνοτρόφων, πτηνοτρόφων, μελισσοκόμων, αλιευτικές δραστηριότητες και άλλα παρεμφερή.

ΣΤ εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες. Αφορά σε αμοιβές από εξαρτημένη εργασία.

Ζ εισόδημα από υπηρεσίες ελευθέρων επαγγελματιών και από κάθε άλλη πηγή. Αφορά επαγγέλματα ιατρών, δικηγόρων, οδοντιάτρων, ψυχολόγων, λογιστών, οικονομολόγων, συμβούλων επιχειρήσεων, καλλιτεχνών κ.α.

Ουσιαστικά δεν έγινε κάποια διαφοροποίηση των πηγών από το 1919 μέχρι το 1994 που ψηφίστηκε ο πρώτος ΚΦΕ. Όλα τα εισοδήματα από τις παραπάνω πηγές, αφού πρώτα αφαιρεθούν οι δαπάνες απόκτησής τους, αθροίζονται και υπολογίζεται ο φόρος ανάλογα με την κλίμακα των φορολογικών συντελεστών. Η κλίμακα που ίσχυε για τα εισοδήματα που αποκτήθηκαν το 1994, χωριζόταν σε έξι κλιμάκια που ξεκινούσαν από

μηδέν (0%) για τις πρώτες 1.000.000 δρχ. και από 8.000.000 δρχ. και πάνω ο φόρος υπολογιζόταν με συντελεστή 45%. Ο φόρος υπολογιζόταν με κλιμακωτό τρόπο.

Η φορολογική κλίμακα που αναφέρθηκε αφορά το οικονομικό έτος 1995. Δηλαδή τα εισοδήματα που αποκτήθηκαν κατά την διαχειριστική περίοδο 01/01-31/12-1994 ή κατά το διαχειριστικό έτος 1994, θα δηλωθούν το 1995. Άρα διαχειριστικό έτος ορίζεται ο χρόνος που αποκτήθηκε το εισόδημα και οικονομικό έτος ο χρόνος στον οποίο δηλώνεται ώστε να υποβληθεί σε φόρο. Από 1/1/2014 με την ψήφιση του νέου ΚΦΕ, Ν. 4172/2013 οι έννοιες οικονομικό/διαχειριστικό έτος έπαψαν να ισχύουν. Ο νέος νόμος τις ταυτίζει και δίνει μία ενιαία ονομασία, το φορολογικό έτος. Αυτό θεωρείται πιο ευκολονόητο μια και οι προηγούμενες έννοιες συχνά δημιουργούσαν σύγχυση.

Για το εισόδημα των εμπορικών και γεωργικών επιχειρήσεων που μετά την αφαίρεση δαπανών προκύπτει ζημιά, αυτή μεταφέρεται στο επόμενο έτος προκειμένου να συμψηφιστεί στα επόμενα πέντε χρόνια.

Όταν ο ιδιοκτήτης ενός ακινήτου που εκμίσθωνε, δεν εισέπραττε τα ενοίκια αποδεδειγμένα, είχε την δυνατότητα να παραχωρήσει τα δικαιώματα είσπραξης αυτών στο Δημόσιο, χωρίς αντάλλαγμα, προκειμένου να μην φορολογηθεί για αυτά.

3.3.Φορολογικοί συντελεστές

Οι φορολογικοί συντελεστές αποτελούν κρίσιμο παράγοντα για τη φορολογία εισοδήματος, καθώς το ύψος και ο αριθμός τους, σε συνδυασμό με την έκταση των φοροαπαλλαγών και των εκπτώσεων φόρου προσδιορίζουν την προοδευτικότητα του συστήματος (Βασιλειάδης κ.ά., 2018). Η επιβολή του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων ακολουθεί τυπικά μια προοδευτική δομή συντελεστών, εξυπηρετώντας δύο πρωταρχικούς σκοπούς: τη διασφάλιση φορολογικής δικαιοσύνης και τον περιορισμό των οικονομικών ανισοτήτων. Επιπλέον, λόγω του κυρίαρχου ρόλου που διαδραματίζει το ατομικό εισόδημα παγκοσμίως στη συνολική φορολογική επιβάρυνση, είναι εγγενώς κατάλληλο για την εφαρμογή προοδευτικού συντελεστή. Η προοδευτική φορολογία διαιρεί το εισόδημα σε κλιμάκια, με κάθε κατηγορία να υπόκειται σε διαδοχικά υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές (Τάτσος, 2012). Ο υψηλός βαθμός προοδευτικότητας μπορεί να επηρεάσει θετικά, αλλά μέχρι ένα σημείο την κάθετη ισότητα, μειώνοντας τις εισοδηματικές ανισότητες. Από την άλλη πλευρά, όμως, συνδυαζόμενος με υψηλούς οριακούς συντελεστές, μειώνει τα κίνητρα για εργασία και επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο και μπορεί να προκαλέσει μετανάστευση ατόμων σε

χώρες με χαμηλά φορολογικά βάρη, στερώντας την οικονομία από πολύτιμους πόρους (Βασιλειάδης κ.ά., 2018).

Η μεταβολή των φορολογικών συντελεστών είναι συχνό φαινόμενο στην Ελλάδα. Από το 1992 σχεδόν ανά δύο χρόνια υπήρχαν διαφοροποιήσεις, κυρίως στα ποσά του εισοδήματος. Επίσης υπήρχε κλίμακα για μισθωτούς και κλίμακα για μη μισθωτούς που αφορούσε τις ατομικές επιχειρήσεις και τα ελευθέρια επαγγέλματα. Ο αριθμός των κλιμακίων ήταν ίδιος αλλά διέφερε στα ποσά καθώς για τους μισθωτούς – συνταξιούχους το αφορολόγητο ήταν πιο αυξημένο.

Οι αλλαγές στους συντελεστές φορολόγησης Φ.Π. διαμορφώθηκαν ως εξής βάση των νόμων:

1992 - 1993 τα κλιμάκια ήταν πέντε από 0% - 40% (Ν. 2065/1992 – ΦΕΚ Α'113/1994)

1994 – 1996 τα κλιμάκια έγιναν έξι από 0% - 45% (Ν. 2214/1994 – ΦΕΚ Α'75/1994)

1997 – 1998 οι συντελεστές παρέμειναν ίδιοι αλλά τα ποσά στα κλιμάκια αυξήθηκαν κατά 5,5%. Αυτό σημαίνει ότι αυξήθηκε το αφορολόγητο ποσό αφού από 1.000.000 δρχ. στο πρώτο κλιμάκιο έγινε 1.055.000 δρχ. (Ν. 2579/1998 ΦΕΚ Α'31/1998)

Με τον Ν. 2759/1999 (ΦΕΚ Α' 249/1999) οι συντελεστές παρέμειναν ίδιοι, ενώ τα ποσά στα κλιμάκια αναδιανεμήθηκαν αυξάνοντας όμως το ποσό του αφορολόγητου εισοδήματος στο 1.600.000 δρχ. Το ίδιο ίσχυσε και το 2000.

Με τον Ν. 2873/2000 αυξήθηκε πάλι το ποσό του αφορολόγητου στα 2.100.000 δρχ. για το έτος 2001.

Με τον Ν.2992/2002 (ΦΕΚ Α'54) οι κλίμακες φορολόγησης από έξι έγιναν πέντε, από 0% - 40% για τους επαγγελματίες ενώ για του μισθωτούς, έγιναν τέσσερις. Με την μετατροπή του νομίσματος της δραχμής σε ευρώ, αυξήθηκε και το αφορολόγητο για τους μη μισθωτούς σε 7.400€ και 8.400€ για τους επαγγελματίες. Για πρώτη φορά το αφορολόγητο ποσό των επαγγελματιών είναι μεγαλύτερο από αυτό των μισθωτών.

ΚΛΙΜΑΚΑ ΜΙΣΘΩΤΩΝ - ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΩΝ				
Κλιμάκιο Εισοδήματος	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
			(ευρώ)	(ευρώ)
7.400	0	0	7.400	0

1.000	5	50	8.400	50
5.000	15	750	13.400	800
10.000	30	3.000	23.400	3800
Υπερβάλλον	40			

ΚΛΙΜΑΚΑ ΜΗ ΜΙΣΘΩΤΩΝ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ				
Κλιμάκιο Εισοδήματος	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
			(ευρώ)	(ευρώ)
8.400	0	0	8.400	0
5.000	15	750	13.400	750
10.000	30	3000	23.400	3750
Υπερβάλλον	40			

Για τα έτη 2003 και 2004 οι κλίμακες μειώνονται σε τέσσερις από 0% - 40% και το αφορολόγητο ποσό είναι για τους μισθωτούς 10.000€ και για τους επαγγελματίες 8.400€. Ουσιαστικά καταργήθηκε το δεύτερο κλιμάκιο της προηγούμενης κλίμακας που είχε συντελεστή 5%. (Ν. 3091/2002) (Αποπ., 2003).

Με τον Ν.3296/2004 για τα έτη 2005 έχουμε αύξηση στο αφορολόγητο κατά 1.000€ για τους μισθωτούς και 1.100€ για τους επαγγελματίες, ενώ με τον Ν. 3522/2006 (ΦΕΚ Α'276) το έτος 2007 το αφορολόγητο ποσό αυξάνεται για όλα τα φυσικά πρόσωπα κατά 1.000€.

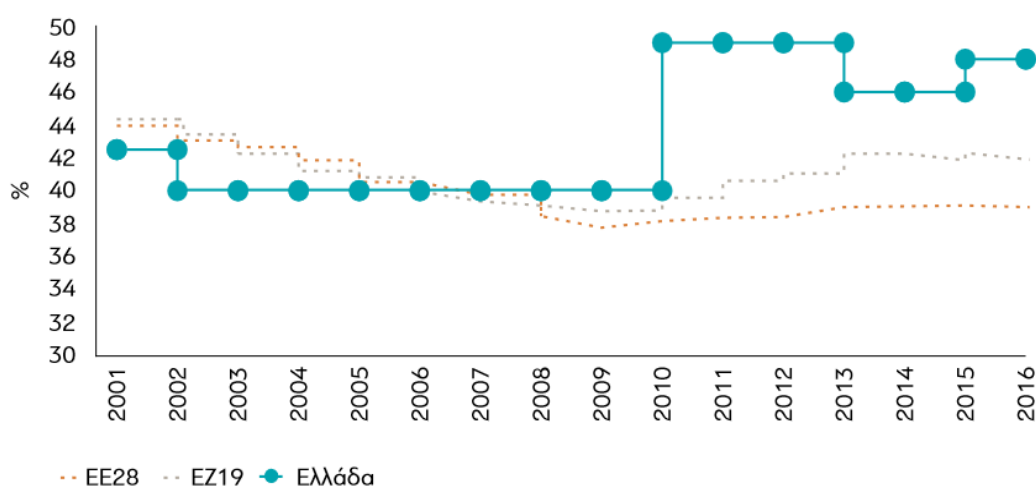
Το έτος 2008 με τον Ν. 3697/2008 (ΦΕΚ Α 194/25.9.2008) αλλάζει ο ενδιάμεσος συντελεστής από 29% σε 27% και ο ανώτερος από 39% σε 37%. Ο ανώτατος παραμένει 40%.

Το 2010 με τον Ν. 3842/2010 (ΦΕΚ Α'58/23.4.2010) οι κλίμακες αυξάνονται και από τέσσερις γίνονται εννέα χωρίς να αλλάξει το αφορολόγητο των 12.000€. Ενώ το 2011 το αφορολόγητο ποσό μειώνεται στις 5.000€.

Το 2011 με τον 4024/2011 μειώνεται το αφορολόγητο εισοδήματος από 12.000 σε 5.000 και ο αριθμός των κλιμάκων από 9 σε 8. Επιπλέον εισάγεται φορολογικός συντελεστής 10% για το κλιμάκιο εισοδήματος 5.001-12.000.

Για το έτος 2013 με την ψήφιση του νέου Κ.Φ.Ε. αλλάζει σε μεγάλο βαθμό ο τρόπος φορολόγησης των φυσικών προσώπων. Καταργείται το αφορολόγητο και θεσπίζεται έκπτωση φόρου εισοδήματος με τον Ν.4172/2013. Επιπλέον τα κλιμάκια φορολογίας περιορίζονται από 8 σε 3. Άλλο ένα στοιχείο είναι ότι καταργούνται πολλές κατηγορίες δαπανών για τις οποίες υπήρχε έκπτωση φόρου (Ν.4110/2013) και το πρόσθετο αφορολόγητο για τα παιδιά, το οποίο αντικαταστάθηκε από οικογενειακά επιδόματα που χορηγούνται με αυστηρά εισοδηματικά κριτήρια.

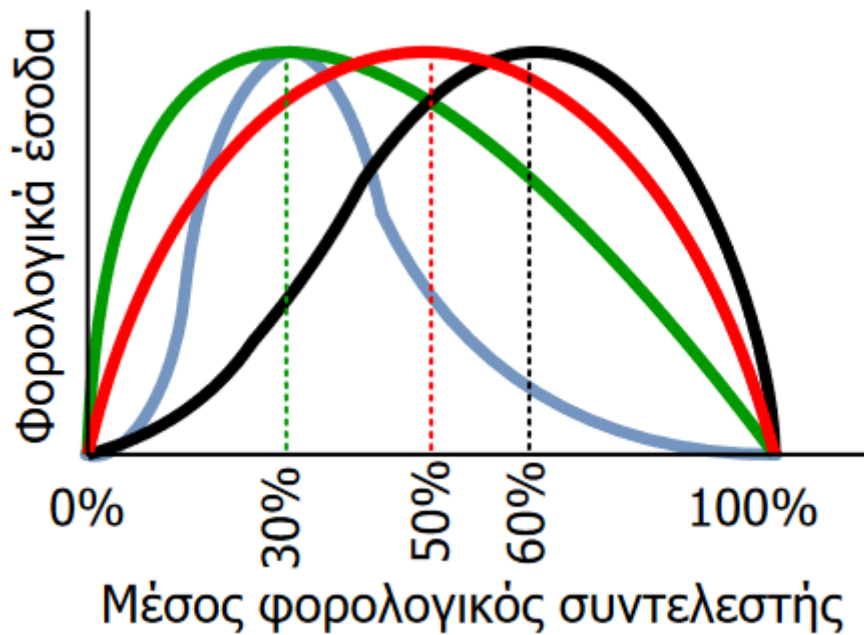
Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται η εξέλιξη του ανώτατου φορολογικού συντελεστή στην Ελλάδα, στην ΕΕ και στην Ευρωζώνη. Όπως παρατηρείται, υπάρχει σταθερότητα κατά την περίοδο 2002-2010, με τους συντελεστές στο 40%, ενώ την περίοδο 2010 – 2013 το ποσοστό αυτό αυξήθηκε σχεδόν μέχρι το 50%. Από το 2013 και έπειτα το ποσοστό είναι περίπου 46-48%, τη στιγμή που το ποσοστό είναι πολύ χαμηλότερο στις χώρες της Ε.Ε. και της Ευρωζώνης:

Εικόνα 11. Εξέλιξη του ανώτατου φορολογικού συντελεστή σε Ελλάδα, Ε.Ε. και Ευρωζώνη (Πηγή: <https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2018/04/forologia-eisodimatos-stin-Ellada.pdf>)

Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι λόγω του ότι οι φορολογικοί συντελεστές δεν επηρεάζουν γραμμικά τα φορολογικά έσοδα, η αύξηση των φορολογικών συντελεστών οδηγεί μέχρι ένα σημείο σε αύξηση των φορολογικών εσόδων. Από ένα σημείο και

μετά μπορεί να έχει τα αντίστροφα αποτελέσματα, δηλαδή μείωση των φορολογικών εσόδων, λόγω της έλλειψης κινήτρων για εργασία όταν οι συντελεστές είναι πολύ υψηλοί. Σε τέτοιες περιπτώσεις μια μείωση των φορολογικών συντελεστών θα προκαλέσει, τελικά, μικρότερη απώλεια εσόδων ακριβώς επειδή θα επηρεάσει θετικά την οικονομική δραστηριότητα και θα διευρύνει τη φορολογική βάση. Οι παραπάνω διαπιστώσεις παρουσιάζονται μέσω της καμπύλης Laffer, όπου τα έσοδα μεγιστοποιούνται σε σημεία ανάμεσα στα δύο άκρα:

Εικόνα 12. Καμπύλη Laffer για φορολογικό συντελεστή (Καραβίτης, 2022. Δημόσια Οικονομική & Πολιτική, 105)

Μάλιστα, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε μια οικονομία (π.χ. υψηλοί συντελεστές, εκτεταμένη φοροδιαφυγή και αδήλωτη εργασία), μια μείωση των συντελεστών μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε αύξηση των εσόδων μέσω της τόνωσης της επιχειρηματικότητας και της ενίσχυσης της φορολογικής συμμόρφωσης (Βασιλειάδης κ.α., 2018).

Ιδιαίτερα σημαντικές είναι, επίσης, οι επιπτώσεις του υψηλού βαθμού προοδευτικότητας και φορολογικών συντελεστών στην έκταση των φαινομένων φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής και γενικότερα στη διεύρυνση της ανεπίσημης οικονομίας, κάτι που προκαλεί μείωση των φορολογικών εσόδων και υποβαθμίζει τη δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος (Βασιλειάδης κ.α., 2018).

3.4.Απαλλαγές από τον φόρο

Ορισμένες κατηγορίες εισοδημάτων δεν εντάσσονται σε φορολογία που σημαίνει ότι απαλλάσσονται από φόρο. «Οι απαλλαγές διακρίνονται σε υποκειμενικές δηλαδή αφορούν σε φορολογούμενα πρόσωπα, ενώ άλλες είναι αντικειμενικές και αφορούν σε ορισμένα εισοδήματα» (Γεωργόπουλος Θ. 2012). Από την άλλη οι αντικειμενικές απαλλαγές δεν σχετίζονται με πρόσωπα αλλά με συγκεκριμένα εισοδήματα τα οποία είτε φορολογούνται με ειδικό τρόπο, είτε απαλλάσσονται για λόγους κοινωνικής πολιτικής και φορολογικής δικαιοσύνης.

Μελετώντας τις απαλλαγές που αναφέρονται στους νόμους παρατηρείται ότι αφορούν ιδιαίτερες κατηγορίες ατόμων και εισοδημάτων. Η εφαρμογή των απαλλαγών δείχνει την πρόθεση του νομοθέτη για ιδιαίτερη φορολογική μεταχείριση για συγκεκριμένους σκοπούς, ενθαρρύνοντας ορισμένες δραστηριότητες ή στηρίζοντας συγκεκριμένες ανάγκες των φορολογουμένων. Αποτελούν έτσι εργαλείο για την επίτευξη κοινωνικού οφέλους, την ενίσχυση των κινήτρων εργασίας σε συγκεκριμένες ομάδες, την παροχή κινήτρων αποταμίευσης και την αποζημίωση για άλλες δαπάνες (όπως επιχειρηματικά έξοδα, τόκοι δανείων κ.ά.). Για παράδειγμα η παροχή φορολογικών απαλλαγών σε ευπαθείς ομάδες ατόμων, θεωρείται δίκαιο κοινωνικά. Άλλες όμως, που αφορούν σε ειδικές αμοιβές και αποδοχές κάποιων επαγγελματιών, ίσως θα πρέπει να εξεταστούν η κάθε μια ξεχωριστά αν όντως χρήζουν φορολογικής δικαιοσύνης.

Στο άρθρο 6 του Ν. 2238/1994 γίνεται κατηγοριοποίηση των απαλλαγών που ίσχυαν ανά πρόσωπο και ανά εισόδημα. Προσωπικά απαλλάσσονται από τον φόρο, με την προϋπόθεση της αμοιβαιότητας, οι πρεσβευτές, οι πρόξενοι και οι διπλωμάτες. Ενώ ανά κατηγορία εισοδήματος οι απαλλαγές ορίζονται ως εξής:

- Εισόδημα από ακίνητα: το τεκμαρτό εισόδημα που προκύπτει από την παραχώρηση ακινήτου στο Δημόσιο, η ιδιοκατοίκηση, όταν παραχωρείται το ακίνητο μεταξύ ατόμων που συνδέονται με πρώτου βαθμού συγγένειας (γονέα και παιδιών).
- Εισόδημα από κινητές αξίες: τόκοι καταθέσεων στην Ελλάδα σε διαφορετικό νόμισμα από το ευρώ και εφόσον ο δικαιούχος είναι κάτοικος εξωτερικού. Τόκοι εθνικών δανείων εκδιδόμενα με ομολογίες ή έντοκα γραμμάτια δημοσίου. Τόκοι ομολογιακών δανείων προς ΔΕΗ και ΟΤΕ, κέρδη αμοιβαίων κεφαλαίων κ.α.

- Εισοδήματα από εμπορικές επιχειρήσεις: κέρδη από εκμετάλλευση πλοίων, τα οποία φορολογούνται με ειδικό τρόπο. Κέρδη μικροπωλητών και περιπτέρων που ανήκουν σε ανάπηρους πολέμου. Επιχορηγήσεις νεών επιχειρήσεων από τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, όταν αυτές εντάσσονται σε προγράμματα απασχόλησης προσωπικού.
- Εισόδημα από μισθωτές υπηρεσίες. Αναπηρικές συντάξεις και σύνταξη της πολύτεκνης μητέρας. Επιδόματα τα οποία καταβάλλονται σε άτομα που χρήζουν συνεχώς επίβλεψης, περιποίησης και συμπαράστασης άλλων προσώπων π.χ. τυφλών και απολύτως ανάπηρων.
- Άλλες απαλλαγές από φόρο σε άτομα με αναπηρία που δεν εντάσσονται σε μισθούς, όπως αμοιβές της Παγκόσμιας Ένωσης Αναπήρων Καλλιτεχνών. Στην ίδια κατηγορία των απαλλαγών κατατάσσονται χρηματικά βραβεία από το Δημόσιο και οργανισμούς για πνευματικές επιδόσεις εν γένει. Επιπλέον ποσά για υποτροφίες από το Δημόσιο και ΝΠΔΔ, καθώς και ποσά που καταβάλλονται σε πολιτικούς πρόσφυγες που αναγνωρίζονται από το κράτος.

Συνεχίζοντας την περιγραφή των απαλλαγών του άρθρου 6 του Ν. 2238/1994, παρατίθενται παρακάτω κάποιες απαλλαγές οι οποίες καταργήθηκαν το 1997 με τον νόμο 2459/1997 ΦΕΚ Α' 17, «Κατάργηση φορολογικών απαλλαγών και άλλες διατάξεις». Ο νόμος αυτός καταργεί τις φοροαπαλλαγές όχι μόνο στην φορολογία εισοδήματος αλλά και στη φορολογία κεφαλαίου, ΦΠΑ, σε τέλη και χαρτόσημο, τέλη κυκλοφορίας και σε ειδικούς φόρους κατανάλωσής.

Οι καταργούμενες απαλλαγές της φορολογίας εισοδήματος ήταν:

- Έξοδα παράστασης σε νομάρχες δημάρχους και προέδρους κοινοτήτων.
- Αποδοχές των κατώτερων πληρωμάτων των εμπορικών πλοίων.
- Τα ειδικά επιδόματα επικίνδυνης εργασίας για πιλότους, δύτες, αλεξιπτωτιστές κλπ.
- Στεγαστικό επίδομα στους στρατιωτικούς του νόμου 1284/1982 (ΦΕΚ Α' 114). Ο συγκεκριμένος νόμος προέβλεπε τη χορήγηση του επιδόματος αυτού, λόγω της φύσης του επαγγέλματος που ανάγκαζε τους στρατιωτικούς να μετακινούνται συχνά και αντιμετώπιζαν πρόβλημα στέγασης.

Η κατάργηση των απαλλαγών σε εισοδήματα και επιδόματα σημαίνει ότι αυξάνει το συνολικό εισόδημα για φορολόγηση, αυξάνοντας παράλληλα και το κλιμάκιο του φόρου.

3.5. Εκπτώσεις δαπανών

Οι εκπτώσεις δαπανών είναι διαφορετικό από την απαλλαγή, η οποία δεν συνίσταται σε κάποιο συγκεκριμένο ποσό, απλά το εισόδημα κατατάσσεται σε κατηγορία απαλλαγής αυτούσιο και δεν φορολογείται. Η λογική της έκπτωσης, θεωρητικά προσαρμόζει το εισόδημα που υποβάλλεται σε φορολογία, στην φοροδοτική ικανότητα του ατόμου. Ο σκοπός των εκπτώσεων είναι, από το εισόδημα που φορολογείται, να απομένει ένα ποσό ικανό για την κάλυψη των βασικών ανθρώπινων αναγκών. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο νόμος προβλέπει για τα πρόσωπα που βαρύνουν το φορολογούμενο, δηλαδή τα μέλη της οικογένειάς του. Ο αριθμός των εξαρτώμενων μελών, προσαυξάνει αναλόγως το αφορολόγητο και μειώνει τον οφειλόμενο φόρο σε ποσοστό κάποιων δαπανών.

Στο άρθρο 7 του Ν. 2238/1994 ορίζονται ως πρόσωπα που βαρύνουν τον φορολογούμενο, η σύζυγος που δεν έχει εισοδήματα, τα ανήλικα τέκνα, τα ενήλικα τέκνα μέχρι 25 ετών που σπουδάζουν ή υπηρετούν την στρατιωτική τους θητεία, τα τέκνα ή/και αδέρφια των συζύγων με αναπηρία άνω του 67% (που δεν είναι έγγαμα) και οι ανήλικοι ορφανοί από πατέρα και μητέρα όντας συγγενείς μέχρι τρίτου βαθμού των συζύγων. «Σε άλλες χώρες του ΟΟΣΑ όπως οι Η.Π.Α. το Βέλγιο και ο Καναδάς δεν αναγνωρίζεται πρόσθετη έκπτωση για άλλα εξαρτώμενα μέλη της οικογένειας του φορολογούμενου, πλην των παιδιών του.» (Rosen κ.ά., 2009). Πολλοί θεωρούν ότι η αύξηση του αφορολόγητου λόγω τέκνων ή οι εκπτώσεις που προβλέπονται λόγω της ανατροφής των παιδιών, αποτελούν κοινωνική αδικία. Σύμφωνα με τους Rosen κ.ά. (2009), η απόκτηση παιδιού, με εξαίρεση χώρες όπου υπερισχύει η θρησκεία και δεν υπάρχει πρόσβαση σε μεθόδους αντισύλληψης, θεωρείται συνειδητή επιλογή άρα και επιθυμία. Επομένως οι συγγραφείς διατυπώνουν την άποψη ότι οι δαπάνες για την ανατροφή των παιδιών δεν πρέπει να θεωρούνται αναπόφευκτες, αλλά είναι αποτέλεσμα επιλογής (Rosen κ.ά., 2009), σε αντίθεση με τις περιπτώσεις εξαρτώμενων μελών που δεν είναι ικανοί να αποκτήσουν εισόδημα, επειδή δεν μπορούν να εργαστούν, οπότε αναγκαστικά βαρύνουν τον φορολογούμενο. Επομένως η αύξηση του αφορολόγητου που παρέχεται από το κράτος για την ανατροφή των παιδιών, επιβαρύνει το κοινωνικό σύνολο.

Σε κάθε περίπτωση οι εκπτώσεις συντελούν στην φορολογική ελάφρυνση. Οι μειώσεις αυτές δύναται να αφορούν είτε στο εισόδημα, είτε στο φόρο που προκύπτει. Η μεθοδολογία για τον προσδιορισμό των εκπτώσεων έχει αντίκτυπο στα έσοδα, στο μέγεθος της φορολογικής επιβάρυνσης και στην κατανομή των φορολογικών βαρών.

Όταν η έκπτωση αφαιρείται από το εισόδημα, αυτό ευνοεί τα υψηλά εισοδήματα ώστε να μην φορολογούνται με τον ανώτατο συντελεστή. Ενώ όταν η έκπτωση γίνεται από τον φόρο σημαίνει ότι το τμήμα του φόρου που αφαιρείται έχει υπολογιστεί στα πρώτα κλιμάκια που είναι ίδια για όλους. Οι εκπτώσεις αυτές και στις δύο περιπτώσεις δεν ευνοούν τα χαμηλά εισοδήματα. (Τάτσος, 2012).

Ο σκοπός της έκπτωσης παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Η έκπτωση από το εισόδημα επηρεάζει άμεσα την φοροδοτική ικανότητα, καθώς μια έκπτωση από τον φόρο μειώνει την πραγματική τιμή του ευνοούμενου αγαθού κατά το ίδιο ποσοστό για όλους, ενώ μία έκπτωση από το εισόδημα μειώνει την τιμή κατά διαφορετικό ποσοστό για διαφορετικούς φορολογούμενους (Rosen κ.ά., 2009).

Στον νόμο 2238/1994 οι εκπτώσεις των δαπανών από το εισόδημα ήταν εκτεταμένες και αφορούσαν τόσο τον φορολογούμενο όσο και τα μέλη που τον βαρύνουν. Αναφέρονται συνοπτικά σύμφωνα με το άρθρο 8 του ΚΦΕ :

- Ποσοστό έκπτωσης στη δαπάνη ενοικίου πρώτης κατοικίας για τον φορολογούμενο καθώς και για στη στέγαση των παιδιών που σπουδάζουν σε άλλη πόλη.
- Ποσό της ετήσιας δαπάνης για ασφάλιστρα ζωής, ατυχήματος, ασθένειας.
- Ποσοστό έκπτωσης επί των δαπανών φροντιστηρίων και ιδιαίτερων μαθημάτων για τα τέκνα του φορολογούμενου.
- Το συνολικό ποσό των υποχρεωτικών ή προαιρετικών ασφαλιστικών εισφορών σε ταμεία που έχουν νόμιμα συσταθεί.
- Έξοδα ιατρικής, υγειονομικής περίθαλψης.
- Δωρεές χρηματικών ποσών στο Δημόσιο ΟΤΑ, Ιερούς Ναούς, εκπαιδευτικά και νοσηλευτικά ιδρύματα κλπ.
- Δεδουλευμένοι τόκοι στεγαστικών δανείων
- Ποσοστό της δαπάνης που καταβάλλεται σε δικηγόρο
- Εκτός των παραπάνω δαπανών, από το συνολικό εισόδημα του φορολογουμένου αφαιρείται ποσοστό τριάντα τοις εκατό (30%) του συνολικού ετήσιου ποσού των οικογενειακών δαπανών για αγορά αγαθών και υπηρεσίες γενικώς.
- Από το συνολικό εισόδημα του φορολογουμένου εκπίπτει ως δαπάνη χωρίς δικαιολογητικά ποσό δύο χιλιάδων τετρακοσίων (2.400) ευρώ, για τον ίδιο φορολογούμενο και για καθένα από τα πρόσωπα που συνοικούν με αυτόν ή τον βαρύνουν.

Οι παραπάνω εκπτώσεις δαπανών μείωναν το εισόδημα που επρόκειτο να υποβληθεί σε φορολογία, με αποτέλεσμα τη σμίκρυνση των κρατικών εσόδων. Κάτι τέτοιο ήταν αναμενόμενο, καθώς, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι συγκεκριμένες εκπτώσεις ωφελούσαν περισσότερο τα υψηλά εισοδήματα. Για παράδειγμα οι εκπτώσεις στις ιατρικές δαπάνες, που συνδέονται με την υγεία των φορολογούμενων, θεωρούνται απολύτως δικαιολογημένες. Ο πολίτης πρέπει να είναι υγιής για να μπορεί να εργαστεί και να αποκτήσει εισόδημα. Άρα εμμέσως με την έκπτωση των ιατρικών δαπανών, το κράτος παρέχει, εναλλακτικά κοινωνική ασφάλιση υγείας. Στον αντίποδα, πολλές φορές γίνεται κατάχρηση της παροχής που δίνει ο νόμος για τις εκπτώσεις νοσηλείας, ειδικά από τους εύπορους, όταν τις εκμεταλλεύονται για καλλωπιστικούς λόγους. «Το γεγονός ότι το όφελος στην προοδευτική φορολογία από την χορήγηση των εκπτώσεων αυξάνει όσο αυξάνει το εισόδημα έχει κάνει πολλές χώρες να θέσουν περιορισμούς στην έκπτωση των ιατρικών δαπανών» (Τάτσος, 2012).

Σταδιακά ψηφίστηκαν νόμοι, που οι περισσότερες εκπτώσεις είτε καταργήθηκαν είτε εκπίπταν από τον φόρο όπως:

N. 2753/1999 ΦΕΚ Α 249/17-11-1999 «Απλοποιήσεις και ελαφρύνσεις στη φορολογία εισοδήματος και άλλες διατάξεις»

N. 3091/2002 ΦΕΚ Α' 330/24.12.2002 «Απλουστεύσεις και βελτιώσεις στη φορολογία εισοδήματος και κεφαλαίου και άλλες διατάξεις»

N. 3790/2009 ΦΕΚ Α' 143/7.8.2009 «Εταιρεία ιδιωτικών πλοίων αναψυχής, επιβολή ειδικού φόρου και έκτακτης εισφοράς στα πλοία αναψυχής, ρύθμιση φορολογικών θεμάτων, θεμάτων του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και λοιπές διατάξεις». Στον συγκεκριμένο νόμο γίνεται μνεία για τις εκπτώσεις δωρεών από το εισόδημα στο άρθρο 6 και στην συνέχεια στο άρθρο 7, για τις εκπτώσεις στις αμοιβές ιατρών και δικηγόρων από το εισόδημα.

N. 3842/2010 ΦΕΚ Α' 58/23.4.2010 «Αποκατάσταση φορολογικής δικαιοσύνης, αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις».

Με το άρθρο 69 του Ν. 4472/2017 καταργούνται όλες οι δαπάνες πλην των ποσών στο λογαριασμό αλληλοβοήθειας για την απόσβεση του Δημόσιου χρέους και των ποσών για πολιτιστικές χορηγίες.

3.6.Φορολογητέο εισόδημα – τρόπος προσδιορισμού

Η απόκτηση εισοδήματος από διάφορες πηγές, πραγματοποιείται μέσα σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο που είναι το έτος. Αυτό ορίζεται από την ισχύουσα

φορολογική νομοθεσία. Συνεπώς πρέπει να προσδιοριστεί το εισόδημα που θα υποβληθεί σε φορολογία, ώστε να αντιστοιχεί στη φοροδοτική ικανότητα του ατόμου. Για τον υπολογισμό του φορολογητέου εισοδήματος, είναι σκόπιμο να το διαχωρίσουμε σε ακαθάριστο και καθαρό εισόδημα.

Το ακαθάριστο εισόδημα είναι μια έννοια που χρησιμοποιείται για τα φυσικά πρόσωπα που ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα. Άρα ακαθάριστο εισόδημα είναι ο κύκλος εργασιών, δηλαδή ο τζίρος που πραγματοποιείται μέσα σε μία φορολογική χρήση (έτος). Το σύνολο του κύκλου εργασιών περιλαμβάνει και τις δαπάνες για την απόκτησή του, οι οποίες πρέπει να αφαιρεθούν. Οι δαπάνες αυτές δεν θεωρούνται προσωπικές αλλά έγιναν για τους σκοπούς της επιχείρησης. Το ζήτημα που προκύπτει και έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό τις φορολογικές αρχές, είναι ο προσδιορισμός αυτών των δαπανών. Για να είναι μια δαπάνη παραγωγική δηλαδή να μπορεί να εκπέσει από το εισόδημα πρέπει να συνδέεται άμεσα με την επαγγελματική δραστηριότητα. Κάτι τέτοιο δεν είναι εύκολο να διευκρινιστεί διότι υπάρχει πληθώρα επαγγελματικών δραστηριοτήτων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά η κάθε μια, οπότε είναι δύσκολο η σύνδεση της δαπάνης με το επάγγελμα. Επίσης πολλοί επαγγελματίες προκειμένου να μειώσουν τα κέρδη τους, καταχωρούν στα λογιστικά βιβλία τους προσωπικές δαπάνες. Επειδή ο ελεγκτικός μηχανισμός δεν είναι δυνατόν να ελέγξει το μεγάλο αριθμό των επιχειρήσεων, γίνεται κατάχρηση στην καταχώρηση των εξόδων. Ως αποτέλεσμα είναι η μετακύληση του φορολογικού βάρους σε μισθωτούς και συνταξιούχους, οι οποίοι δεν έχουν αυτήν την ευελιξία.

Όταν δαπάνες απόκτησης του εισοδήματος αφαιρεθούν από το ακαθάριστο εισόδημα, προκύπτει το καθαρό εισόδημα. Λαμβάνοντας υπόψη την οικογενειακή κατάσταση του φορολογούμενου, το εισόδημά του προσαρμόζεται και προκύπτει το φορολογητέο εισόδημα πάνω στο οποίο υπολογίζεται ο φόρος.

3.7.Τεκμήρια

Η λέξη τεκμήριο σημαίνει αποδεικτικό στοιχείο. Στη φορολογία τα τεκμήρια αποτελούν εργαλεία προκειμένου να προσδιορίσουν το φορολογητέο εισόδημα εναλλακτικά. Η χρήση του τεκμαρτού εισοδήματος ως βάση φορολόγησης αφορά γενικότερα διαδικασίες όπου η επιθυμητή φορολογική βάση δεν μπορεί να μετρηθεί, αλλά τεκμαίρεται από κάποιους απλούς δείκτες οι οποίοι, σε αντίθεση με τη φορολογική βάση, μπορούν να μετρηθούν με ευκολία (Ahmad & Stern, 1991).

Η χρήση του τεκμαρτού προσδιορισμού του εισοδήματος στην περίπτωση της ΦΕΦΠ αποσκοπεί στον έλεγχο του βαθμού συμβατότητας του δηλωθέντος εισοδήματος με τις καταναλωτικές δαπάνες και το επίπεδο ζωής που το φυσικό πρόσωπο έχει γενικότερα. Τα τεκμήρια διαβίωσης, επομένως, είναι συγκεκριμένα ποσά δαπανών διαβίωσης, τα οποία προσδιορίζονται αντικειμενικά και σύμφωνα με τη φορολογική διοίκηση αντιστοιχούν στις ετήσιες δαπάνες χρήσης και συντήρησης κατοικιών, αυτοκινήτων και άλλων αντικειμένων μεγάλης αξίας κτήσης, όπως πισίνες, σκάφη, αεροσκάφη κτλ. Εδώ θα μπορούσαν να προστίθενται και τα τεκμήρια απόκτησης περιουσιακών στοιχείων που αφορούν κυρίως τις πραγματικές δαπάνες αγοράς ακινήτων ή κινητών αντικειμένων μεγάλης αξίας (π.χ. αυτοκινήτων) αλλά και την αποπληρωμή δανείων. Με βάση το παραπάνω σύστημα, ο φόρος εισοδήματος δεν υπολογίζεται πάνω στο εισόδημα που δηλώνεται από τον φορολογούμενο, αλλά δυνητικά πάνω σε ένα υψηλότερο ποσό που προσδιορίζεται από τη φορολογική διοίκηση με βάση τα τεκμήρια διαβίωσης (Καπλάνογλου, 2023).

Σε περίπτωση υπέρβασης του δηλωθέντος εισοδήματος από το τεκμαρτό, η διαφορά προστίθεται στο πρώτο και φορολογείται με τους συντελεστές που ισχύουν για την κυριότερη πηγή εισοδήματος του. Εάν ο φορολογούμενος έχει εισόδημα μόνο από επιχειρηματική δραστηριότητα ή εφόσον το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων του δεν προκύπτει από μισθωτή εργασία και συντάξεις, η φορολόγηση των εισοδημάτων του πραγματοποιείται βάσει των συντελεστών, οι οποίοι ισχύουν για φυσικά και νομικά πρόσωπα με επιχειρηματική δραστηριότητα τα οποία τηρούν απλογραφικά βιβλία (Βασιλειάδης κ.ά., 2018).

Είναι χαρακτηριστικό ότι, μεταξύ των χωρών υψηλού εισοδήματος, μόνο η Ελλάδα και η Ιταλία χρησιμοποιούν τεκμήρια διαβίωσης με αυτόν τον τρόπο στη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, ενώ η μέθοδος είναι πιο συνηθισμένη σε αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Κένυα (Bucci, 2020).

Ουσιαστικά η καθιέρωση των τεκμηρίων έγινε με το Ν. 820/1978 «περί λήψεως μέτρων δια την περιστολήν της φοροδιαφυγής» (Αnon., 2018). Αξίζει να παρατηρηθεί ότι ακόμη και σήμερα δεν υπάρχει ένας νομοθετικός ορισμός του εισοδήματος. Αυτή η ασάφεια ενισχύει το σύστημα των τεκμηρίων, το οποίο όπως αναλύεται παρακάτω δεν είναι πάντα ούτε οικονομικά αποτελεσματικό ούτε και δίκαιο.

Στον Ν.2238/1994 υπάρχουν δύο κατηγορίες τεκμηρίων, οι δαπάνες διαβίωσης και οι δαπάνες για την απόκτηση περιουσιακών στοιχείων, όπως ακίνητα, αυτοκίνητα, σκάφη κλπ.

Οι δαπάνες διαβίωσης είναι το σύνολο των εξόδων που πραγματοποιεί ο φορολογούμενος στην καθημερινότητα του για λειτουργία, συντήρηση και άλλες πάγιες καταναλώσεις. Ενώ οι δαπάνες απόκτησης περιουσιακών στοιχείων είναι το τίμημα που καταβάλλει κάποιος για να αγοράσει σπίτι, αυτοκίνητο κ.α.

Στο άρθρο 16 του Ν. 2238/1994 αναφέρονται οι δαπάνες που λαμβάνονται υπόψη για τον τεκμαρτό προσδιορισμό του εισοδήματος του φορολογούμενου και των ατόμων που τον βαρύνουν, υπό προϋποθέσεις:

- Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη της κύριας κατοικίας η οποία υπολογίζεται βάση των τετραγωνικών και ανάλογα με την τιμή ζώνης ανά τετραγωνικό, ανάλογα με την περιοχή που βρίσκονται. Για μονοκατοικία υπάρχει επιπλέον προσαύξηση.
- Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη δευτερεύουσας κατοικίας. Σε περίπτωση που ο φορολογούμενος διατηρεί δεύτερη κατοικία για οποιοδήποτε λόγο είτε από ιδιοκατοίκηση ή μίσθωση ή όταν του έχει παραχωρηθεί δωρεάν. Υπολογίζεται στο μισό της ετήσιας αντικειμενικής δαπάνης για την πρώτη κατοικία.
- Η ετήσια τεκμαρτή δαπάνη για τα έξοδα συντήρησης και κυκλοφορίας αυτοκινήτου ιδιωτικής χρήσης. Η δαπάνη υπολογίζεται με βάση του φορολογήσιμους ίππους. Ο υπολογισμός της φορολογήσιμης ισχύς των αυτοκινήτων, είναι πολύ παλιός και συγκεκριμένα αναφέρεται στον Νόμο 722/1977 «Περί απλουστεύσεως της διαδικασίας χορηγήσεως των αδειών κυκλοφορίας και μεταβιβάσεως της κυριότητας των αυτοκινήτων οχημάτων και άλλων τινών διατάξεων». Συγκεκριμένα οι φορολογήσιμοι ίπποι είναι το γινόμενο που προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό των κυβικών εκατοστών επί τον συντελεστή 0,07 για τα αυτοκίνητα και επί 0,013 για τις μοτοσυκλέτες. Η αντικειμενική δαπάνη για τα δίτροχα καταργήθηκε με τον Ν.3091/2002, οπότε δεν δηλώνονται.

Οι δαπάνη κατοχής και συντήρησης οχήματος μειώνεται ανάλογα με την παλαιότητα του, από τον πρώτο έτος κυκλοφορίας του.

- Η τεκμαρτή δαπάνη για σκάφη αναψυχής παντός τύπου, ιδιωτικής χρήσης, η οποία υπολογίζεται ανάλογα με τα μέτρα του σκάφους.
- Η ετήσια δαπάνη που καταβάλλεται για οικιακούς βοηθούς πάσης φύσεως. Η οποία καταργήθηκε με τον Ν.3091/2002.

- Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη που καταβάλλεται για ιδιωτικά σχολεία και φροντιστήρια.
- Η ετήσια αντικειμενική δαπάνη για αεροσκάφη και ελικόπτερα.
- Η τεκμαρτή δαπάνη για χρήση και συντήρηση δεξαμενών κολύμβησης (πισίνες), η οποία υπολογίζεται ανάλογα με την επιφάνεια της σε τετραγωνικά μέτρα και ανάλογα αν είναι εξωτερική ή εσωτερική.

Για τα παραπάνω τεκμήρια υπήρχε προσαύξηση για κάθε στοιχείο προσδιορισμού της δαπάνης πέρα από τα δύο, για τον φορολογούμενο ή τα άτομα που τον βαρύνουν. Όταν η πραγματική δαπάνη, όπως αποδεικνύεται με βάση τα πραγματικά περιστατικά, είναι μικρότερη, ο φορολογούμενος μπορεί να την αμφισβητήσει. Τα πραγματικά περιστατικά που λαμβάνονται υπόψη από τον νόμο, είναι στις περιπτώσεις που ο φορολογούμενος, υπηρετεί την στρατιωτική του θητεία, εκτίει ποινή φυλάκισης, νοσηλεύεται, συγκατοικεί με συγγενείς που συμμετέχουν στις δαπάνες, είναι ανήλικοι ορφανοί και έχουν κληρονομήσει αυτοκίνητο και γενικότερα όταν προσκομίζει οποιοδήποτε αποδεικτικό στοιχείο μαχητό του τεκμηρίου.

Πέρα από τα παραπάνω στοιχεία τεκμηρίων που αποδεικνύονται από την κατοχή τους από τον φορολογούμενο, ο νόμος ορίζει την αντικειμενική δαπάνη διαβίωσης, ως ελάχιστο κόστος συντήρησης του ατόμου και της οικογένειάς του. Το κόστος αυτό για τους ανύπαντρους ανέρχεται στο ποσό των 3.000€ και για τους παντρεμένους στα 5.000€.

Στο άρθρο 17 του Ν. 2238/1994 αναφέρονται οι δαπάνες για την απόκτηση περιουσιακών στοιχείων, το ονομαζόμενο «πόθεν έσχες» και σε ελεύθερη μετάφραση: από πού το έχεις.

Αυτές όπως ορίζονται στο παραπάνω νόμο αφορούν:

- Την αγορά ή την χρηματοδοτική μίσθωση (leasing) για δίτροχα, αυτοκίνητα, σκάφη αναψυχής, αεροσκάφη και κινητά πράγματα μεγάλης αξίας. Η αξία αυτή αρχικά αφορούσε το ποσό των 3.000€. Με τον νόμο 3091/2002 ανέβηκε στο ποσό των 5.000€ για να τροποποιηθεί εκ νέου με τον νόμο 3842/2010 στις 10.000€.
- Την αγορά ακινήτων και την ανέγερση οικοδομών. Οι διατάξεις σχετικά με το τεκμήριο απόκτησης ακινήτων, αναστάλθηκε από 17/12/2010 μέχρι 31/12/2013, με τον νόμο 3986/2011.
- Δάνειο που χορηγεί ο φορολογούμενος προς οποιονδήποτε. Δαπάνες για δωρεές (εκτός του Δημοσίου και συναφών), γονικές παροχές και χορηγίες.

- Δαπάνες για τοκοχρεολύσια δανείων και πιστώσεων. Δηλαδή οι δαπάνες που καταβλήθηκαν για την απόσβεση δανείων οποιασδήποτε μορφής. Εξαιρείται το ποσό της δαπάνης αυτής όταν πρόκειται για αγορά πρώτης κατοικίας.
- Την αγορά επιχειρήσεων ή την σύσταση ή την αύξηση κεφαλαίου επιχειρήσεων οποιασδήποτε μορφής. Η διάταξη αυτή καταργήθηκε με τον νόμο 3091/2002.

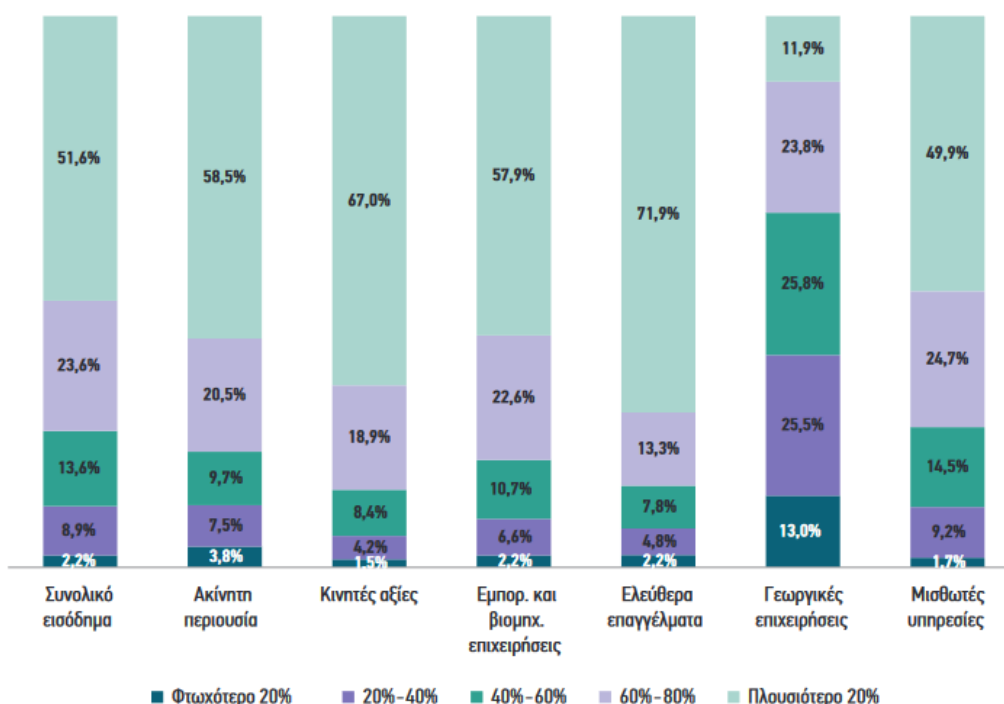
Εδώ αξίζει να διερευνηθεί αν ο τεκμαρτός προσδιορισμός του εισοδήματος έτσι όπως εφαρμόζεται είναι αποτελεσματικός για τον σκοπό που προορίζεται να επιτελέσει, δηλαδή για τον εντοπισμό αδήλωτων υψηλών εισοδημάτων. Πριν την οικονομική κρίση (2003-2010) η απόκλιση του τεκμαρτού εισοδήματος με το δηλωθέν ήταν μικρή (1,3%). Ωστόσο, κατά την περίοδο 2011-2019 αυξήθηκε σημαντικά με αποτέλεσμα τα φτωχότερα νοικοκυριά να φορολογηθούν βάσει ενός τεκμαρτού εισοδήματος που ήταν 33,7% υψηλότερο από αυτό που είχαν δηλώσει. Την ίδια στιγμή, όσοι δήλωναν εισόδημα έως 10.000€ που δεν προέρχεται από μισθούς, φορολογήθηκαν βάσει ενός τεκμαρτού εισοδήματος που ήταν 145,7% υψηλότερο από αυτό που δήλωσαν. Αυτό είναι το κόστος της φοροδιαφυγής για τους μη μισθωτούς με πραγματικό χαμηλό εισόδημα. Νέοι που εργάζονται με μπλοκάκι, αυτοαπασχολούμενοι επαγγελματίες, μικροί επιχειρηματίες με εισοδήματα έως είκοσι χιλιάδες ευρώ πλήρωναν φόρο που αντιστοιχούσε σε ένα εικονικό εισόδημα 20% έως και 46% υψηλότερο σε σχέση με το πραγματικό (Καπλάνογλου, 2023).

Το σύστημα των τεκμηρίων όπως εφαρμόζεται, ενώ προσθέτει σημαντικά ποσά στη φορολογητέα ύλη, δεν είναι καθόλου αποτελεσματικό στο να εντοπίζει τα υψηλά εισοδήματα που ενδεχομένως δεν δηλώνονται και από τα οποία θα προέκυπταν σημαντικά φορολογικά έσοδα, ενώ παράλληλα πλήττει δυσανάλογα άτομα με πραγματικά χαμηλά εισοδήματα. Επιπλέον προσθέτει πολυπλοκότητα στο φορολογικό σύστημα, δημιουργεί υψηλό κόστος συμμόρφωσης στους φορολογούμενους και κόστος διοίκησης στις φορολογικές αρχές, ενώ η συμβολή του στα φορολογικά έσοδα φαίνεται ότι είναι περιορισμένη. Άρα μόνο κατ' επίφαση μάλλον συμβάλλει στον έμμεσο περιορισμό της φοροδιαφυγής (Καπλάνογλου, 2023)

3.8. Νομισματική ένωση και οικονομική κρίση – μεταρρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος Φ.Π.

Οικονομική κρίση σημαίνει περιορισμένη οικονομική δραστηριότητα. Με άλλα λόγια συρρίκνωση όλων των παραμέτρων της, όπως η αγορά εργασίας, οι επενδύσεις, το εμπόριο, η κατανάλωση κ.α. Το αποτέλεσμα για το άτομο είναι να συρρικνώνεται το

εισόδημά του και να μειώνεται η αγοραστική του δύναμη. Η οικονομική κρίση ή αλλιώς ύφεση μπορεί να οφείλεται σε πολλούς παράγοντες. Η αιτία της παγκόσμιας κρίσης του 2008 ήταν κυρίως, η κατάρρευση χρηματοπιστωτικών περιουσιακών στοιχείων. Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται η έρευνα της Καπλάνογλου, η οποία διαχώρισε τους φορολογούμενους σε πεμπτημόρια, από το φτωχότερο 20% έως το πλουσιότερο 20%, παρουσιάζοντας την κατανομή εισοδήματος ανά πηγή προέλευσης των φορολογουμένων το έτος 2008:

Εικόνα 13. Κατανομή εισοδήματος ανά πηγή προέλευσης στα πεμπτημόρια των φορολογουμένων, 2008 (Καπλάνογλου, 2023).

Πριν ξεκινήσει η ανάλυση για την οικονομική κρίση του 2008, θα πρέπει να τονιστεί ότι βασικό χαρακτηριστικό της διαχρονικής πορείας των δημοσίων εσόδων και δαπανών της ελληνικής οικονομίας είναι η μεταξύ τους απόκλιση που ξεκίνησε από τις αρχές του 1980, δημιουργώντας ένα δημοσιονομικό έλλειμμα που διογκωνόταν σταδιακά μέχρι τα μέσα του 1990. Το έλλειμμα αυτό περιορίστηκε κατά τη διάρκεια της δημοσιονομικής προσαρμογής της οικονομίας για ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωζώνη (1994-2000), αλλά δευρύνθηκε ξανά στη διάρκεια προετοιμασίας των Ολυμπιακών Αγώνων. Εκείνη την εποχή, ο πρωταρχικός στόχος της πολιτικής ηγεσίας, ήταν η προετοιμασία της χώρας για την ένταξη της στην Οικονομική Νομισματική ένωση. Η σειρά των γεγονότων που ακολούθησαν στην οικονομία, στην οποία η

Ελλάδα επέδειξε συνέπεια, την κατέστησε αξιόπιστη στη συνεργασία της με την Ε.Ε. Το αποτέλεσμα ήταν η πτώση των ονομαστικών επιτοκίων. Οι εμπορικές τράπεζες είχαν την δυνατότητα, λόγω προσφοράς χρήματος, να δανείζουν σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Απόρροια του δανεισμού, που σε πολλές περιπτώσεις γινόταν χωρίς ιδιαίτερες εξασφαλίσεις, ήταν να αυξηθεί η ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες.

Κατά συνέπεια αυξήθηκαν οι τιμές σε όλα τα επίπεδα όπως για παράδειγμα οι τιμές των ακινήτων. Όλη αυτή η κατάσταση δημιούργησε την ψευδαίσθηση της οικονομικής ανάπτυξης εξαιτίας της αυξημένης κατανάλωσης. Η μακροχρόνια πρακτική του δανεισμού οδήγησε τη χώρα σε πρόσκαιρη οικονομική ευμάρεια που δεν ήταν δυνατόν να συντηρηθεί με τον δανεισμό. Ή οικονομική κρίση αλλά και η επέκταση της υποχρέωσης υποβολής φορολογικής δήλωσης στο σύνολο σχεδόν του ενήλικου πληθυσμού είχαν ως αποτέλεσμα την υποβολή μηδενικών φορολογικών δηλώσεων από ένα αρκετά μεγάλο μέρος των φορολογουμένων (Καπλάνογλου, 2023). Συνεπώς υπήρχαν και έντονα φαινόμενα φοροδιαφυγής με αποτέλεσμα το κράτος να μη εισπράττει τα αναμενόμενα έσοδα.

Το έτος 2008 σηματοδοτεί την αρχή μιας δύσκολης οικονομικά περιόδου για την Ελλάδα, η οποία διήρκησε περίπου δέκα χρόνια. Η εξέλιξη και η σύνθεση των εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού αντανακλούν τις επιλογές της οικονομικής και φορολογικής πολιτικής των προηγούμενων ετών, την αποδοτικότητα του φορολογικού συστήματος, καθώς και τις ανάγκες και δυνατότητες της οικονομίας (Βασιλειάδης κ.α., 2018). Από το 1994 έως και το 2008, το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 61% όταν η αντίστοιχη μεταβολή από το 1976 έως και το 1994 ήταν μόλις 28%, ενώ οι μέσες καθαρές απολαβές των μισθωτών αυξήθηκαν κατά 39% έναντι αύξησης μόλις 2% την περίοδο 1975-1994. Ταυτόχρονα, τα έτη από το 1994 έως το 2008 συνιστούν μια περίοδο διαρθρωτικού μετασχηματισμού της ελληνικής οικονομίας (κυριαρχία των υπηρεσιών, ισχυρή αύξηση της μισθωτής εργασίας, υποχώρηση της αυτοαπασχόλησης, ενίσχυση των μεγάλων επιχειρήσεων έναντι των μικρών, είσοδος μεταναστών, άνοιγμα της οικονομίας στον διεθνή ανταγωνισμό, απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, είσοδος στο ευρώ κλπ.). Δεδομένων των παραπάνω, εμφανίζεται ως παράδοξο το γεγονός ότι η δομή του φορολογικού συστήματος και τα οικονομικά αποτελέσματά του μεταβληθήκαν μόνο οριακά.

Σε ό,τι αφορά τα φορολογικά έσοδα, η περίοδος 1995-2008 χωρίζεται σε δύο υποπεριόδους. Κατά την πρώτη (1995-2000), κύριος στόχος της οικονομικής πολιτικής ήταν η επίτευξη των κριτηρίων σύγκλισης που θα επέτρεπε τη συμμετοχή της χώρας

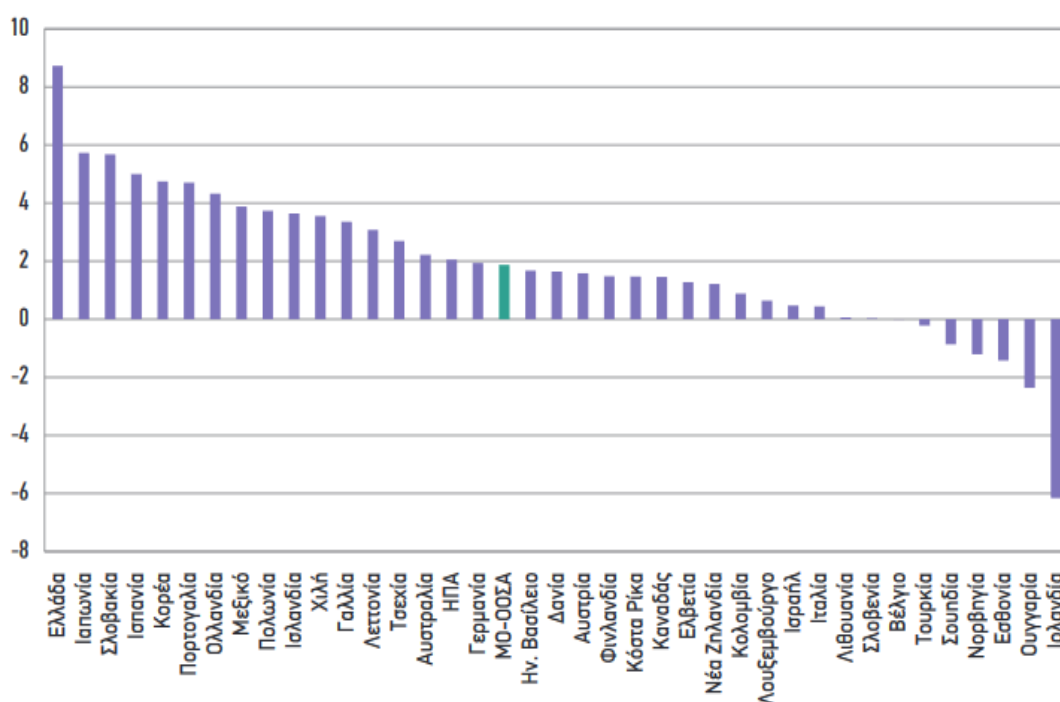
στην ευρωζώνη. Τότε, τα φορολογικά έσοδα αυξήθηκαν σταδιακά από 19,2% του ΑΕΠ το 1995 σε 23,2% το 2000 με τα 3/4 της αύξησης να προέρχονται από τη φορολογία επί των κερδών των επιχειρήσεων. Αυτή όμως η αύξηση ήταν συγκυριακή. Μετά την ένταξη στην ευρωζώνη (2001) παρατηρήθηκε μια εξίσου ταχεία αποκλιμάκωση των φορολογικών εσόδων με ένα μοτίβο αντιστρόφως ανάλογο της προηγούμενης αύξησης. Μεταξύ 2000 και 2008, τα έσοδα από τους φόρους επί των κερδών (ως ποσοστό του ΑΕΠ) μειώθηκαν από 4,0% σε 2,1%, ενώ η συνολική φορολογική επιβάρυνση της οικονομίας μειώθηκε από 23,2% σε 20,8% (Ιωαννίδης, 2023). Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης και έπειτα το ΑΕΠ της χώρας μας μειώθηκε κατά 27% (από το 2008 μέχρι το 2016). Στο ίδιο διάστημα, ωστόσο, τα φορολογικά έσοδα του κράτους μειώθηκαν μόνο κατά 7% (Βασιλειάδης κ.α, 2018). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η σύνθεση των δημοσίων εσόδων την περίοδο 1995-2008.

Σύνθεση Δημόσιων Εσόδων Γενική Κυβέρνηση	Ελλάδα				ΕΕ-27	
	Σε % ΑΕΠ	1995	2000	2005	2008	
ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΣΟΔΑ, % ΑΕΠ		36,5	43,0	38,1	39,9	44,5
Σύνολο φόρων		19,0	23,5	20,1	20,3	26,5
Εμμεσοι φόροι		12,1	13,6	11,5	12,3	13,0
Άμεσοι φόροι		6,6	9,7	8,4	7,7	13,1
Εισφορές Κοινωνικής Ασφάλισης		11,2	12,5	13,2	14,0	13,7
Έσοδα και φόροι κεφαλαίου		1,4	2,9	1,6	2,0	0,6
Άλλα έσοδα		5,1	4,4	3,4	3,9	4,1

Εικόνα 14. Σύνθεση δημοσίων εσόδων 1995-2008 (Δημέλη, 2008).

Το ξέσπασμα της παγκόσμιας κρίσης βρήκε την χώρα με υψηλό δημόσιο χρέος, αφού όλα αυτά τα χρόνια η χώρα δαπανούσε περισσότερα από αυτά που εισέπραττε. Τα επιτόκια σημείωσαν αύξηση με αποτέλεσμα η Ελλάδα να μην μπορέσει να εξυπηρετήσει το χρέος της. Προκειμένου να αποφύγει την χρεοκοπία που φαινόταν ως μονόδρομος, συστάθηκε η Τρόικα, ένας θεσμός που απαρτίζεται από τρία θεσμικά όργανα: την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η Τρόικα είχε αναλάβει την οικονομική εποπτεία της χώρας και της χορηγούσε δάνεια από την ΕΕ και το ΔΝΤ με επιτόκια χαμηλότερα από εκείνα των

κεφαλαιαγορών. Σε αντάλλαγμα των χαμηλότοκων δανείων, η Ελλάδα έπρεπε να λάβει κάποια μέτρα και μεταρρυθμίσεις, δηλαδή να εκπληρώσει ουσιαστικά τους όρους οι οποίοι καθορίζονταν από ένα είδος συμβολαίου που ονομάζεται μνημόνιο. Το πρώτο μνημόνιο υπογράφηκε στις 08/05/2010, το δεύτερο στις 12/03/2012 και το τρίτο στις 13/07/2015. Οι όροι των μνημονίων ήταν πολύ σκληροί με αποτέλεσμα ο ελληνικός λαός να δεινοπαθήσει λόγω της λήψης των σκληρών μέτρων. Η αύξηση του φορολογικού βάρους στην Ελλάδα, κατά τη δεκαετία της οικονομικής κρίσης (2009-2019) και των τριών μνημονίων, δεν συγκρίνεται με καμιά άλλη χώρα του αναπτυσσόμενου κόσμου, όπως φαίνεται στην εικόνα:

Εικόνα 15. Μεταβολή των φορολογικών εσόδων ως % του ΑΕΠ στις χώρες του ΟΟΣΑ κατά την περίοδο 2009-2019 (Πηγή: <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2023/01/Book-Kaplanoglou.pdf>)

Η αύξηση των φορολογικών συντελεστών καθώς και η μείωση του αφορολόγητου ποσού έως την κατάργησή του το έτος 2013, ήταν κάποια από αυτά. Οι επιπτώσεις στην οικονομία ήταν δραματικές με αποτέλεσμα την ενίσχυση των φαινομένων φοροδιαφυγής. Τα επώδυνα μέτρα που περιείχαν οι φορολογικές μεταρρυθμίσεις ανάγκαζαν τους φορολογούμενους να μην δηλώνουν τα πραγματικά τους εισοδήματα. Όσο αυξανόταν ο φορολογικός συντελεστής, τόσο μεγάλωνε η πιθανότητα της φοροδιαφυγής. Από το 2010 τα έσοδα του κράτους από την φορολογία σταδιακά μειώνονται. Οι μεταρρυθμίσεις που έγιναν στην φορολογία εισοδήματος ανέτρεπαν τα δεδομένα που ίσχυαν μέχρι την εμφάνιση της κρίσης. Οι νόμοι που ψηφίστηκαν στα

πλαίσια αντιμετώπισης της οικονομικής ύφεση είναι οι: Ν. 3842/2010 «Αποκατάσταση φορολογικής δικαιοσύνης, αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις».

Ν. 3888/2010 «Εκούσια κατάργηση φορολογικών διαφορών, ρύθμιση ληξιπρόθεσμων χρεών, διατάξεις για την αποτελεσματική τιμωρία της φοροδιαφυγής και άλλες διατάξεις.»

Οι αλλαγές που επέφεραν οι παραπάνω νόμοι στον ΚΦΕ ήταν ριζικές, καταργώντας διατάξεις που ήταν ευνοϊκές για τα φυσικά πρόσωπα. Ξεκινώντας από την φορολογική κλίμακα η οποία έγινε ενιαία για τα μισθωτούς και μη. Επιπλέον, για να ισχύει για τον φορολογούμενο το αφορολόγητο των 12.000€, πρέπει να προσκομίσει δαπάνες αγοράς αγαθών και λήψεις υπηρεσιών σε ποσοστό 10% του δηλωθέν εισοδήματος. Ενώ αν το εισόδημα ξεπερνάει τις 12.000€, το ποσοστό αυξάνεται σε 30%. Σε περίπτωση που το ποσό των δαπανών υπολείπεται, τότε ο φορολογούμενος επιβαρύνεται με ποσοστό φόρου το 10% της διαφοράς. Πολύ σημαντικό είναι ότι σε περίπτωση τροποποιητικής, η διόρθωση των δαπανών δεν γίνεται δεκτή, άρα πρέπει να δηλωθεί σωστά με την αρχική δήλωση. Το αφορολόγητο αυξάνεται για αυτούς που έχουν παιδιά ανάλογα με τον αριθμό τους.

Οι εκπτώσεις των δαπανών, που μέχρι τότε μείωναν το ποσό του εισοδήματος, προκειμένου φορολογηθεί με χαμηλότερο συντελεστή, πλέον μετατρέπονται σε μείωση φόρου. Κάποιες άλλες, όπως η μείωση ποσοστού του φόρου των στεγαστικών δανείων, καταργήθηκαν εντελώς. Ενώ άλλες, όπως οι δαπάνες για ιδιωτικά σχολεία και οικιακούς βοηθούς, καθώς και η χορήγηση δανείου ιδιώτη προς οποιονδήποτε, μετατράπηκαν σε στοιχεία ετήσιας δαπάνης που αυξάνουν το τεκμαρτό εισόδημα.

Αναφέροντας τις αντικειμενικές δαπάνες, μεταβολές έχουν επέλθει και στον προσδιορισμό του τεκμαρτού εισοδήματος. Σχετικά με την κατοικία, δημιουργήθηκε κλίμακα ανάλογα με την επιφάνεια των κύριων και βοηθητικών χώρων. Η κλίμακα ξεκινάει από τα 80 τ.μ., ενώ μέχρι τότε υπολογιζόταν από 200 τ.μ. και πάνω. Στις περιοχές που η τιμή του τετραγωνικού μέτρου είναι αυξημένη, σύμφωνα με τον αντικειμενικό προσδιορισμό ακινήτων, τότε το άθροισμα της αντικειμενική δαπάνης, προσαυξάνεται κατά 40% για τιμή ζώνης μέχρι 5.000 ανά τ.μ. και 70% από 5.000 και πάνω. Καταργείται η προσαύξηση της συνολικής ετήσιας δαπάνης για αυτόν που κατέχει πάνω από δύο περιουσιακά στοιχεία. Επίσης καταργείται η απαλλαγή του πόθεν έσχες από την αγορά πρώτης κατοικίας.

Όλες αυτές οι μετατροπές ανέτρεψαν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο φορολόγησης των φυσικών προσώπων. Η ουσιαστική έλλειψη απαλλαγών και εκπτώσεων σε συνδυασμό

με την αύξηση των τεκμηρίων, υποδηλώνει την πρόθεση του κράτους να αυξήσει τα έσοδά του προκειμένου να ξεπληρώσει το δημόσιο χρέος.

Έτσι ψηφίζεται ο Ν. 3888/2010 που ρυθμίζει την περαίωση εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων χρήσεων μέχρι 2009. Συμμετέχοντας στην περαίωση φυσικά και νομικά πρόσωπα, πληρώνοντας ένα ποσό που καθορίζεται από τον νόμο, «έκλειναν» τις ανέλεγκτες χρήσεις τους. Η περαίωση ήταν προαιρετική και πολλοί έσπευσαν να συμμετέχουν προκειμένου να γλιτώσουν τους επίπονους φορολογικούς ελέγχους.

Μια ακόμα επιβάρυνση που επέβαλλε η μνημονιακή υποχρέωση ήταν η εισφορά αλληλεγγύης η οποία ψηφίστηκε με τον Ν. 3986/2011 «Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015». Με το άρθρο 29 του νόμου «Επιβάλλεται ειδική εισφορά αλληλεγγύης στα εισοδήματα άνω των δώδεκα χιλιάδων (12.000) ευρώ των φυσικών προσώπων, που προέκυψαν κατά τις διαχειριστικές χρήσεις 2010 έως και 2014». Όμως η επιβολή της επεκτάθηκε για να ενσωματωθεί στον νέο ΚΦΕ και συγκεκριμένα στο άρθρο 43α του Ν. 4172/22013 ΦΕΚ Α' 167/23-07-2013.

Αναλυτικά η εισφορά αλληλεγγύης για το έτος **2014** υπολογίζονταν ως εξής:

Για εισόδημα από 12.001€ - 20.000€ με συντελεστή 1%
Για εισόδημα από 20.001€ - 50.000€ με συντελεστή 2%
Για εισόδημα από 50.001€ - 100.000€ με συντελεστή 3%
Και από 100.001€ και άνω με συντελεστή 5%

2015

Για εισόδημα από 12.001€ - 20.000€ με συντελεστή 0,7%
Για εισόδημα από 20.001€ - 30.000€ με συντελεστή 1,4%
Για εισόδημα από 30.001€ - 50.000€ με συντελεστή 2%
Για εισόδημα από 50.001€ - 100.000€ με συντελεστή 4%
Για εισόδημα από 100.001€ - 500.000€ με συντελεστή 6%
Και από 500.001€ και πάνω με συντελεστή 8%

2016 - 2022

Για εισόδημα από 12.001€ - 20.000€ με συντελεστή 2,2%
Για εισόδημα από 20.001€ - 30.000€ με συντελεστή 5%

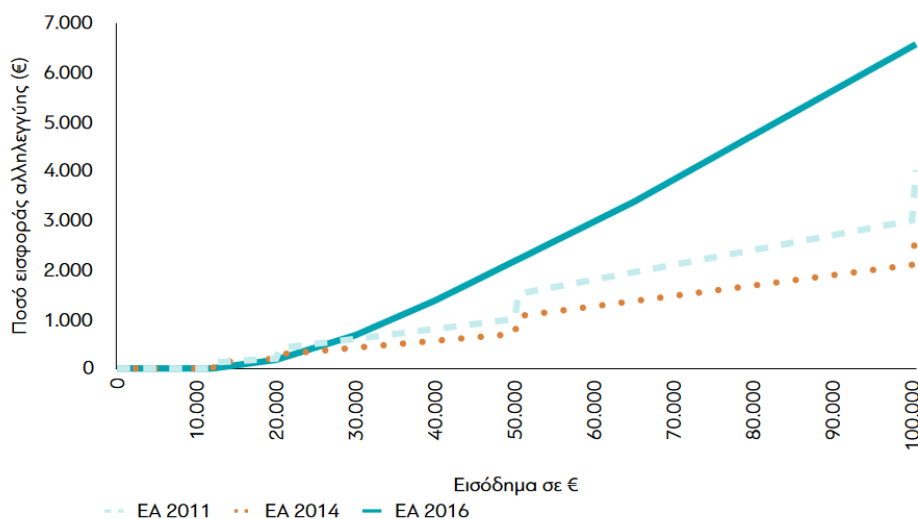
Για εισόδημα από 30.001€ - 40.000€ με συντελεστή 6,5%

Για εισόδημα από 40.001€ - 65.000€ με συντελεστή 7,5%

Για εισόδημα από 65.001€ - 220.000€ με συντελεστή 9%

Και από 220.001€ και πάνω με συντελεστή 10%

Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται η επιβάρυνση από την εισφορά αλληλεγγύης ανάλογα με το εισόδημα τα έτη 2011, 2014 και 2016:

Εικόνα 16. Επιβάρυνση από την εισφορά αλληλεγγύης τα έτη 2011, 2014 και 2016 (<https://www.dianeosis.org/research/i-forologia-eisodimatos-stin-ellada/>)

Με το άρθρο 121 του Ν. 4799/2021 καταργήθηκε η εισφορά αλληλεγγύης για του μισθωτούς μόνο στο ιδιωτικό τομέα και ένα χρόνο μετά καταργήθηκε για όλους οριστικά.

Το 2011 ψηφίστηκε ο νόμος 3943/2011 ΦΕΚ Α 66/31.3.2011 «Καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, στελέχωση των ελεγκτικών υπηρεσιών και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών» ο οποίος εισάγει για πρώτη φορά την έννοια της φορολογικής κατοικίας διαχωρίζοντας το άτομο σε φορολογικό κάτοικο ημεδαπής ή αλλοδαπής. Η αποσαφήνιση της φορολογικής κατοικίας έχει πολύ μεγάλη σημασία για την υπαγωγή των ατόμων στην υποχρέωση δήλωσης του παγκόσμιου εισοδήματος. Ο φορολογούμενος δηλώνει τα εισοδήματά του, που δύναται να αποκτά σε όλον τον κόσμο, στον μόνιμο τόπο διαμονής του. Όταν το φυσικό πρόσωπο δηλώνει μόνιμη κατοικία στην Ελλάδα τότε είναι υποχρεωμένος να δηλώσει το παγκόσμιο εισόδημα στην Ελλάδα. Ενώ όταν το φυσικό πρόσωπο δεν διαμένει μόνιμα στην Ελλάδα, δηλαδή δηλώνει κάτοικος εξωτερικού, τότε είναι υποχρεωμένος να υποβάλλει φορολογική

δήλωση στις ελληνικές φορολογικές αρχές, μόνο για το εισόδημα που αποκτά στην Ελλάδα.

Το 2013 ψηφίστηκε ο νέος ΚΦΕ (Ν. 4172/2013) και αντικατέστησε τον νόμο 2238/1994, ο οποίος καταργήθηκε οριστικά επιφέροντας μία ριζική αλλαγή στη φορολογία.

Η αιτιολογική έκθεση του νόμου αναφέρει μεταξύ άλλων: «Με την εισαγωγή των διατάξεων αυτών που περιλαμβάνονται στο πρώτο μέρος του προτεινόμενου σχεδίου νόμου και αφορούν την φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, νομικών προσώπων απλοποιείται σημαντικά και εξορθολογίζεται το υφιστάμενο φορολογικό σύστημα.»

Παράλληλα ψηφίστηκε και ο νόμος 4174/2013 ΦΕΚ Α'170/26.7.2013 ο επονομαζόμενος Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας. Ο ΚΦΔ συγκέντρωνε διάφορες διατάξεις που ήταν διάσπαρτες στην φορολογική νομοθεσία και τις απλοποιεί σε ενιαίο κείμενο. Οι διατάξεις αυτές ήταν σχετικές με την φορολογική διαδικασία εν γένει, την είσπραξη των εσόδων, κυρώσεις μη συμμόρφωσης και πολλά άλλα. Όπως για παράδειγμα στο άρθρο 66 αναφέρονται ρητά και ίσως για πρώτη φορά, οι περιπτώσεις που κάποιος διαπράττει το αδίκημα της φοροδιαφυγής. Επιπλέον περιλαμβάνονται οι μεταρρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, όπως η ενίσχυση του ελεγκτικού και του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Στα πλαίσια αυτών των μεταρρυθμίσεων, συστάθηκε με τον νόμο 4389/2016 ΦΕΚ Α' 94/27.5.2016, η Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων, η οποία αντικατέστησε την Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων του Υπουργείου Οικονομικών. Πάύει να εποπτεύεται πλέον από το Υπ. Οικ. και την εποπτεία της αναλαμβάνει η Βουλή, στην οποία και λογοδοτεί. Η σύσταση της ΑΑΔΕ, που ξεκίνησε να λειτουργεί από 1/1/2017, επιδίωκε κυρίως την αποκοπή των πολιτικών επιρροών που δεχόταν η φορολογική διοίκηση.

Ο νέος ΚΦΕ θεωρήθηκε από πολλούς ότι το περιεχόμενο του ήταν γενικό με ελλείψεις και κενά. Για αυτό και αμέσως μετά ψηφίστηκαν νόμοι όπως ο 4223/2013 ΦΕΚ Α'287/31.12.2013 και ο 4254/2014 ΦΕΚ Α'85/07.04.2014 προκειμένου να γίνουν διορθώσεις και βελτιώσεις.

3.8.1. ΝΟΜΟΣ 4172/2013 ΦΕΚ Α'167/23.7.2013

Με τον νόμο αυτόν αρχικά άλλαξε η βασική φιλοσοφία του συστήματος που ίσχυε μέχρι τότε, όταν μειώθηκαν οι κλίμακες, καταργήθηκε το αφορολόγητο εισόδημα με

καθιέρωση της έκπτωσης φόρου εισοδήματος, μειώθηκε ο ανώτατος συντελεστές και περιορίστηκαν δραστικά οι εκπτώσεις και απαλλαγές από τη φορολόγηση. Σε όρους σχεδιασμού άλλαξε, επίσης, η λογική της φορολογικής αντιμετώπισης των εισοδημάτων από επαγγέλματα και ατομικές επιχειρήσεις, με την ευθυγράμμιση της φορολόγησης των φυσικών προσώπων που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα με τους συντελεστές που ίσχυαν για τα νομικά πρόσωπα. (Βασιλειάδης κ.α, 2018).

Ο νόμος αποτελείται από τρία τμήματα:

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: ΚΩΔΙΚΑΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ: ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ, ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ, ΥΓΕΙΑΣ, ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ, ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Θα ακολουθήσει ανάλυση μόνο του πρώτου μέρους και συγκεκριμένα των διατάξεων που αποτελούν αντικείμενο των φυσικών προσώπων. Το Πρώτο Τμήμα του νόμου που έχει αντικείμενο τον ΚΦΕ, αποτελείται από οχτώ μέρη. Τα πρώτο μέρος αφορά γενικές διατάξεις, ενώ το δεύτερο και συγκεκριμένα τα άρθρα 10 – 43 αφορούν την φορολογία των φυσικών προσώπων.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου 4172/2013, η εισαγωγή του νέου ΚΦΕ επιδίωκε τη δημιουργία μιας δίκαιης βάσης αναδιανομής του εισοδήματος, μιας σταθερής πηγής χρηματοδότησης των δημόσιων υπηρεσιών και αγαθών και, παράλληλα τη δημιουργία ενός εύληπτου, κατανοητού και προσιτού στον κάθε πολίτη Κώδικα με στόχο την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και σταθερότητας στο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον από τους πολίτες. Ακόμη, επεδίωκε να τεθούν οι προϋποθέσεις ώστε η φορολογική διοίκηση να μπορεί να αντιμετωπίσει τη φοροδιαφυγή ως τη μεγαλύτερη πηγή κοινωνικής αδικίας.

Στις γενικές διατάξεις δίνονται εκ νέου ορισμοί και διευκρινίζονται οι έννοιες σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα αναφοράς. Οι ορισμοί στο άρθρο 3 περιγράφουν την έννοια του «φορολογούμενου», του «φυσικού-συγγενικού-συνδεδεμένου προσώπου».

Στο άρθρο 4 γίνεται ανάλυση της φορολογικής κατοικίας. Επειδή λόγω της οικονομικής κρίσης υπήρχε μεγάλη «εξαγωγή» επαγγελματιών στο εξωτερικό, προκύπταν ζητήματα διπλής φορολόγησης. Στην πλειοψηφία οι Έλληνες πολίτες που μετοίκησαν στο εξωτερικό για να εργαστούν για μεγάλο χρονικό διάστημα, αμελούσαν να αλλάξουν στην αρμόδια εφορία την κατοικία τους, ώστε να δηλωθούν ως κάτοικοι εξωτερικού. Επομένως για την φορολογική αρχή νοείται ως ημεδαπός κάτοικος. Στην περίπτωση που υπήρχε εισροή χρημάτων από τα εισοδήματα που αποκτήθηκαν στο εξωτερικό, ο φορολογούμενος έπρεπε να αποδείξει την προέλευσή τους. Για τον λόγο αυτόν καθορίζονται οι διαδικασίες και οι προϋποθέσεις της φορολογικής κατοικίας. Επίσης σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η χώρα μας έχει υπογράψει κείμενα συμβάσεων για αποφυγή διπλής φορολόγησης με 57 χώρες (Αnon., χ.χ.).

Κατηγορίες εισοδήματος

Στο άρθρο 7 ορίζεται το Φορολογητέο Εισόδημα ανά κατηγορίες αντικαθιστώντας τον όρο «πηγές εισοδήματος». Γίνεται απλούστευση αυτών ως εξής:

- α) εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις,
- β) εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα,
- γ) εισόδημα από κεφάλαιο και
- δ) εισόδημα από υπεραξία μεταβίβασης κεφαλαίου.

Στο άρθρο 8 καταργούνται οι έννοιες του διαχειριστικού και του οικονομικού έτους και καθιερώνεται ο όρος «Φορολογικό έτος» που ταυτίζεται με το ημερολογιακό.

Στη συνέχεια στο Δεύτερο Μέρος του νόμου και συγκεκριμένα στα άρθρα 10 – 43 περιλαμβάνονται οι διατάξεις που αφορούν τα φυσικά πρόσωπα. Η έννοια «πρόσωπα που βαρύνουν τον φορολογούμενο» αντικαθίσταται από τον όρο «εξαρτώμενα μέλη».

Στο άρθρο 13 για πρώτη φορά γίνεται πρόβλεψη για τις παροχές σε είδος που λαμβάνει ένας εργαζόμενος. Για παράδειγμα υπήρχε η πολιτική σε πολλές εταιρείες του ιδιωτικού τομέα, να παρέχουν, σε συγκεκριμένες κατηγορίες εργαζομένων, αυτοκίνητα, κινητά τηλέφωνα, στέγαση, κ.α. Τα έξοδα κατοικίας, συντήρησης των οχημάτων καθώς και τα έξοδα κινητής τηλεφωνίας, που παρείχαν οι εργοδότες εταιρείες, ήταν αποκλειστικά δικά τους. Επειδή ήταν δύσκολο να γίνει διαχωρισμός των εξόδων αυτών, ποια αφορούσαν επαγγελματικούς σκοπούς και σε ποιο βαθμό ο εργαζόμενος έκανε προσωπική χρήση των παροχών αυτών. Με αυτόν τον τρόπο οι εργαζόμενοι εξοικονομούσαν χρήματα από το εισόδημά τους και έτσι αύξανε η φοροδοτική τους ικανότητα. Όμως, σε σύγκριση με άλλους εργαζόμενους, από εξαρτημένη εργασία, οι

οποίοι δεν είχαν αυτές τις παροχές και δαπανούσαν δικά τους χρήματα για έξοδα κίνησης, ενοίκια κλπ., ήταν άδικο όταν έφτανε η ώρα της φορολογικής δήλωσης. Διότι ο νόμος τους φορολογούσε οριζόντια, ενώ στην ουσία είχαν διαφορετική φοροδοτική ικανότητα, αφού οι πραγματικές δαπάνες για την μισθωτή εργασία ήταν περισσότερες. Για να κατασταλεί αυτή η αδικία, ο νέος ΚΦΕ ορίζει τις προϋποθέσεις για την φορολόγηση των παροχών αυτών.

Φορολογικοί συντελεστές

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι στις 23/02/2013 ψηφίστηκε ο Ν. 4110/2013 ΦΕΚ Α'17/23.1.2013 «Ρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος, ρυθμίσεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών και λοιπές διατάξεις» για εισοδήματα που αποκτήθηκαν το έτος 2013. Ενώ ο 4172/2013 ξεκίνησε να ισχύει για εισοδήματα του 2014. Τα εισοδήματα φορολογούνται από το πρώτο ευρώ, καταργώντας οριστικά πλέον, το ελάχιστο αφορολόγητο ποσό εισοδήματος.

Οι συντελεστές φορολόγησης είναι ξεχωριστοί για κάθε κατηγορία εισοδήματος. Τα εισοδήματα πλέον δεν αθροίζονται σύμφωνα με την προέλευσή τους αλλά φορολογούνται ανάλογα με την κατηγορία τους. Άρα δεν υφίσταται η προσωπική φορολόγηση που ίσχυε στον παλιό ΚΦΕ.

Σημαντική μεταρρύθμιση στη φορολογία εισοδήματος πραγματοποιήθηκε το 2013, όταν καταργήθηκε το όριο αφορολόγητου εισοδήματος και θεσπίστηκε έκπτωση φόρου εισοδήματος. Η κατάργηση του αφορολόγητου, η οποία έδωσε τη δυνατότητα είσπραξης φόρου από το πρώτο ευρώ εισοδήματος εφόσον δεν κατοχυρωνόταν η έκπτωση φόρου, συνοδεύτηκε από τη σημαντική μείωση του αριθμού των κλιμακίων εισοδήματος από 8 σε 3 (Βασιλειάδης κ.α., 2018).

Για τα έτη 2013 - 2015 οι κλίμακες φορολόγησης είναι:

Μισθωτών - Συνταξιούχων

Κλιμάκιο εισοδήματος	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
25.000	22%	5.500	25.000	5.500

17.000	32%	5.440	42.000	10.940
Υπερβάλλον	42%			

Κλιμάκιο εισοδήματος	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
50.000	26%	13.000	50.000	13.000
Υπερβάλλον	33%			

Κλίμακα εισοδημάτων από ακίνητα και κινητές αξίες

Κλιμάκιο εισοδήματος	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
12.000	10%	1.200	12.000	1.200
Υπερβάλλον	33%			

Οι αλλαγές που έγιναν το 2013 στους συντελεστές και στις κλίμακες είχαν ως στόχο κυρίως στην αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης. Επιπλέον, για το εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα, η αύξηση των συντελεστών ήταν ιδιαίτερα υψηλή για εισοδήματα μικρότερα από €23.000, αλλά ο οριακός συντελεστής πάνω από αυτό το επίπεδο εισοδήματος ενίσχυε με κάποιο τρόπο τα κίνητρα για εργασία, καθώς ήταν χαμηλότερος έναντι του προηγούμενου συστήματος (Βασιλειάδης κ.ά., 2018).

Ουσιαστική αύξηση της επιβάρυνσης έγινε το 2011 και διατηρήθηκε το 2013, με κάποια μείωση στα χαμηλά και στα υψηλότερα εισοδήματα, αν και με την κατάργηση

του αφορολόγητου και των περισσότερων εκπτώσεων φόρου, αρκετοί φορολογούμενοι είχαν τελικά μεγαλύτερη επιβάρυνση.

Μεταβολές έγιναν και στους φορολογικούς συντελεστές και τις κλίμακες των εισοδημάτων από κεφάλαιο (ακίνητη περιουσία, μερίσματα και τόκους). Οι συντελεστές φορολόγησης μερισμάτων και τόκων αυξήθηκαν από 10% σε 15%, ενώ το εισόδημα από ακίνητη περιουσία (ενοίκια) φορολογείται από το 2013 αυτοτελώς, χωρίς εκπτώσεις ή απαλλαγές, με συγκεκριμένη κλίμακα συντελεστών (Βασιλειάδης κ.ά., 2018).

Η φορολογική βάση στη φορολογία εισοδήματος, παρά τις μεταρρυθμίσεις που υλοποιήθηκαν ιδιαιτέρως την περίοδο 2012-14, παραμένει περιορισμένη και επικεντρωμένη στη μισθωτή εργασία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η επιβάρυνση λόγω των υψηλών συντελεστών φορολογίας και εισφορών να είναι ασύμμετρα μεγάλη για μικρό μέρος του πληθυσμού. Η φορολογική βάση στην Ελλάδα και η σχετικά μικρή αποτελεσματικότητα των φορολογικών ελέγχων ευνοούν την εκτεταμένη φοροδιαφυγή, παραβιάζοντας την αρχή της οριζόντιας ισότητας καθώς άτομα με την ίδια φοροδοτική ικανότητα δεν φαίνεται να έχουν την ίδια φορολογική αντιμετώπιση, είτε λόγω εξαιρέσεων που ακόμα υπάρχουν στο νομοθετικό πλαίσιο, είτε λόγω εκτεταμένης φοροδιαφυγής (Αποπ., 2021).

Για τα έτη 2016 – 2019 με το άρθρο 112 του Ν. 4387/2016 ΦΕΚ Α'85/12.5.2016 «Ενιαίο Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλειας Μεταρρύθμιση ασφαλιστικού συνταξιοδοτικού συστήματος Ρυθμίσεις φορολογίας εισοδήματος και τυχερών παιγνίων και άλλες διατάξεις.» αλλάζουν οι κλίμακες φορολόγησης, στη λογική ενίσχυσης της προοδευτικότητας του συστήματος, αλλά και αύξησης των εσόδων. Ενώ έμεινε ίδια η επιβάρυνση των εισοδημάτων από μισθούς και συντάξεις μέχρι €20.000, για υψηλότερα εισοδήματα οι συντελεστές που εφαρμόζονται συνεπάγονται πρόσθετη μέση φορολογική επιβάρυνση που φτάνει στο 16% (για εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις κοντά στα €42.000). Αντίθετα, η επιβάρυνση των εισοδημάτων από επιχειρηματική δραστηριότητα μειώθηκε κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες για τα εισοδήματα μέχρι €22.000 και αυξήθηκε για τα μεγαλύτερα εισοδήματα. Εκτός από αυτές τις αλλαγές, η ειδική εισφορά αλληλεγγύης απέκτησε μόνιμο χαρακτήρα, αυξάνοντας στην πράξη τον οφειλόμενο φόρο για κάθε επίπεδο εισοδήματος που είναι μεγαλύτερο από €12.000 (Βασιλειάδης κ.ά., 2018).

Η επόμενη αλλαγή για τα έτη 2020 – 2022 επέρχεται με τον νόμο 4646/2019 «Φορολογική μεταρρύθμιση με αναπτυξιακή διάσταση για την Ελλάδα του αύριο.» (ΦΕΚ Α' 201/12-12-2019).

Σήμερα οι φορολογικοί συντελεστές που έχει το ελληνικό φορολογικό σύστημα για τα φυσικά πρόσωπα είναι από τους υψηλότερους στην Ευρώπη. Το σύστημα των πολύ υψηλών συντελεστών και των εξαιρετικά υψηλών εισφορών κρατά μεν τα φορολογικά έσοδα υψηλά, αλλά το κάνει με στρεβλό και, τελικά, άδικο τρόπο. Το 2015 το 88,2% των φορολογούμενων, αυτοί δηλαδή που δήλωσαν εισοδήματα μικρότερα των 25.000 ευρώ ετησίως, πλήρωναν το 32,7% των φόρων. Το υπόλοιπο 11,8% πλήρωνε το 67,3% των φόρων. Μάλιστα, το 3,4% των πολιτών, αυτοί που δήλωναν πάνω από 42.000 ευρώ ετήσιο εισόδημα, πληρώνουν το 42,1% των φόρων (Γεωργακόπουλος, 2018).

Απαλλαγές και μειώσεις φόρου

Ο νέος ΚΦΕ αντιμετωπίζει διαφορετικά τις έννοιες της απαλλαγής και της μείωσης φόρου, σε σχέση με τον προηγούμενο. Εφόσον η φιλοσοφία του στηρίζεται στην αντιμετώπιση του εισοδήματος ανάλογα από πηγή προέλευσης του, οι απαλλαγές και οι μειώσεις απευθύνονται στα εισοδήματα της εξαρτημένης εργασίας. Στο άρθρο 14 αναφέρονται οι περιπτώσεις των εισοδημάτων των από μισθωτή εργασία και συντάξεις που δεν φορολογούνται, όπως προβλέπουν οι κείμενες διατάξεις. Σε ότι αφορά τις μειώσεις, ουσιαστικά αναφέρεται στο άρθρο 16 μια μείωση. Αυτή αφορά μόνο τα εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις, ενός συγκεκριμένου ποσού που περιορίζεται, ανάλογα με το ύψος του εισοδήματος.

Στο άρθρο 17 που προβλέπονται οι πρόσθετες μειώσεις, αυτές αφορούν σε πρόσωπα με διάφορες κατηγορίες αναπηρίας καθώς και θύματα πολέμου ή τρομοκρατικών ενεργειών.

Το άρθρο 18 αναφέρει ότι για τη μείωση του φόρου κατά 10% από ιατρικές δαπάνες, αυτές δεν πρέπει να ξεπερνούν τις 3.000€ και με την προϋπόθεση ότι δεν υπερβαίνουν το 5% του φορολογητέου εισοδήματος.

Τέλος το άρθρο 19 προβλέπει μείωση φόρου για τις δωρεές ενώ το άρθρο 20 δεν αναγνωρίζει μειώσεις φόρου για του κάτοικους εξωτερικού.

Εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα

Το άρθρο 21 του ΚΦΕ συγκεντρώνει ουσιαστικά τις ατομικές επιχειρήσεις με τα ελευθέρια επαγγέλματα, σε μια κατηγορία που την ονομάζει «επιχειρηματική

δραστηριότητα». Προσδιορίζει δε επακριβώς, τον τρόπο που προκύπτει το κέρδος. «Ως κέρδος από επιχειρηματική δραστηριότητα θεωρείται το σύνολο των εσόδων από τις επιχειρηματικές συναλλαγές, μετά την αφαίρεση των επιχειρηματικών δαπανών, των αποσβέσεων και των προβλέψεων από επισφαλείς πελάτες». Έχει ειδική μνεία για τους αγρότες σχετικά με τα έξοδα παραγωγής αγροτικών, κτηνοτροφικών και συναφών προϊόντων. Το εισόδημα φυσικών προσώπων από επιχειρηματική δραστηριότητα αντιμετωπίστηκε διαφορετικά με την εισαγωγή 2 μόνο συντελεστών, σε παρόμοιο επίπεδο με τη φορολόγηση των νομικών προσώπων (Βασιλειάδης κ.ά., 2018). Επιπλέον ορίζει τι είναι επιχειρηματική συναλλαγή και ότι το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η «συστηματική διενέργεια οικονομικών πράξεων» πάνω από τρεις ανά εξάμηνο.

Στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου για πρώτη φορά εισάγεται η έννοια της «Προσαύξης Περιουσίας». «Κάθε προσαύχιση περιουσίας που προέρχεται από παράνομη ή αδικαιολόγητη ή άγνωστη πηγή ή αιτία θεωρείται κέρδος από επιχειρηματική δραστηριότητα υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στον Κ.Φ.Δ.»

Η προσαύχιση περιουσίας διαπιστώνεται σε περίπτωση φορολογικού ελέγχου. Κατά τον φορολογικό έλεγχο πραγματοποιείται η άρση του τραπεζικού απορρήτου και παρέχεται πρόσβαση στην επεξεργασία των κινήσεων των τραπεζικών προϊόντων που διαθέτει ο ελεγχόμενος σε όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην ελληνική επικράτεια. Στη συνέχεια ζητούνται από τον ελεγχόμενο πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με τις κινήσεις στους τραπεζικούς του λογαριασμούς. Εν ολίγοις στην περίπτωση που διαπιστωθεί ότι ο ελεγχόμενος έχει εισπράξει χρήματα που δεν αιτιολογούνται από την επαγγελματική δραστηριότητα, καταλογίζονται με βάση τις κείμενες διατάξεις.

Ο νομοθέτης ορίζει ότι, η προέλευση της προσαύχισης περιουσίας από παράνομη πηγή και αιτία, θεωρείται κέρδος από επιχειρηματική δραστηριότητα. Συνεπώς δίνεται η νομική κάλυψη, προκειμένου κάθε προσαύχιση περιουσίας να αντιμετωπίζεται ως εισόδημα και να φορολογείται με 33%, σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 29 του ΚΦΕ.

Είναι πολύ σημαντικό να δίνεται μεγάλη βάση στο τι θεωρείται κέρδος από επιχειρηματική δραστηριότητα. Ενώ η πρακτική της αφαίρεσης των εξόδων από τα έσοδα ακούγεται κατανοητή και έχει γίνει αποδεκτή, ωστόσο υπάρχει μεγάλη σύγχυση στον προσδιορισμό των εξόδων, ως παραγωγικές δαπάνες. Στο άρθρο 23 του Ν. 4172/2013 ορίζεται ότι πρέπει να ισχύουν αθροιστικά κάποιες προϋποθέσεις, όπως η σύνδεση του εξόδου με την δραστηριότητα της επιχείρησης, η καταχώρηση των εσόδων

στα βιβλία της επιχείρησης και η συναλλαγή να έχει πραγματοποιηθεί με αξία συναφή με τις εμπορικές πρακτικές. Με την διάταξη αυτή ο νομοθέτης περιορίζει την αλόγιστη καταχώρηση εξόδων που συνέβαινε παλαιότερα, από τους επιτηδευματίες για να μειώσουν τα κέρδη στα λογιστικά τους βιβλία. Προκειμένου να καταστεί πιο ακριβής η έννοια της εκπιπτόμενης δαπάνης, στο άρθρο 23 αναφέρονται όλες οι μη εκπιπόμενες δαπάνες. Αυτές, μεταξύ άλλων, αφορούν τις προσωπικές καταναλωτικές δαπάνες καθώς και το τεκμαρτό μίσθωμα σε περίπτωση ιδιόχρησης. Το συγκεκριμένο άρθρο κάνει λόγο και για τις δαπάνες αξίας άνω των 500€, οι οποίες αν δεν έχουν εξοφληθεί με τραπεζικό μέσο. Με άλλα λόγια, για έξοδα της επιχείρησης που είναι μεγαλύτερα των 500€ και έχουν πληρωθεί με μετρητά, ο νόμος απαγορεύει την αφαίρεσή τους από τα ακαθάριστα έσοδα. Αυτό δεν σημαίνει ότι η συναλλαγή χαρακτηρίζεται ως εικονική, αλλά εστιάζει κυρίως στο μη ξέπλυμα μη τιμολογούμενου εισπραττόμενου χρήματος. Για παράδειγμα όταν κάποιος πουλάει αγαθά ή παρέχει υπηρεσίες χωρίς να εκδίδει παραστατικά, αποκρύπτει έσοδα. Τα χρήματα που εισπράττει σε αυτήν την περίπτωση είναι μετρητά, οπότε δεν μπορούν να εντοπιστούν. Μη μπορώντας να πληρώσει έξοδα άνω των 500€ με μετρητά, καθιστά δυσκολότερη την διοχέτευση αυτών των χρημάτων.

Η έκθεση της επιστημονικής υπηρεσίας της Βουλής, αναφέρει ότι «η ρύθμιση δεν βρίσκεται σε αρμονία με την παράγραφο 6 του άρθρου 10 του Κώδικα Φορολογικής Απεικόνισης Συναλλαγών (Ν. 4093/2012), σύμφωνα με την οποία πληρωμή μέσω τραπεζικού λογαριασμού ή με έκδοση ή οπισθογράφιση επιταγής, απαιτείται μόνο για συναλλαγές άνω των 3.000€, ενώ επιτρέπεται συμψηφισμός αμοιβαίων ανταπαιτήσεων μεταξύ των αντισυμβαλλόμενων, χωρίς όριο αξίας» (Τότσης, 2016). Εδώ επισημαίνεται ξεκάθαρα η σύγκρουση διατάξεων δυο διαφορετικών νόμων, που αναφέρονται στο ίδιο ζήτημα. Βέβαια η συγκεκριμένη διάταξη του Κ.Φ.Α.Σ. καταργήθηκε με τον νόμο 4308/2014 (ΦΕΚ Α' 251/24-11-2014) (παρ. 1 άρθρο 38), αλλά για διάστημα ενός έτους οι διατάξεις συνέπιπταν αφού ο 4172/2013 άρχισε να ισχύει από 1/1/2014 και 4308/2014 από 1/01/2015. Το διάστημα θεωρείται αρκετά μεγάλο, αν αναλογιστούμε τα διλήμματα των ελεγκτικών αρχών, που τέθηκαν, ως προς τον χειρισμό των εξόδων, στις ελεγχόμενες υποθέσεις.

Εισόδημα από κεφάλαιο

Στο εισόδημα από κεφάλαιο κατατάσσεται η ακίνητη περιουσία του φυσικού προσώπου, την οποία το τελευταίο εκμεταλλεύεται ώστε να προκύπτει εισόδημα. Η νέα ομαδοποίηση των εισοδημάτων που προστάζει ο νέος ΚΦΕ, συγκεντρώνει τα ενοίκια

μίσθωσης ακινήτων, τους τόκους, τα μερίσματα και τα δικαιώματα σε αυτήν την κατηγορία, όπως ορίζει το άρθρο 35. Στα επόμενα άρθρα αναλύονται ξεχωριστά τα στοιχεία που αποτελούν αυτήν την κατηγορία. Συγκεκριμένα στο άρθρο 36 εξηγείται η έννοια του μερίσματος. Το μερίσμα ορίζεται ως το εισόδημα που προκύπτει από επενδυμένο κεφάλαιο σε μετοχές, μερίδια ή συμμετοχές. Όταν διανέμεται στους δικαιούχους, φορολογείται στην πηγή του. Ο συντελεστής φορολόγησης είναι 10% για το διάστημα 2014 – 2016. Με τον Ν. 4387/16 αυξήθηκε σε 15% για το διάστημα από 2017 – 2018, για να επανέλθει με τον Ν. 4603/2019 σε 10%. Από το 2020 και μετά με τον Ν. 4646/2019 μειώθηκε σε 5%.

Οι τόκοι αφορούν το εισόδημα που προέρχεται από κάθε είδους απαίτηση, όπως τραπεζικές καταθέσεις, κρατικά χρεόγραφα, ομολογίες, τίτλους και κάθε είδους δανειακή σχέση. Οι τόκοι ομολογιακών δανείων του Ελληνικού Δημοσίου που λαμβάνουν τα φυσικά πρόσωπα απαλλάσσονται από φόρο. Καθώς και οι τόκοι από ομόλογα του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας. Επίσης οι τόκοι φορολογούνται κατά την απόδοσή τους. Ο συντελεστής φόρου είναι 15%.

Τα δικαιώματα είναι το εισόδημα που προκύπτει για την χρήση της πνευματικής ιδιοκτησίας. Αφορά κάθε είδους καλλιτεχνικά, επιστημονικά, λογοτεχνικά έργα, ταινίες κινηματογράφου, ραδιοφωνικές εκπομπές κ.α. Επίσης χρήση λογισμικών, διπλώματα ευρεσιτεχνίας, τεχνικές μεθόδους και γενικά οτιδήποτε έχει σχέση με χρήση και εκμετάλλευση πρωτότυπων άυλων αγαθών. Τα δικαιώματα φορολογούνται με συντελεστή 20%.

Τέλος στο άρθρο 39 αναλύονται οι περιπτώσεις των εισοδημάτων από ακίνητη περιουσία. Ο νόμος 4172/2013 ορίζει «το εισόδημα από ακίνητη περιουσία σημαίνει το εισόδημα σε χρήμα ή σε είδος που προκύπτει από την εκμίσθωση ή την ιδιοχρησιμοποίηση ή τη δωρεάν παραχώρηση γης και ακινήτων». Άρα αναφέρεται στα ενοίκια που εισπράττει ο ιδιοκτήτης κτηρίου, εξοπλισμού, καλλιεργήσιμων εκτάσεων κ.α. Σε περίπτωση ιδιοχρησιμοποίησης, το τεκμαρτό ενοίκιο συνίσταται στο 3% της αντικειμενικής αξίας του ακινήτου, εκτός αν πρόκειται για συγγενείς πρώτου βαθμού. Εδώ υπάρχει εξαίρεση σε κατοικία έως 200τ.μ. Από το εισόδημα της ακίνητης περιουσίας εκπίπτει το 5%, ως δαπάνες συντήρησης ή ανακαίνισης.

Ο συντελεστής φορολόγησης των ακινήτων για τα έτη 2014 – 2015 ήταν για εισόδημα έως 12.000€ με 11% και για >12.000€ με 33%. Μεταγενέστερα με το άρθρο 112 (ρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος) του Ν. 4387/2016, οι κλίμακες φορολόγησης αυξήθηκαν από δυο σε τρεις, αυξάνοντας ταυτόχρονα και τα ποσοστά

των συντελεστών. Συγκεκριμένα έως 12.000€ ο συντελεστής είναι 15%, από 12.000€ - 35.000€ 35% και >35.000€ 45%.

Εισόδημα από υπεραξία μεταβίβασης κεφαλαίου

Το εισόδημα από υπεραξία μεταβίβασης κεφαλαίου, αναφέρεται στο εισόδημα που αποκτά κάποιος ο οποίος μεταβιβάζει ακίνητη περιουσία και τίτλους, όπως μετοχές, μερίδια προσωπικών ή κεφαλαιουχικών εταιρειών, κρατικά ομόλογα, ακόμα και εισόδημα από μεταβίβαση ολόκληρης επιχείρησης, εφόσον δεν πρόκειται για συναλλαγές επιχειρηματικής δραστηριότητας (Βασιλειάδης κ.ά., 2018).

Στο άρθρο 41 του ΚΦΕ ορίζεται το εισόδημα που προκύπτει από μεταβίβασης ακίνητης περιουσίας. Στην παράγραφο 2 περιγράφεται ότι υπεραξία είναι η διαφορά μεταξύ τιμής κτήσης και τιμή πώλησης αποπληθωρισμένη, δηλαδή ανάλογα με τα έτη διακράτησης υπολογίζεται σε ένα ποσοστό απομείωσης. Για παράδειγμα, για ένα έτος διακράτησης ο συντελεστής είναι 100%, για δύο χρόνια διακράτησης ο συντελεστής είναι 98,2%....και καταλήγει για 26+ έτη διακράτησης ο συντελεστής να είναι 60%. Το συγκεκριμένο άρθρο υπέστη πολλές τροποποιήσεις σε ότι αφορά τον προσδιορισμό της αξίας κτήσης και τους συντελεστές απομείωσης. Η απόκτηση ακινήτου, άλλωστε, δεν προέρχεται μόνο από αγορά αλλά και από κληρονομιά, γονική παροχή, δωρεά εν ζωή κ.α. Υπεραξία μέχρι του ποσού των €25.000 απαλλάσσεται από τον φόρο, εφόσον ο φορολογούμενος έχει διακρατήσει το ακίνητο για 5 χρόνια και δεν έχει πραγματοποιήσει το συγκεκριμένο διάστημα άλλη μεταβίβαση ακίνητης περιουσίας (Βασιλειάδης κ.ά., 2018).

Σύμφωνα με την έκθεση της επιστημονικής υπηρεσίας της Βουλής εντοπίζονται ζητήματα τα οποία χρήζουν επανεξέτασης. Για παράδειγμα δεν διευκρινίζεται επακριβώς αν εμπίπτει η αγοραία αξία κτίσματος που έχει ανεγερθεί σε έδαφος κυριότητας τρίτου με έξοδα του μισθωτή. Επίσης σχετικά με την αποπληθωρισμένη υπεράξια, οι συντελεστές απομείωσης λαμβάνουν υπόψη την παλαιότητα του ακινήτου και όχι τον πληθωρισμό και επισημαίνεται ότι «η μέθοδος και οι συντελεστές αποπληθωρισμού πρέπει να προβλέπονται από τον νόμο».

Με τον Ν. 4646/2019 αναστάλθηκε η ισχύ του συγκεκριμένου άρθρου από 01/01/2015 - 31/12/2022. Ουσιαστικά δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Στο άρθρο 42 απαριθμούνται οι περιπτώσεις απόκτησης εισοδήματος από μεταβίβαση τίτλων και καθορίζεται ο τρόπος φορολόγησης της υπεραξίας των φυσικών προσώπων.

Το άρθρο 43 είναι το τελευταίο άρθρο του ΚΦΕ που αφορά τα φυσικά πρόσωπα και ορίζει τον συντελεστή για υπεραξία σε 15%. Τα υπόλοιπα άρθρα του Ν.4172/2013 αφορούν τα Νομικά Πρόσωπα.

Εναλλακτικός τρόπος υπολογισμού της ελάχιστης φορολογητέας ύλης

Ο εναλλακτικός τρόπος φορολόγησης αναφέρεται στο σύστημα τεκμηρίων που έχει αναλυθεί παραπάνω. Η εφαρμογή των τεκμηρίων είναι ένας τρόπος αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής. Βέβαια ο φορολογούμενος μπορεί να επικαλεστεί ανάλωση κεφαλαίου από εισοδήματα προηγούμενων ετών, τα οποία έχουν αποδεδειγμένα φορολογηθεί, προκειμένου να καλύψει την διαφορά.

Το άρθρο 30 αναλύει και περιγράφει το πως υπολογίζεται το τεκμαρτό εισόδημα, ενώ τα άρθρα 32-34 αναφέρουν τις αντικειμενικές δαπάνες και υπηρεσίες, τις δαπάνες απόκτησης περιουσίας, καθώς και τις περιπτώσεις στις οποίες δεν εφαρμόζονται τα τεκμήρια. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στα πλαίσια αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης, σχεδόν εξαλείφθηκαν οι εκπτώσεις από το εισόδημα και αυξήθηκαν τα τεκμήρια που αποδεικνύουν το μέγεθος της πραγματικής διαβίωσης.

3.8.2. Η εποχή της πανδημίας

Η πανδημία εμφανίστηκε στις αρχές του 2020 επηρεάζοντας οριζόντια και σε όλα τα επίπεδα όλες τις χώρες της υφηλίου, προκαλώντας τεράστιες ζημιές. Εκτός από την σωρεία επιπτώσεων της νόσου και των θανάτων, ο κόσμος είχε κληθεί να αντιμετωπίσει και τις οικονομικές συνέπειες. Η Ελλάδα, εκείνη την περίοδο στην προσπάθειά της να ανακάμψει οικονομικά, μετά τα εξαντλητικά μνημόνια, δέχτηκε ακόμα ένα αναπάντεχο χτύπημα. Με τον παγκοσμίως επιβαλλόμενο εγκλεισμό και την απαγόρευση της κυκλοφορίας, η οικονομική δραστηριότητα συρρικνώθηκε. Οι επιχειρήσεις έκλεισαν, εκτός από τα είδη τροφίμων και τις επείγουσες ιατρικές υπηρεσίες. Σε όσες επιχειρήσεις ήταν δυνατό, δουλεύαν με τηλεργασία, αλλά πάλι υπήρχαν προβλήματα καθώς υπολειτουρούσαν. Επιχειρήσεις με αντικείμενο την εστίαση, τον τουρισμό, τις μεταφορές, την βιομηχανία και πολλές άλλες αναγκάστηκαν να αναστείλουν τις δραστηριότητες τους, προκαλώντας μεγάλο πλήγμα στην οικονομία. Συγκεκριμένα, τον Μάρτιο του 2020, μετά την εφαρμογή των μέτρων τα φορολογικά έσοδα του κράτους ήταν μειωμένα κατά 14,9% που αντιστοιχούσε σε €48,2 εκατομμύρια, ενώ τον Απρίλιο του ίδιου έτους τα έσοδα ήταν μειωμένα πέρα από το 25% (Παϊζάνου, 2020).

Προκειμένου να αντιμετωπίσει η ελληνική κυβέρνηση τη νέα τάξη πραγμάτων, για την οποία δεν ήταν καθόλου προετοιμασμένη, υιοθέτησε νέα μέτρα. Η Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου που ψηφίστηκε εκτάκτως στις 30.03.2020 (ΦΕΚ Α/75/30.3.2020), προέβλεπε, μεταξύ άλλων για τα φυσικά πρόσωπα, έκπτωση 25% σε βεβαιωμένες οφειλές και αναστολή πληρωμών, σε επιχειρήσεις με Κωδικούς Αριθμούς Δραστηριότητας (ΚΑΔ), που τέθηκαν σε αναστολή εργασιών. Επίσης όριζε προσωρινά μέτρα κρατικής ενίσχυσης όπως την αποζημίωση ειδικού σκοπού στα πλαίσια διάδοσης του Covid-19. Το ποσό αυτό ήταν αφορολόγητο.

Ο Ν. 4753/2020 (ΦΕΚ Α' 227/18.11.2020) αφορούσε διατάξεις για την υποχρεωτική ή προαιρετική μείωση ενοικίων για τα φυσικά πρόσωπα και για τις επιχειρήσεις που έχουν πληγεί από την πανδημία. Η τροπολογία αναφέρει αναλυτικά τις προϋποθέσεις μείωσης στη δαπάνη ενοικίου, καθώς και για ποιο χρονικό διάστημα αφορά. Στην αιτιολογική έκθεση αναφέρεται: «Η αντιμετώπιση των δυσμενών συνεπειών και ειδικότερα της ανατροπής της οικονομικής κατάστασης των επιχειρήσεων και επαγγελματικών ομάδων, οι οποίες συνεχίζουν να πλήττονται έντονα από τη διάδοση του κορονοϊού COVID-19, καθώς εξακολουθεί να υφίσταται διαρκής και κλιμακούμενος ο κίνδυνος εξάπλωσής του μέσω έκτακτων υποστηρικτικών μέτρων που αφορούν τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται: σε περιφερειακές ενότητες της Χώρας, οι οποίες κηρύχθηκαν κατά τον μήνα Οκτώβριο 2020, για τουλάχιστον δεκατέσσερις (14) ημέρες, σε επιδημιολογικό επίπεδο «πολύ υψηλό». Στις επαγγελματικές ομάδες, αναφέρονται και οι μισθωτοί των οποίων οι συμβάσεις εργασίας αναστάληκαν λόγω της πανδημίας. Επομένως και σε αυτούς δίνεται η δυνατότητα να καταβάλλουν μειωμένο ενοίκιο. Στον αντίποδα για την προστασία των ιδιοκτητών των ακινήτων, στο ίδιο άρθρο αναφέρεται ότι το κράτος θα καλύψει την απώλεια των μισθωμάτων κατά το ήμισυ, με κατάθεση ποσού σε τραπεζικό τους λογαριασμό και όχι με συμψηφισμό οφειλών.

Περαιτέρω με το άρθρο 28 του Ν.4797/2021 χορηγήθηκε αυξημένη αποζημίωση ειδικού σκοπού σε πληγέντες επιχειρήσεις, η οποία είναι αφορολόγητη. Με τον Ν. 4801/2021 και συγκεκριμένο στο άρθρο 32, αναφέρεται ότι τα ποσά ενίσχυσης για {«Επιχορήγηση αυτοαπασχολούμενων δικηγόρων», «Επιδότηση κεφαλαίου κίνησης πληττόμενων από την πανδημία τουριστικών επιχειρήσεων φιλοξενίας» και «Επιχορήγηση υφιστάμενων επιχειρήσεων γυμναστηρίων, παιδότοπων» δεν υπόκεινται σε οποιονδήποτε φόρο, τέλος, εισφορά ή άλλη κράτηση υπέρ του Δημοσίου, συμπεριλαμβανομένης της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης.}

Τα ποσά κρατικής ενίσχυσης που χορηγήθηκαν με την μορφή της «Επιστρεπτέας Προκαταβολής» και ειδικά το μέρος αυτής, που δεν θα επιστραφεί και θεωρείται έσοδο για αυτόν που το έλαβα, επίσης δεν φορολογείται. Το ίδιο ισχύει και για τα ποσά που δόθηκαν ως επιδοτήσεις για την κάλυψη παγίων δαπανών, με το άρθρου 29 του Ν.4772/2021, που αφορά την στήριξης για τις μη καλυπτόμενες δαπάνες.

Με το άρθρο 76 του Ν.4796/2021 καταβλήθηκε «Επιδότηση κεφαλαίου κίνησης σε επιχειρήσεις εστίασης για προμήθεια πρώτων υλών», επίσης αφορολόγητο. Καθώς και η αποζημίωση του άρθρου 121 του Ν.4790/2021, που δόθηκε για τη μίσθωση τουριστικών καταλυμάτων, έτους 2021, τα οποία μετατράπηκαν σε αναρρωτήρια προκειμένου να καλύψουν ανάγκες δημόσιας υγείας.

Όλες οι παραπάνω κρατικές ενισχύσεις που χορηγήθηκαν στα πλαίσια αντιμετώπισης της πανδημίας, είναι σύμφωνα με την ανακοίνωση στις 19/3/2020 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το καθεστώς αυτό ενίσχυσης είχε εγκριθεί προηγουμένως από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και πάνω σε αυτό ψηφίστηκαν όλες οι σχετικές τροπολογίες.

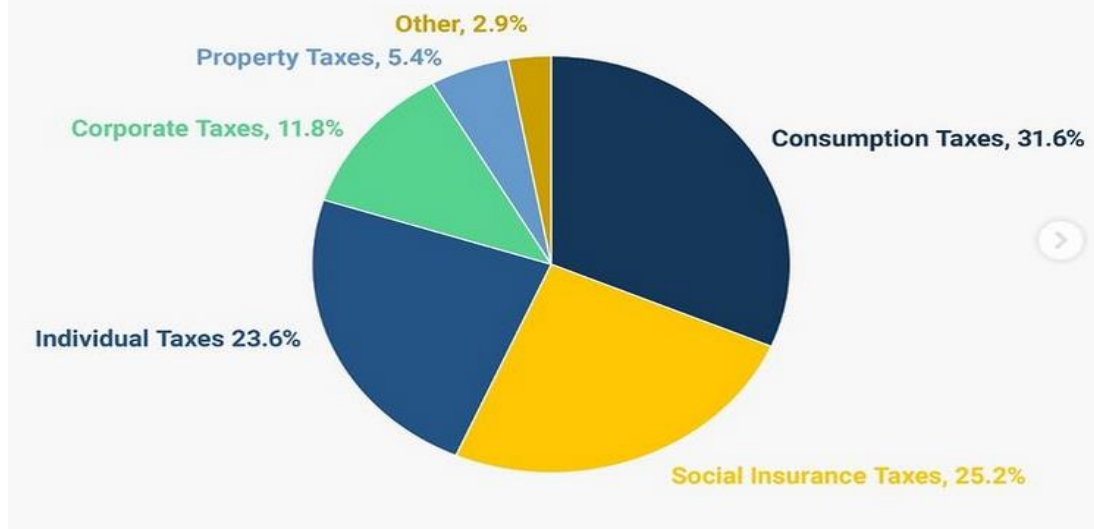
Τα Υπουργεία Οικονομικών, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, με βάση την εισήγηση του Διοικητή της Α.Α.Δ.Ε., είναι αυτά που καθορίζουν την μορφή της ενίσχυσης, τις προϋποθέσεις λήψης από τους δικαιούχους, και όλες τις διαδικασίες υποβολής αίτησης, με τα δικαιολογητικά που απαιτούνται.

Το κλίμα μετά την πανδημία, είναι πολύ ασταθές για την πορεία των επιχειρήσεων και γενικότερα της οικονομίας, καθώς η πρόβλεψη για την επίτευξη μελλοντικών κερδών δεν βασίζεται σε ορθολογικές συνθήκες. Κατά συνέπεια και η συλλογή δημοσίων εσόδων από την φορολογία καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη.

Σήμερα, οι ανεπτυγμένες χώρες συγκεντρώνουν φορολογικά έσοδα μέσω φόρων εισοδήματος φυσικών προσώπων, φόρων εισοδήματος εταιρειών, φόρων κοινωνικής ασφάλισης, φόρων επί αγαθών και υπηρεσιών και φόρων ιδιοκτησίας - ο συνδυασμός των οποίων καθορίζει πόσο στρεβλωτικό ή ουδέτερο είναι ένα φορολογικό σύστημα. Για παράδειγμα, οι φόροι επί του εισοδήματος μπορούν να προκαλέσουν μεγαλύτερη οικονομική ζημία από ό,τι οι φόροι επί της κατανάλωσης και της περιουσίας. Οι χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) διαφέρουν σημαντικά ως προς τον τρόπο με τον οποίο συγκεντρώνουν έσοδα. Κατά μέσο όρο, οι πηγές εισοδήματος των γενικών κυβερνήσεων παρουσιάζονται στην παρακάτω εικόνα, που όπως φαίνεται, το μεγαλύτερο μέρος κατέχουν οι φόροι κατανάλωσης (31.6%) και οι φόροι εισοδήματος φυσικών προσώπων (23,6%):

Consumption Taxes Are the Most Important Tax Revenue Source for OECD Countries

OECD Average Sources of Tax Revenue, 2022

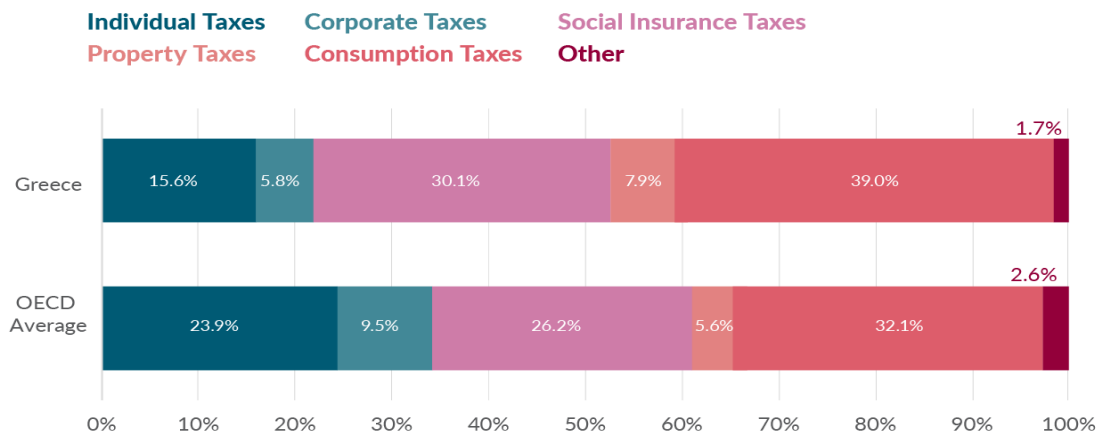

Εικόνα 17 Πηγές φορολογικών εσόδων ΟΟΣΑ κατά μέσο όρο, 2022
(https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RS_GBL)

Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται η σύγκριση των πηγών φορολογικών εσόδων της Ελλάδας σε σχέση με τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ, σύμφωνα με στοιχεία του 2018.

Όπως φαίνεται, όσον αφορά τον φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων, η Ελλάδα υπολείπεται του μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ, καθώς το ποσοστό είναι 15,6%, ενώ των χωρών του ΟΟΣΑ 23,9%. Επίσης, σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα η Ελλάδα φαίνεται πως δεν βασίζεται στους εταιρικούς φόρους για την αύξηση των εσόδων της, καθώς το ποσοστό είναι μόλις στο 5,8% σε σχέση με τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ που είναι στο 9,5%. Αντίθετα η Ελλάδα φαίνεται πως βασίζεται περισσότερο στους φόρους κοινωνικής ασφάλισης (30,1%) ποσοστό που ξεπερνά τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ (26,2%). Η Ελλάδα ξεπερνά επίσης τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ (5,6%) στους φόρους ιδιοκτησίας (7,9%) όπως επίσης ξεπερνά σημαντικά τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ στους φόρους κατανάλωσης (39% σε σύγκριση με το 32,1% του ΟΟΣΑ).

Sources of Tax Revenue in Greece and the OECD, 2018

Note: For Greece, only the aggregate of taxes on income, profits and capital gains was available for the year 2018. To split this aggregate into the three categories Individual Income Taxes, Corporate Income Taxes and Other Income Taxes, the average of the distribution of these categories in the three years prior (2015-2017) was used
 Source: OECD Global Revenue Statistics Database, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RS_GBL.

TAX FOUNDATION

@TaxFoundation

Εικόνα 18. Πηγές φορολογικών εσόδων Ελλάδας και ΟΟΣΑ, 2018
 (https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RS_GBL)

Συμπεράσματα

Η φορολογία στην Ελλάδα, όπως και σε κάθε ευνομούμενη χώρα, είναι άρρηκτα συνυφασμένη με την ίδια την ύπαρξη και τη δομή του κράτους. Λειτουργία, εξουσία, δραστηριότητα, μηχανισμός ή θεσμός; Ο ακριβής προσδιορισμός της εξακολουθεί ακόμα να εγείρει ατέρμονες συζητήσεις ανάμεσα στους ειδήμονες, φιλοσόφους, πολιτιολόγους και οικονομολόγους. Αναμφίβολα όμως συνιστά τον κινητήριο μοχλό του κράτους με την επιβολή και συλλογή των υποχρεωτικών φόρων που αξιοποιούνται για την χρηματοδότηση των κρατικών δαπανών, την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης και την ανακατανομή του πλούτου, για την άμβλυνση των ανισοτήτων. Προβλέπεται από το Σύνταγμα και ορίζεται ως μονομερής, αναγκαστική και χωρίς αντάλλαγμα παροχή.

Το ελληνικό φορολογικό σύστημα και δη των φυσικών προσώπων εξακολουθεί να αποτελεί την αχίλλειο πτέρνα της ελληνικής δημοσιονομικής πολιτικής, διακόσια και πλέον χρόνια μετά την εθνική παλιγγενεσία και τους οραματισμούς της. Καθώς το σύστημα φορολόγησης επηρεάζει τόσο την οικονομική δραστηριότητα όσο και τη διανομή του εισοδήματος, κριτήρια όπως η ισότητα, η οικονομική δικαιοσύνη, αλλά και η σταθερότητά του διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στην παροχή κινήτρων στους φορολογούμενους και στην οικονομική αποτελεσματικότητα.

Από την ενδελεχή διαχρονική του προσέγγιση καταδεικνύεται πως το ελληνικό φορολογικό σύστημα διέπεται συχνά από πρόχειρες, περιστασιακές, κοντόφθαλμες και ευκαιριακές θεσμοθετήσεις, χωρίς εστίαση στις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας. Η βασική του αδυναμία έγκειται στις αλλεπάλληλες, οβιδιακού τύπου αναδιαρθρώσεις του, οδηγώντας πολλές φορές σε σύγχυση και κακονομία. Πολυνομία φάσκουσα και αντιφάσκουσα συνεχείς τροποποιήσεις επί των τροποποιήσεων, συμπληρωματικές και ανατρεπτικές, που προκαλούν αστάθεια και τελμάτωση. Ενδεικτικά αξίζει να αναφερθεί ότι τα νομοθετήματα της φορολογικής μεταρρύθμισης των ετών 1955-1958 υπέστησαν 25 με 30 τροποποιήσεις, μέχρι την ψήφιση του κωδικοποιημένου ΚΦΕ, του Ν. 2238/1994. Ενώ δύο χρόνια αργότερα, ο πρόσφατος τότε ΚΦΕ, επανατροποποιήθηκε με τουλάχιστον 3 νόμους. Επιπρόσθετα η αναπροσαρμογή φορολογικών συντελεστών κάθε δύο περίπου χρόνια, με αυξομειώσεις των κλιμακίων και των αντίστοιχων ποσοστών φορολόγησης, κλονίζει τη βασική φορολογική αρχή της βεβαίωσης. Προκαλεί κλίμα ανασφάλειας καθώς οι φορολογούμενοι δεν γνωρίζουν εγκαίρως τον αναλογούντα φόρο που υποχρεούνται να καταβάλουν. Ενώ τυπικά η δημοσίευση των

εκάστοτε τροποποιήσεων για τους συντελεστές, γίνεται σε εύλογο χρονικό διάστημα, η πραγματική πληροφόρηση των πολιτών ετεροχρονίζεται αρκετά διασαλεύοντας τον οικονομικό προγραμματισμό τους.

Το ελληνικό φορολογικό σύστημα χαρακτηρίζεται από υψηλούς φορολογικούς συντελεστές, οι οποίοι στην πραγματικότητα δεν οδηγούν σε υψηλά φορολογικά έσοδα. Ως αποτέλεσμα είναι εξοντωτικό και ανηλεές για κάποιες κοινωνικές ομάδες όπως για παράδειγμα μισθωτούς – συνταξιούχους, προκλητικά ευνοιοκρατικό για κάποιες άλλες π.χ. ελεύθερους επαγγελματίες, κυρίως τους παρέχοντες υπηρεσίες. Αντί να τιθασει και να περιορίζει την φοροδιαφυγή πολλές φορές την υποδαυλίζει εγείροντας ολέθριες συνέπειες σε πολλούς τομείς. Ο υψηλός βαθμός προοδευτικότητας του φορολογικού συστήματος μπορεί να επηρεάσει θετικά την κάθετη ισότητα μειώνοντας τις εισοδηματικές ανισότητες μεταξύ των φορολογουμένων και αυξάνοντας τα έσοδα, ωστόσο όταν συνδυάζεται με υψηλούς φορολογικούς συντελεστές στην πραγματικότητα μπορεί να αποτελέσει αντικίνητρο για εργασία.

Η Ελλάδα υπολείπεται σημαντικά του μέσου όρου της ΕΖ στα έσοδα από άμεσους φόρους, έχει δυσανάλογα υψηλότερα έσοδα από έμμεσους φόρους σε σχέση με τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ πρωτίστως λόγω των υψηλών φορολογικών συντελεστών. Η μεγαλύτερη έμφαση στη συγκέντρωση εσόδων μέσω της άμεσης φορολογίας, χαρακτηρίζει μια σύγχρονη φορολογική διοίκηση, με υψηλή φορολογική συνείδηση, συμμόρφωση και δικαιοσύνη, αφού το φορολογικό βάρος συναρτάται με το εισόδημα και την περιουσία του φορολογουμένου. Από την άλλη, η έμφαση στην έμμεση φορολογία αποτελεί μια άδικη κατανομή του φορολογικού βάρους, καθώς αυτό εξαρτάται από την καταναλωτική δαπάνη (και όχι από την φοροδοτική ικανότητα του φορολογουμένου), και έτσι πλήττονται αναλογικά περισσότερο τα ασθενέστερα εισοδηματικά κλιμάκια, τα οποία συνήθως καταναλώνουν μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός τους. Το εύρος της φορολογικής βάσης, το οποίο αποτελεί σημαντικό κριτήριο φορολογικής δικαιοσύνης, είναι ιδιαίτερα μικρό, ωστόσο η φορολογική βάση τείνει να διευρύνεται τα τελευταία χρόνια λόγω των ηλεκτρονικών πληρωμών.

Επιπλέον, η Ελλάδα αποτελεί μία από τις χώρες με το μεγαλύτερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων, σχεδόν διπλάσιο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Το καθεστώς αυτοαπασχόλησης, οι υψηλές ασφαλιστικές εισφορές σε συνδυασμό με το συνεχώς μεταβαλλόμενο φορολογικό πλαίσιο και την έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών, εντείνει το μείζον ζήτημα της φοροδιαφυγής.

Η φοροδιαφυγή σε αυτό το πλαίσιο αναδεικνύεται ως κομβικό κοινωνικό ζήτημα, καθώς έχει αποδειχθεί ότι οξύνει την κοινωνική ανισότητα και μειώνει την προοδευτικότητα της φορολογίας με τη μείωση των φορολογικών εσόδων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η φορολογία, άρα και η φοροδιαφυγή, δεν επηρεάζει μόνο το διαθέσιμο εισόδημα, αλλά λαμβάνεται υπόψιν και στις αποφάσεις σχετικά με την προσφορά και τη ζήτηση εργασίας, την κατανομή του διαθέσιμου εισοδήματος ανάμεσα στη κατανάλωση και την αποταμίευση.

Μεταξύ όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο λόγος φόρων/ΑΕΠ της Ελλάδας είναι από τους χαμηλότερους, ξεπερνώντας μόνο αυτόν ορισμένων οικονομιών της Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Λετονία, η Ρουμανία ή η Σλοβακία. Με βάση τον φορολογικό συντελεστή και μόνο, η Ελλάδα θα κατατασσόταν πιο κοντά στην ομάδα των αναπτυσσόμενων παρά των ανεπτυγμένων χωρών. Ο τρόπος διάρθρωσης των φορολογικών εσόδων αντιπροσωπεύει περισσότερο μία χώρα σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα βρίσκεται υπό την επιρροή της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε φορολογικά θέματα τουλάχιστον τα τελευταία 20 χρόνια.

Το σύστημα των τεκμηρίων ως τρόπου προσδιορισμού της φορολογικής βάσης δεν είναι αποτελεσματικό καθώς σε μία προσπάθεια εμπόδισης της φοροδιαφυγής πολίτες φέρουν αναντίστοιχα του εισοδήματός τους φορολογικά βάρη. Είναι αναγκαία μία σταδιακή κατάργηση των τεκμηρίων για τον προσδιορισμό της φορολογικής βάσης. Ωστόσο, τα τεκμήρια μπορούν να χρησιμοποιούνται για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των ελέγχων. Το σύστημα τεκμηρίων δεν αποτελεί πολιτική πάνω στην οποία θα στηριχθεί μακροπρόθεσμα η οικοδόμηση ενός δίκαιου και σύγχρονου φορολογικού συστήματος. Η ενδυνάμωση της φορολογικής διοίκησης ώστε να μπορεί να γνωρίζει το πραγματικό εισόδημα των επαγγελματιών είναι μονόδρομος προς τη φορολογική δικαιοσύνη.

Παρά τη σύσταση της ΑΑΔΕ ως αδιάβλητου μεσάζοντα για τη συλλογή φόρων, αλγεινή εντύπωση προκαλεί η μη εφαρμογή ψηφισμένων νόμων και η μη εξάντληση της δέουσας αυστηρότητας στους ελέγχους των ελεύθερων επαγγελματιών που απομυζώνται μισθωτοί και συνταξιούχοι, πράγμα που αντιβαίνει στην αρχή της δικαιοσύνης για δίκαιη κατανομή του φορολογικού βάρους. Αδυναμία άραγε του εισπρακτικού μηχανισμού ή θέμα πολιτικής βούλησης ;

Κραυγαλέο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι περιβόητες εκπτώσεις δαπανών του Ν. 2238/1994 που προέβλεπαν αντίστοιχη αφαίρεση από το εισόδημα,

ευνοώντας ουσιαστικά τις υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις. Εκτυλίχθηκε ένα αδηφάγο κινήγι συλλογής αποδείξεων ιδιαίτερα από ελεύθερους επαγγελματίες καθώς οι υψηλές ιατρικές δαπάνες, τα ασφάλιστρα ζωής και υγείας και η παροχή άλλων υπηρεσιών λειτουργούσαν ως παράμετροι μείωσης του εισοδήματος και κατά συνέπεια φορολόγησης σε χαμηλότερη κλίμακα. Αυτό όμως είχε αρνητικό αντίκτυπο στη συλλογή των δημοσίων εσόδων, μια και το κράτος δεν εισέπραττε αυτά που έπρεπε να εισπράξει. Αναγκαστικά το φορολογικό βάρος μετακυλιόταν στα ασθενέστερα, οικονομικά στρώματα. Όπως για έναν μισθωτό – συνταξιούχο που δεν είχε εισοδήματα από άλλες πηγές και ο φόρος του παρακρατείτο στην πηγή από τον εκάστοτε εργοδότη-φορέα του, όλες αυτές οι εκπτώσεις ήταν μηδενικής σημασίας, αφού στις περισσότερες περιπτώσεις δεν προέκυπτε διαφορά φόρου.

Σταδιακά βέβαια οι εκτεταμένες από τον νόμο, εκπτώσεις δαπανών μειώνονταν με νέες τροποποιήσεις, σε αργούς όμως ρυθμούς, παραβιάζοντας την αρχή της ευκαμψίας. Μάλιστα προέκυψε και το οξύμωρο την εποχή της κρίσης και των μνημονίων, οι δαπάνες αυτές άρχισαν να εκλαμβάνονται ως τεκμήρια διαβίωσης και με τους φορολογικούς συντελεστές να απογειώνονται, εξουδετερώνοντας πλήρως τον πρότερο φοροαπαλλακτικό ρόλο τους.

Η προσαρμοστικότητα του ελληνικού φορολογικού συστήματος στις εκάστοτε συνθήκες δεν χαρακτηρίζεται από ταχύτητα και ευελιξία. Ενώ η οικονομική κρίση ξέσπασε το 2008, η χώρα προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των δανειστών της, αναθεώρησε ολοσχερώς τον Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος μόλις το 2013, πέντε ολόκληρα χρόνια με την κατάρτιση του Ν. 4172/2013. Αυτοί οι αργόσυρτοι ρυθμοί και τα εξουθενωμένα αντανάκλαστικά, οδήγησαν στην υποτέλεια των μνημονίων, τα πνιγηρά capitals controls, την ανακεφαλαίωση των τραπεζών που επιφέρει απώλειες δισεκατομμυρίων ευρώ στο ελληνικό δημόσιο και μάλιστα υπό την απειλή του κουρέματος των καταθέσεων. Κατά συνέπεια την κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας, τη συρρίκνωση των επιχειρήσεων, την απώλεια θέσεων εργασίας, την πληγή της μετανάστευσης, την αγωνία της επιβίωσης και της επόμενης μέρας και φυσικά την διόγκωση της φοροδιαφυγής.

Οι φορολογικές ρυθμίσεις στα πλαίσια της οικονομικής ύφεσης, ήταν σκληρές για τους Έλληνες φορολογούμενους. Κατάργηση του αφορολόγητου και αύξηση των φορολογικών συντελεστών. Σπασμωδικές κινήσεις, λόγω ανεπάρκειας του ελεγκτικού μηχανισμού και απεγνωσμένης προσπάθειας συλλογή εσόδων. Απότοκος αυτών ο

γνωστός νόμο της περαίωσης βάση του οποίου οι επιχειρήσεις - εταιρείες κατέβαλλαν ένα συγκεκριμένο ποσό για να μην ελεγχθούν.

Η αναποτελεσματικότητα του φορολογικού συστήματος και η ανεπάρκεια του έγκειται στις παθογένειες της ελληνικής πολιτείας που το διέπουν:

- Ανυπαρξία στρατηγικού σχεδιασμού, σύνθετου και πολυδιάστατου με μακρόπνοη δυναμική.
- Πολυνομία, πανσπερμία νόμων που χαρακτηρίζονται από προχειρότητα, κενά απίστευτα, μερικές φορές αντιφάσεις και παλινωδίες
- Γραφειοκρατία αδυσώπητη χρονοβόρα, εγκλωβιστική και ασφυκτική που αυξάνει το διοικητικό κόστος.
- Φοροδιαφυγή ανεξέλεγκτη σε επίπεδο άμεσων και έμμεσων φόρων, που έχει γίνει πληγή και κακοφορμίζει σε συνδυασμό με καμουφλαρισμένες πρακτικές ξεπλύματος μαύρου χρήματος.
- Θέματα χρηστής διοίκησης, διαφθοράς ελεγκτικών οργάνων και μηχανισμών, ατιμωρησία παρατατικών συμπεριφορών ή παραπομπή τους στις καλένδες. Χρονιζουσών δικαστικών υποθέσεων και αδικημάτων που σε πολλές περιπτώσεις παραγράφονται.
- Μη αξιοποίηση των δυνατοτήτων της τεχνολογίας για άμεσους ελέγχους και διασταυρώσεις στοιχείων από τραπεζικό σύστημα, το κτηματολόγιο, και το υπό σύσταση περιουσιολογίο.
- Μικροπολιτικές σκοπιμότητες.

Σύμφωνα με την αρχή της ορθολογικότητας, η οργάνωση του φορολογικού συστήματος με ορθολογικό τρόπο μεγιστοποιεί τα έσοδα του κράτους, μειώνοντας το διοικητικό κόστος. Όπου όμως ανθεί η φοροδιαφυγή, ο ορθολογισμός ανατρέπεται. Εξάλλου, η μείωση της φοροδιαφυγής απαιτεί κυρίως την αλλαγή της φορολογικής συνείδησης των πολιτών. Είναι σκόπιμο να αλλάξει η νοοτροπία όλων μας και αντί να συμβάλλουμε στην φοροδιαφυγή, πρέπει να την αποτρέπουμε με κάθε τρόπο. Η φοροδιαφυγή αποτελεί εγκληματική πράξη κατά του κοινωνικού συνόλου. Σε αυτό πρέπει να συμβάλλει και το κράτος το οποίο οφείλει να είναι καθόλα εντάξει απέναντι στον πολίτη. Να αισθάνεται δηλαδή ο πολίτης, ανεξάρτητα της κάστας στην οποία ανήκει, ότι τα χρήματα από τους φόρους που καταβάλλει αξιοποιούνται και επενδύονται σε έργα που προάγουν την ποιότητα της ζωής του κοινωνικού σύνολου και βελτιώνουν την καθημερινότητά του. Επομένως πρέπει πρώτα το κράτος να είναι

εντάξει απέναντι στον πολίτη, ώστε να απαιτεί από αυτόν να ανταποκρίνεται στις φορολογικές του υποχρεώσεις.

Ο νωθρός εισπρακτικός μηχανισμός καταστρατηγεί την αρχή της καταλληλότητας του φόρου. Η είσπραξή του δεν πρέπει να δυσχεραίνεται. Η βεβαίωση του φόρου δεν έχει αξία όταν δεν μπορεί να εισπραχθεί.

Προβάλλει λοιπόν επιτακτικός ο επανακαθορισμός του φορολογικού μας συστήματος και η ριζική αναστοχειοθέτησή του. Ζητούμενο είναι ένα φορολογικό σύστημα σύγχρονο, δίκαιο, ευέλικτο και έξυπνο, εύρωστο και υγιές, προσωποποιημένο και εξατομικευμένο. Αποτελεσματικό και ανταποδοτικό, άμεσο και εναρμονισμένο με τις νέες τεχνολογίες και το διαδίκτυο. Εμφορούμενο από τις συνταγματικές αρχές περί δικαιοσύνης και ισότητας των πολιτών, με ακρογωνιαίο λίθο τη θεωρία του ανταλλάγματος, που πρεσβεύει ότι οι φόροι πρέπει να είναι ανάλογοι με τα παρεχόμενα από το κράτος οφέλη. Ένα σύστημα ανθρωποκεντρικό που να σέβεται και να αφουγκράζεται τον πολίτη, να επιβραβεύει τον συνεπή και να κινητροδοτεί τον ασυνεπή να μη φοροδιαφεύγει, να αντιμετωπίζει τον κάθε πολίτη ως μοναδική προσωπικότητα.

Βασικές προϋποθέσεις για την ευόδωσή του είναι η εξασφάλιση κοινής πολιτικής συναίνεσης ώστε να απαγκιστρωθεί από κομματικούς τακτικισμούς. Η ενσωμάτωση ελεγκτικών μηχανισμών από την νέα τεχνολογία για αμεσότητα και συνδυαστικούς ελέγχους και προπαντός η καλλιέργεια φορολογικής συνείδησης μέσω της παιδείας, της οικογένειας, των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και του διαδικτύου.

Ο συνολικός επανασχεδιασμός του φορολογικού συστήματος έχει ως βασικούς πυλώνες την απλοποίηση και τη μείωση των συντελεστών, την αύξηση των αφορολόγητων ορίων, ώστε να γίνει οικονομικά αποτελεσματικό διευκολύνοντας την ανάπτυξη. Ακόμη, επιτακτική ανάγκη είναι η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών, η μη επιβολή εκτάκτων ή πρόσθετων φόρων στα δηλωθέντα εισοδήματα, η διοικητική αναδιοργάνωση των φορολογικών αρχών. Αναγκαίος είναι ο εκσυγχρονισμός της φορολογικής διοίκησης και η δημιουργία ηλεκτρονικής φορολογικής διοίκησης. Όλα τα παραπάνω θα οδηγήσουν στην εγκαθίδρυση εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών και των θεσμών, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή κουλτούρας και νοοτροπίας, σε προτεραιότητα του συλλογικού συμφέροντος έναντι του ατομικού, υιοθέτηση νέων πρακτικών και κληροδότησή τους ως παρακαταθήκη στις νέες γενιές.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αγαπητός, Γ., 1986. Αναγκαιότητα και επιπτώσεις εναρμονίσεως με την ΕΟΚ του ελληνικού συστήματος φορολογίας εισοδήματος. *SPOUDAI-Journal of Economics and Business*, 36(1-4), pp.234-255.

Αναστασόπουλος, Ι. και Φορτσάκης, Θ., 2003. *Φορολογικό Δίκαιο*.

Βασαρδάνη, Μ., 2011. Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μια γενική επισκόπηση. *Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, τόμος, 35*.

Βασιλειάδης, Μ., Μανιάτης, Γ., Μουστάκας, Α., Ντεμιάν, Η., Παπαδάκης, Μ., Παύλου, Γ. και Βέττας, Ν., 2018. Η Φορολογία Εισοδήματος στην Ελλάδα. Συγκριτική Ανάλυση & Προτάσεις Αναμόρφωσης. ΔιαΝΕΟσις, IOBE, Αθήνα.

Γεωργακόπουλος, Θ.Α., 2012. *Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική* (Δ' εκδ.). Αθήνα: Ε. Μπένου.

Γεωργακόπουλος, Θ. και Πάσχος, Π., 2003. *Εισαγωγή στη Φορολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου.

Γεωργακόπουλος, Θ., 2005. *Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική*, σελ. 558-700. Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου.

Γιαννόπουλος, Β., 2022. Φορολογική Λογιστική – βασισμένη στον ΚΦΕ, τον ΚΦΔ, τον ΚΦΠΑ και τα ΕΛΠ [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Άνοικτες Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. Available at: <http://dx.doi.org/10.57713/kallipos-90>

Γιαννοπούλου, Τ., Γιανναγός, Ν., Φωθιαδάκης, Κ., Κουμερτά, Μ., Τσίτσικας, Χρ., Κρίνης, Β. και Παπανδρέου, Ν., 2002. Ένα δίκαιο και αποδοτικό φορολογικό σύστημα. Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς.

Γκίνογλου, Δ., 2004. *Φορολογική λογιστική*. Θεσσαλονίκη: Ανικούλα.

Δαλαμάγκας, Α.Β., 2010. *Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική- Αναθεωρημένη έκδοση*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Καραβίτης, Ν., 2022. Δημόσια Οικονομική και Πολιτική. [Παρουσίαση Powerpoint].

Νάστας, Ε., 2015. Το θεωρητικό πλαίσιο της διάκρισης ανάμεσα στην φοροδιαφυγή και στην παρα-οικονομία.

Νόμος 4110/2013. Ρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος, ρυθμίσεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών και λοιπές διατάξεις.

Σταματόπουλος, Δ. και Καραβοκύρης, Α., 2017. Φορολογία Εισοδήματος Φυσικών και Νομικών Προσώπων.

Ράπανος, Β.Θ. και Καπλάνογλου, Γ., 2014. Φορολογία και οικονομική ανάπτυξη. Η περίπτωση της Ελλάδας.

Rosen, H.S., Gayer, T., Ράπανος, Β.Θ. και Καπλανόγλου, Γ., 2011. *Δημόσια οικονομική: Σύγχρονη θεωρία και ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Κριτική.

Σωτηρόπουλος, Δ.Α. και Χριστόπουλος, Λ., 2016. Πολυνομία, Κακονομία και Γραφειοκρατία στην Ελλάδα. Διανέοσις, Αθήνα.

Τάτσος, Ν., 2012. *Θεωρία των Φόρων και Φορολογική Πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική ΑΕ.

Τότσης, Χ., 2016. Κώδικες Φορολογίας Εισοδήματος (Νόμος 4172/2013).

Φινοκαλιώτης, Κ., 2005. *Φορολογικό Δίκαιο*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Φορτσάκης, Θ. και Τσουρουφλής, Ανδ., 2022. *Φορολογικό Δίκαιο*, 7η έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

Χρυσοβιτσιώτης, Ι., και Σταυρακόπουλος, Ι. 2001. *Λεξικό αγγλοελληνικό & ελληνοαγγλικό εμπορικών-τραπεζικών και χρηματοοικονομικών όρων*. 5η έκδ. Αθήνα: Παπαζήση

Ξενόγλωσση

- Abel, A.B., Bernanke, B.S. and Croushore, D., 2017. *Μακροοικονομική*.
- Ahmad, E., Ahmad, E. and Stern, N., 1991. *The theory and practice of tax reform in developing countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bannock, G., Baxter, R.E. and Rees, R., 1972. *The Penguin Dictionary of Economics*. London: Penguin Books.
- Bucci, V., 2020. Presumptive taxation methods: a review of the empirical literature. *Journal of Economic Surveys*, 34(2), pp.372-397.
- Charlet, A., 2010. VAT focus: Draft OECD VAT/GST Guidelines. *Tax Journal*, 22, p.20.
- Heij, G., 2001. The definition of tax. *Asia Pacific Bulletin*, 7(4), pp.74-79.
- Kaplanoglou, G. and Rapanos, V., 2012. Economic and societal institutions and the tax system: The case of Greece. Department of Economics, University of Athens, Greece. Retrieved December 12, pp.1-27.
- Kiprotich, B.A., 2016. Principles of taxation. *Governance*, 5(7), pp.341-352.
- Kirchler, E. and Wahl, I., 2010. Tax Compliance Inventory: TAX-I Voluntary tax compliance, enforced tax compliance, tax avoidance, and tax evasion. *Journal of Economic Psychology*, 31(3), p. 331.
- Messere, K.C. and Owens, J.P., 1987. International Comparisons of Tax Levels: Pitfalls and Insights. *Economic Studies*, 8, pp.83-119.
- Mitrakos, P., Bitzenis, A., Makedos, I. and Kontakos, P., 2016. Tax Morale and Compliance in Greece: An Approach for the Construction of a Questionnaire Survey. *The First Decade of Living with the Global Crisis: Economic and Social Developments in the Balkans and Eastern Europe*, pp.103-112.
- Mohammed, S. and Walley, J., 1984. *Kyklos*, 37, pp.387-413.
- Onions, C.T., 1992. *The Shorter Oxford English Dictionary*. New York: Oxford University Press.
- Stamatopoulos, T.V., Terzakis, D. and Vrontaki, S., 2015. On the Inhuman Act of Tax Evasion: Is there a Progress in Economic Scientific Knowledge?. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 5(3).
- Tiley, J., 1978. *Revenue Law*. London: Butterworths.

Διαδικτυακές πηγές

Αnon., 1994. *Άρθ. 50 - Τεκμαρτός υπολογισμός του εισοδήματος*. [Ηλεκτρονικό]
Διαθέσιμο στο: http://epixeirisi.gr/actions/lemma/?item_id=4758099#footnote-387-327

Αnon., 2003. *ΠΟΛ.1038/2003 Ερμηνεία των διατάξεων του ν. 3091/2002*.
[Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <https://www.taxheaven.gr/circulars/28/pol-1038-2003>

Αnon., 2018. *Η ιστορία της φορολογίας στην Ελλάδα - Σύνοψη - Μέρος δεύτερο: 1920 - 2014*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <https://www.taxheaven.gr/news/40191/h-istoria-ths-forologias-sthn-ellada-synopsh-meros-deytero-1920-2014>

Αnon., 2021. *Γ. Στουρνάρας: Επιτακτική η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος - Προτάσεις για τη φορολογική πολιτική*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.taxheaven.gr/news/53487/g-stoynaras-epitaktikh-h-metarryomish-toy-forologikoy-systhmatos-protaseis-gia-th-forologikh-politikh>

Αnon., χ.χ. . *Business Dictionary - taxation*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <http://www.businessdictionary.com/definition/taxation.html>

Αnon., χ.χ. . *Κείμενα συμβάσεων / συμφωνιών αποφυγής διπλής φορολογίας στην Ελλάδα*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: <https://www.aade.gr/polites/themata-diethnoys-forologikoy-periehomenoy/keimena-symbaseon-symfonion-apofygis-diplis-forologias-tis-elladas-me>

Γεωργακόπουλος, Θ., 2016. *διαΝΕΟσις*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: https://www.dianeosis.org/2016/07/polynomia_kakonomia/

[Πρόσβαση 22 Μαρτίου 2024].

Γεωργακόπουλος, Θ., 2016. *Η Φοροδιαφυγή Στην Ελλάδα - Μια Έρευνα*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο: https://www.dianeosis.org/2016/06/tax_evasion_in_greece/

[Πρόσβαση 25 Μαρτίου 2024].

Γιακούλας, Δ., 2023. *Η φοροαποφυγή των πολυεθνικών επιχειρήσεων*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: <https://imegseevee.gr/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B5%CF%8D%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/i-foroapofygi-ton-polyethnikon-epicheiriseon/> [Πρόσβαση 25 Μαρτίου 2024].

Eurostat (2023) 'EU tax and social contribution revenue up in 2022,' *Eurostat*, 31 October. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231031-2>.

Ιωαννίδης, Γ., 2023. *Εισοδήματα και φόροι στην Ελλάδα πριν και μετά τη μακρά ύφεση*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: <https://www.epohi.gr/article/45926/eisodhmata-kai-foroi-sthn-ellada-prin-kai-meta-th-makra-yfesh>

Καπλάνογλου, Γ., 2023. *Η άνιση κατανομή του φορολογικού βάρους στα νοικοκυριά στην Ελλάδα*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2023/01/Book-Kaplanoglou.pdf>

Μάρκοβιτς, Γ., 2017. *Φορολογική συμμόρφωση και επιβολή*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: <https://tvxs.gr/apopseis/arthra-gnomis/forologiki-symmorfosi-kai-epiboli/> [Πρόσβαση 22 Μαρτίου 2024].

OECD, *χ.χ. Global Revenue Statistics Database*. Διαθέσιμο στο: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RS_GBL.

Παϊζάνου, Ε., 2020. *Δεν φεύγει ο κορωνοϊός από τα κρατικά έσοδα*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: <https://www.philenews.com/oikonomia/article/834282/den-fevgi-o-koronoios-apo-ta-kratika-esoda/>

Παπαποστόλου, Μ., 2017. *ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΥΝΟΜΙΑ & ΚΑΚΟΝΟΜΙΑ*. [Ηλεκτρονικό Διαθέσιμο στο: <https://eforiakos.com/mustread/oi-nomoi-kai-oi-ypourgikes-apofaseis-allazoyn-kathe-mhna/> [Πρόσβαση 25 Μαρτίου 2024].

Σγουρινάκης, Ν., 2012. *Οι βασικές αρχές της Φορολογίας*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο:

<http://epixeirisi.gr/%CE%A3%CE%97%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%A9%CE%9C%CE%91-%CE%A4%CE%97%CE%A3-%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%A4%CE%91%CE%9E%CE%97%CE%A3/17130/%CE%9F%CE%B9-%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AD%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%A>

[Πρόσβαση 20 Μαρτίου 2024].

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, 2023, Δεκέμβριος. *Δελτίο μηνιαίων στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης*. [Ηλεκτρονικό]

Διαθέσιμο στο:

<https://minfin.gov.gr/wp-content/uploads/2024/02/%CE%94%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%BF-%CE%9C%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%B1%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CE%A3%CF%84%CE%BF%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CE%93%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%9A%CF%85%CE%B2%CE%AD%CF%81%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%94%CE%B5%CE%BA%CE%AD%CE%BC%CE%B2%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%82-2023.pdf>